

Foreldreformer i en biologisk sentrert kultur

Adoptivforeldres fortellinger om sin foreldreform

Ingvild S. Huse

Masteroppgave i sosialt arbeid

Høgskolen i Oslo, avdeling for samfunnsfag, masterstudiet i sosialt arbeid

Foreldreformer i en biologisk sentrert kultur

Adoptivforeldres fortellinger om sin foreldreform

Ingvild S. Huse

Masteroppgave i sosialt arbeid

Høgskolen i Oslo, avdeling for samfunnsfag, masterstudiet i sosialt arbeid

2008

Forms of parenthood in a biological centred culture

Interviews with adoptive parents about their form of parenthood

Ingvild S. Huse

Masteroppgave i sosialt arbeid

Høgskolen i Oslo, avdeling for samfunnsfag, masterstudiet i sosialt arbeid

2008

FORORD

Masterstudiet er over. Det har vært spennende år med mulighet til å glede seg over faget sosialt arbeids mangfoldige fasetter. Takk til forelesere og kursledere som har vært til inspirasjon og utfordret meninger og teorier. En spesiell takk til Irene Levin som i disse årene har vist tillit til oss praktikere som har ønsket å ordsette fagets utøvelse og teori, også når vi har brukt lang tid.

Tusen takk til dere foreldre som har villet dele fortellingene deres med meg. Dere har gitt av deres erfaringer og refleksjoner. Sterke fortellinger som har beveget meg, og fått meg til å se nye innfallsvinkler. Til å undres og glede meg over styrken, sårbarheten og refleksjonene dere fortalt fram. Utvelgelsen og analysen av fortellingene er jeg ansvarlig for.

Marit Haldar, takk for flotte veiledningstimer med refleksjon, krav, tillit, og ikke minst felles glede over å se livets fortellinger i et teoretisk perspektiv. Du har gitt inspirasjon til å grave dypere og gå videre når jeg trodde meg ferdigtenkt.

Fem kvinner begynte studiet sammen. Fem deltidsstudenter som alle er glade i faget. Fire barn er kommet til underveis, og nesten noen svigerbarn. Nå begynner vi alle å se slutten på studiet. Takk for inspirasjon og fellesskap. Og Vigdis, Anita og Håkon, takk for god hjelp underveis!

Takk til venner som har lånt meg kjøkkenbord og PC-plass, når det ble for trangt eller for livlig hjemme. Også en takk til min arbeidsplass, Adopsjonsforum, som har vist fleksibilitet og raushet, slik at jeg har kunnet komme i havn. Takk til kollegaer som har vist tålmodighet, kommet med gode råd og lest korrektur.

John, du har vist tålmodighet, tillit og støtte. Du har vært der hele veien. Takk! Nå er det din tur. Jenny Min og Gina Ru, uten dere hadde ikke dette temaet kommet opp på denne måten. Dere har ført til nye definisjoner av situasjonen, refleksjoner og utrolig glede! Nå skal vi ut og leke.

Oslo 10.11.2008

Ingvild S. Huse

INNHold

FORORD.....	4
INNHold	5
SAMMENDRAG	7
SUMMARY	8
KAPITTEL 1 TEMA OG PROBLEMSTILLING FOR STUDIEN	9
<i>Bakgrunn for valg av tema .....</i>	9
<i>Problemstilling og forskningsspørsmål.....</i>	10
<i>Temaets relevans for sosialt arbeid.....</i>	11
<i>Avgrensning av oppgaven.....</i>	12
<i>Refleksjoner rundt temaet.....</i>	13
<i>Oppgavens oppbygging.....</i>	14
KAPITTEL 2 TEORETISK PERSPEKTIV FOR OPPGAVEN	15
SYMBOLSK INTERAKSJONISME	15
<i>Språk og symboler.....</i>	15
<i>Selvet og speilselvet.....</i>	16
<i>Den signifikante andre og den generaliserte andre.....</i>	16
<i>Kritisk refleksjon om symbolsk interaksjonisme.....</i>	17
PIERRE BOURDIEUS TEORI OM KONFLIKT OG MAKTT	18
<i>Sosialt rom .....</i>	18
<i>Kapital.....</i>	18
<i>Felt .....</i>	19
<i>Habitus.....</i>	19
<i>Doxa, symbolsk makt og symbolsk vold .....</i>	20
MYTER OG TABU	22
BIOLOGOSENTRISME	23
<i>Kritisk refleksjon .....</i>	24
KAPITTEL 3 METODE	26
VALG AV KVALITATIV METODE.....	27
<i>Adoptivmor, sosialrådgiver og forsker .....</i>	28
<i>Det kvalitative forskningsintervjuet.....</i>	29
<i>Utarbeidelse av intervjuguide .....</i>	30
<i>Utvalgsriterier .....</i>	31
<i>Rekruttering av informanter.....</i>	33
<i>Det faktiske utvalget.....</i>	33
<i>Gjennomføring av intervjuene.....</i>	35
<i>Bearbeiding av materialet.....</i>	36
METODOLOGISKE OG ETISKE KRAV TIL STUDIEN	37
<i>Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet .....</i>	37
KAPITTEL 4 ANALYSE AV DET EMPIRISKE MATERIALET	39
Å GJØRE VALGET OM ADOPSJON	39
<i>Vi ville stifte en familie .....</i>	39
<i>Vi måtte gifte oss .....</i>	41
<i>Vi ønsket oss barn, men kunne ikke lage dem selv.....</i>	42
<i>Valget var en modningsprosess .....</i>	42
<i>Ulike steder i prosessen.....</i>	44
<i>Valget var en beslutning.....</i>	46
<i>Det praktiske forbeholdet.....</i>	47
<i>Tabu om barnløshet.....</i>	47

Å GJØRE SEG BETYDNINGSFULL FOR SITT BARN	49
<i>Forberedelsen</i>	50
<i>Bildet</i>	53
<i>Å bli kjent med barnet:</i>	54
<i>Å stå imot andres råd</i>	55
ANNERLEDES ANDRE FORELDRE – ANNERLEDES BLANT ADOPTIVFORELDRE.....	56
<i>Annerledesheten er bare positiv</i>	57
<i>De kan se at vi ikke kan få barn</i>	58
<i>Den synlige forskjellen er mest positiv</i>	59
<i>Barselgruppa visket ut annerledeshet</i>	60
<i>Annerledes omsorgspraksis</i>	61
<i>Vårt foreldreskap er mer likestilt</i>	63
<i>Vi har et fellesskap med andre adoptivforeldre</i>	64
<i>Annerledes andre adoptivforeldre</i>	67
DEN BETINGELSESLØSE KJÆRLIGHETEN.....	69
<i>Bekymringen for ikke å elske nok</i>	70
<i>Når følelsene ikke er der</i>	72
<i>Omgivelsenes spørsmål om kjærligheten til barnet</i>	74
KAPITTEL 5 OPPSUMMERING	76
<i>Å velge adopsjon</i>	76
<i>Å bli og å være foreldre</i>	77
<i>Annerledeshet</i>	78
<i>Den betingelsesløse kjærligheten</i>	79
LITTERATURLISTE	81
VEDLEGG 1: FORESPØRSEL OM Å VÆRE MED I PROSJEKTET	84
VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE	85
VEDLEGG 3: SAMTYKKEERKLÆRING	86

SAMMENDRAG

Temaet for studien er adoptivforeldres fortellinger om å være foreldre i en biologisk sentrert kultur. Å bli foreldre gjennom internasjonal adopsjon er en av flere foreldreformer. Andre foreldreformer er biologiske foreldre, steforeldre eller likekjønnede foreldre. I Norge er fødselsraten høy sammenliknet med andre vestlige land. I studien argumenterer jeg for at vår kultur er biologisk sentrert, noe vi blant annet ser spor av i lovverk og velferdsordninger.

I studien undersøker jeg hvordan adoptivforeldres fortellinger om sin foreldreform, kan si noe om å være foreldre i en biologisk sentrert kultur. Reproduserer, utvider eller sprenger intervjusubjektenes fortellinger rammene for synet på det å være foreldre?

Metoden for studiet er kvalitativ design. Åtte foreldrepar er intervjuet ut fra temaene a) å velge adopsjon, b) å skulle bli foreldre, c) å være foreldre og d) refleksjoner rundt annerledeshet.

Analysematerialet er drøftet og analysert ut fra symbolsk interaksjonisme og Pierre Bourdieus teori om konflikt og makt. I forlengelsen av Bourdieus begrepsapparat, er Geir Follevågs teori om biologosentrisme og Halldis Leiras teori om tabu og myter, også benyttet.

I studien forteller intervjusubjektene om sin foreldreform i fortellingene om hvordan de forberedte seg til å bli foreldre, og hvordan de ble betydningsfulle for sitt barn. Intervjusubjektene framhever en likhet mellom seg og foreldre som har egetfødte barn, samtidig som de framhever en annerledeshet ut fra at barnet har opplevd noe annet enn om det hadde vært et egetfødt barn. Foreldrene har, gjennom valget om adopsjon, brutt med forestillingen om biologiske bånd som grunnlag for å være foreldre. Fortellingene deres løfter fram myter og tabuer rundt temaet infertilitet, syn på annerledeshet, og forestillinger om kjærighet til barn man ikke selv har produsert. Flere beskriver et fellesskap mellom adoptivforeldre som i lys av Bourdieus begreper (2006), kan tolkes som en form for kapital når fellesskapet brukes i relasjon til hverandre eller i møte med andre foreldreformer.

Intervjusubjektenes fortellinger viser at i valget om adopsjon, møter noen adoptivforeldre en forestilling om at den rette foreldreform og foreldrekjærighet forutsetter biologiske bånd. De stilles noen spørsmål foreldre med egetfødte barn ikke får i samme grad. Det gjelder spørsmål om kjærighet til barnet, og i noen tilfeller hvordan intervjusubjektene utøver omsorg for barnet.

SUMMARY

The subject of this study is about being parents to adopted children in a biological centred culture. Becoming parents by international adoption is but one amongst other forms of parenthood. Other forms of parenthood are for instance being parents to self-born biological children, step-parents or same sex parents. In Norway the birth rate is high compared to other western countries. In this study I argue that our culture is biologically centred, and that traces of this can be seen for example in Norwegian law and regulation.

By interviewing adoptive parents about their experience regarding their form of parenthood, I investigate if this could say something about being parent in a biologically centred culture. Does this information reproduce, expand or shatter the framework of being a parent? The method used in this study is qualitative design. Eight parent couples are interviewed on the subjects of: a) choosing adoption, b) becoming parents, c) being parents, d) reflections on distinction or differences. Symbolic Interactionism is used when analyzing and discussing the material together with Pierre Bourdieus theory on conflict and power. In addition to Bourdieus concepts, Geir Follevågs theory on biologocentrism, and Halldis Leira`s theory on taboo and myths are also used.

In this study, the interview subjects uncover their form of parenthood by informing on how they prepared to become parents, and how they became significant for their child. The interview subjects point out a likeness between themselves and parents with self-produced children, yet they also point out a distinction that the child has a different experience than if it had been a self-produced child. The parents have by choosing adoption, severed the notion or idea of biological ties as the foundation of being a parent. Information from the interview subjects uncovers myths and taboos concerning infertility, views of distinctiveness, and thoughts about loving a child that is not self-produced. Some describe a fellowship with other parents who have adopted. This fellowship may in light of Bourdieus concepts (2006), be interpreted as a form of capital when the fellowship is used in relation to each other, or compared to other forms of parenthood.

Information from the interview subjects indicates that when contemplating adoption, some couples are faced with the concept that the right or correct form of parenthood and parental love, demands biological ties. They are often confronted with question that parents with biological children are seldom asked. This concern questions about their love for the child, and in some cases how parents with adopted children care for their children.

KAPITTEL 1 TEMA OG PROBLEMSTILLING FOR STUDIEN

Jeg trodde jeg var en mor som dem, men det var jeg ikke. Det var jo slik hvis en ikke fikk barnet selv. Det var slik at hele venninnegjengen var enig om det. Jeg klarte ikke å si noe imot der og da. (...) Men det har nok såret mer enn jeg hadde trodd.

Temaet for denne studien er adoptivforeldres fortellinger om å være foreldre i et biologisk sentrert samfunn. Gjennom åtte foreldrepars fortellinger om å velge adopsjon, å bli og å være foreldre, ved siden av fortellinger om annerledeshetens ulike former, søker jeg å belyse hva adoptivforeldres fortellinger kan si om å være foreldre i en biologisk sentrert kultur.

Majoriteten av familier i vårt samfunn er bygd på en familieform som forutsetter biologiske bånd mellom foreldre og barn. Samtidig er det i dag en større offentlig synlighet rundt et større mangfold av foreldreformer, som likekjønnede foreldre, steforeldre eller fosterforeldre. En studie om adoptivforeldreformen kan løfte fram noen forestillinger om den biologiske foreldreformen, eller noen forestillinger om foreldreformer som bryter med majoritetens foreldreform.

Bakgrunn for valg av tema

Å bli far (...). Det satt som et slag da jeg fikk barnet i bæreselen på magen. Det hadde jeg ikke trodd.

Adopsjon vil si å ta til seg et barn en selv ikke har født eller laget. Det er et valg om å bli foreldre i sosial og juridisk forstand (Lov om adopsjon av 28.02.08, Geir Follevåg 2007, 79).

Det er flere årsaker til at jeg er opptatt av dette temaet. I mitt arbeid som sosialrådgiver overfor adoptivforeldre, erfarte jeg at adoptivsøkere og adoptivforeldre reflekterte mye rundt eget og andres syn på deres valg av adopsjon som foreldreform. Noen foreldre fortalte om ansatte i hjelpeapparatet som lurte på historien til barnas ”riktige foreldre.” Andre fortalte om kjente og ukjente som lurte på om barna var ”ordentlige søsken.” Flere erfarte at deres barn kom hjem og fortalte om samme type spørsmål. Som adoptivmor har jeg opplevd lignende spørsmål, blant annet spørsmålet om hvem som er den ”ordentlige moren” til barna mine. Slike tilbakemeldinger, samt egen erfaring, har ført til et ønske om å systematisere kunnskap om hvordan det oppleves å være adoptivforeldre i en biologisk sentrert kultur.

Det har jo vært litt sånn velmenende råd. Og sånn grov irritasjon: Nå får det være nok da,” når vi har skjermet ham. Og belæring. (...) Jeg synes klart det vanskeligste har vært å forholde seg til

egen familie og venner.

Erfaringer fra sosialrådgivningen viser at foreldre på den ene siden ønsker at barna behandles på samme måte som alle andre barn, samtidig som det framheves at barnas historie og deres foreldreform er annerledes enn andre foreldreformer. Jeg har derfor stilte meg spørsmål om det ligger en ambivalens i adoptivforeldres syn på å være som andre foreldre. Hva som ligger i denne eventuelle ambivalensen har jeg ønsket å utforske nærmere.

Signe Howell og Geir Follevåg hevder at samfunnets rådende syn er at biologisk foreldreskap har en forrang framfor andre typer foreldreskap (Howell 2006, Follevåg 2007). Hva betyr det for adoptivforeldre å leve i en kultur med dette synet? Jeg ønsker å finne ut om noen adoptivforeldres fortellinger kan si noe om hvordan vårt samfunn møter foreldre som er foreldre gjennom en annen foreldreform enn den biologiske.

I Norge er fødselsraten relativt høy sammenliknet med andre vestlige land. I 2007 hadde 88 % av kvinnene som da var 45 år, fått barn i sin fødedyktige periode (15 – 45 år). 79.5 % blant mennene som da var 45 år, var fedre (SSB 2008). Den store majoriteten blant den voksne fertile aldersgruppen får egetfødte barn¹. Adopsjon av utenlandske barn har for mange par som ikke får egetfødte barn, blitt en alternativ måte å få barn på. Samlet sett er om lag 19.000 barn adoptert fra utlandet til Norge etter 1950 (Adopsjonsforum, 2006). Antall adopsjoner sett i forhold til befolkningsmengden er høy. 1,4 % av befolkningen i 2002, 0,7 % i 2007 (SSB 2008). Nedgangen i adopsjon til Norge, skyldes flere nasjonale adopsjoner i samarbeidslandene og flere søkere i internasjonal sammenheng. Antall adoptivsøkere for internasjonal adopsjon har ikke sunket (Adopsjonsforum 2008).

I henhold til Lov om barneverntjeneste (1992) arbeider barneverntjenesten ut fra synet om at barn primært skal vokse opp hos sine biologiske foreldre. Dette synet støttes av FN's barnekonvensjon og Haagkonvensjonen av 1993; «*Om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner.*» Mitt anliggende er ikke å stille spørsmålstegn ved dette vernet, men å søke etter fortellinger om hvordan en annen foreldreform kan bli tolket i møtet med dette biologiske perspektivet.

Problemstilling og forskningsspørsmål

I studien ønsker jeg å undersøke hvordan adoptivforeldres beskrivelser av deres valg om adopsjon, og deres fortellinger om å være adoptivforeldre, forholder seg til et ideal om en biologisk

---

¹ Benevnelsen «egetfødt barn» vil bli brukt om barn som er født av, eller laget av sin forelder/foreldre, uavhengig om forelder er far og/eller mor.

foreldreform. Reproduserer, utvider eller sprenger informantenes fortellinger, rammene for å være foreldre? Ut fra denne målsettingen er jeg kommet fram til følgende problemstilling:

Hva kan adoptivforeldres fortellinger si om å være foreldre i en biologisk sentrert kultur?

Problemstillingen er konkretisert til tre forskningsspørsmål:

1. Hvordan forteller foreldrene om prosessen fram til valget om adopsjon?
2. Hvordan forteller foreldrene om å bli og å være foreldre?
3. Hvordan reflekterer foreldrene over mulige annerledesheter mellom sin foreldreform og biologisk foreldreform?

For å analysere det empiriske materialet, innhentet ved kvalitativ metode, anvender jeg to teoretiske perspektiv. Fra symbolsk interaksjonistisk perspektiv vil hovedvekten legges på begrepene selvet, speiling og den betydningsfulle andre. Disse begrepene anser jeg som relevante for problemstillingen fordi de kan si noe om hvordan foreldrene forteller og reflekterer om seg og sin foreldreform i lys av majoritetens biologiske foreldreform. Videre hvordan foreldrene beskriver hvordan barnet blir betydningsfull for dem og hvordan de blir betydningsfulle for sitt barn. For å se foreldrenes fortellinger i lys av samfunnets syn på ulike foreldreformer, anvendes Pierre Bourdieus teori om konflikt og makt. Som en forlengelse av Bourdieus begrepsapparat, har jeg valgt å bruke Geir Follevågs doktoravhandling om biologosentrisme som verktøy for analysen. Halldis Leiras teori om tabu og myter er også benyttet.

Temaets relevans for sosialt arbeid

Sosialarbeidere møter ulike familieformer og foreldreformer i sitt arbeid. Det kan være storfamilier med flere enn to generasjoner i familien, kjernefamilier med mor, far og barn eller familier med en forelder. Ulike familieformer kan inneholde ulike foreldreformer, hvor adoptivforeldre er en av disse foreldreformene. Biologiske foreldre, steforeldre, likekjønnede foreldre, fosterforeldre, besteforeldre som foreldre for sine barnebarn, er andre foreldreformer. Et søk i pensumlitteraturen for barnevernpedagogutdanningen og sosionomutdanningen viser at det er lite pensumsstoff som omtaler ulike typer foreldreformer (<http://studiekatalog.no>). Jeg har funnet noe pensumlitteratur om fosterforeldre og stefamilier. I disse dager er det kommet ut to bøker som blant annet omhandler ulike familieformer: *Utfordrende foreldreskap* av Puntervold Bøe og Olsen (red, 2008) og *Gaykids* av Chepstow-Lusty (red, 2008). Jeg har ikke hatt mulighet til å sette meg inn i disse bøkene, men de blir for meg et bilde på temaets aktualitet. Et masterprosjekt om adoptivforeldres fortellinger om sin foreldreform i en biologisk sentrert kultur, kan gi utvidet kunnskap om denne foreldreformens betingelser.

Det er i all hovedsak barneverntjenesten som har ansvaret for å utrede adoptivsøkere når disse søker om å bli godkjent som adoptivforeldre. Barneverntjenestens sosialrapport og konklusjon om anbefaling eller ikke anbefaling, legges til grunn når den regionale Barne-, ungdoms- og familieetat (BUF-etat) skal avgjøre om søkerne godkjennes som adoptivforeldre for et ukjent barn fra et bestemt land. I henhold til NOU 2000:12, *Barnevernet i Norge*, bygger Barneverntjenestelovens verdigrunnlag på det biologiske prinsipp. Det vil si at barnets beste er å kunne vokse opp hos sine biologiske foreldre (ibid). Barneverntjenesten skal arbeide med denne målsettingen for øye. Dette verdigrunnlaget har sosialarbeideren også med seg når hun skal møte adoptivsøkere. Et mål for min studie er å utvikle kunnskap om adoptivforeldres møte med dette verdisynet. Et verdisyn de ikke bare møter i lovverk som barneverntjenesteloven, men også i velferdsordninger for foreldre og barn. Adoptivfamilier mottar ikke samme velferdsgoder som heterofile par som får egetfødte barn, hverken i form av permisjonstid eller økonomisk kompensasjon for utgifter i forbindelse med saksbehandling, reise og fravær fra inntektsgivende arbeid, eller for å reise til barnets fødselsland (Lov om Folketrygd §§ 14-4 og 14-9).

I behandlingen av søknad om adopsjon skal sosialarbeideren også se til at kravet til søkerne er oppfylt. Det gjelder både krav til helse, økonomi og ekteskap (Lov om adopsjon §5, rundskriv Q 0972 og Q 1045). For å ivareta det kommende barnet, må adoptivsøkere oppfylle det man kan forstå som ideelle krav til barns oppvekstkår. Disse kravene stilles ikke på samme måte til foreldre som får egetfødte barn. Som vi skal se senere, kan det føre til at par som ønsker å adoptere, må forholde seg til disse ideelle kravene på en annen måte enn foreldre som får egetfødte barn.

Avgrensning av oppgaven

Fordi problemstillingen gjelder adoptivforeldre i en biologisk sentrert kultur, har jeg valgt å intervju foreldre som har fått barn gjennom internasjonal adopsjon. Internasjonal adopsjon omhandler i hovedsak barn født i afrikanske, asiatiske og søramerikanske land (SSB 2008). Ved å sammenligne utseendet mellom disse barna og deres foreldre, vil utenforstående lett kunne definere familien som en familie uten biologiske bånd. Deres framtoning (Goffman 1959/1992) gjør at de i større grad eksponeres for den biologiske doxa (Bourdieu 1998), enn foreldre som har adoptert barn med samme hudfarge som de selv. Fra 1970 har det vært langt flere internasjonalt adopterte barn i Norge enn norskadopterte barn, og dermed en større populasjon å søke informanter blant. Blant norskadopterte barn er det flere foreldre hvor den ene forelderen har biologiske bånd til barnet, fordi det er stebarnsadopsjon, eller adopsjon av partnerens barn i familier med likekjønnede foreldre

(SSB 2008). Studien omhandler derfor kun foreldre til internasjonalt adopterte barn.

Internasjonal adopsjon sett ut fra et globalt og imperialistisk perspektiv er ikke tema for min studie. Mitt anliggende for studien er adoptivforeldreformens vilkår i en biologisk sentrert kultur. Jeg vil derfor ikke gå inn i diskusjonen om internasjonal adopsjon som en global gave eller en global handel, slik den for eksempel er omhandlet i masteroppgaven til Synne P. Solstad Putri (2005), *Intercountry Adoptions. Global gifts or global trade?*

Adopsjonstriangelet er en ofte brukt metafor innenfor adopsjonslitteratur, som en forståelsesmåte av det adopterte barnets historie. Triangelet består av adoptivbarnet, barnets biologiske foreldre og barnets adoptivforeldre. I min oppgave vil jeg ikke komme inn på disse forbindelseslinjene med mindre foreldrene belyser temaet. Spørsmål om adoptivforeldrenes tanker om barnets biologiske foreldre er ikke tema for oppgaven. Det er foreldrenes fortellinger jeg vil ha tak i.

Studien er åtte foreldrepars fortellinger om deres vei til å bli og å være foreldre for sine barn. Barnas historier er fortalt ut fra foreldrenes erfaringer, refleksjoner og følelser. Noen intervju-subjekter gir sterke fortellinger om barnas såre reaksjoner, utrygghet eller avvising. Samtidig er det fortellinger om barn som utvikler seg, bruker sine ressurser i en ny og totalt fremmed situasjon, og som knytter seg til og tar imot foreldrenes omsorg og følelser. Som intervjuer sitter jeg igjen med en stor respekt for foreldrene og deres fortellinger om sin vei til å bli foreldre for sine barn og barnas vei til å bli barn for sine foreldre. Jeg har valgt å ta fram noen av disse fortellingene i analysen av materialet, fordi de er bilder på hvordan intervjusubjektene skaper seg som foreldre for sine barn. Om barna hadde blitt spurt om å fortelle sine fortellinger, ville deres fortellinger vært ut fra deres erfaringer, refleksjoner og følelser. Det er ikke anliggende for denne studien, men hadde også vært en svært spennende og lærerik studie.

Refleksjoner rundt temaet

Fenomenet adopsjon er både positivt og negativt ladet. Det sier noe om en vinn – vinn situasjon hvor barn som trenger foreldre, får det og voksne som ønsker seg barn, får det. Samtidig er det for mange familier også erfaringer med tap og sorg (Dalen og Sætersdal 1999). Barnet har opplevd brudd fra sine biologiske foreldre, og voksne kan ha opplevd tap og sorg over å ikke kunne produsere barn selv. Dette utgangspunktet er forskjellig fra de fleste familier med egetfødte barn. Kunnskap om dette har vært viktig å ha med som bakgrunnskunnskap for studien.

Som beskrevet ovenfor er det både erfaringer fra praksisfeltet og egne erfaringer som har ført til valg av tema. Å være en del av feltet jeg skulle undersøke, er både berikende og utfordrende. Jeg har derfor valgt å bruke plass til å se nærmere på dette i metodekapitlet. Fordi egen virkelighet er så nær temaet, har det vært viktig å reflektere høyt sammen med andre kollegaer, studenter og adoptivforeldre om ulike områder og utfordringer innenfor temaet. Diskusjoner og refleksjoner har vært en hjelp til å utvikle erfaringsbasert kunnskap som sosialarbeider og adoptivmor, fram til problemstilling og forskningsspørsmål i en teoretisk sammenheng.

Bourdieu's begreper om makt og konflikt som grunnlag for analyse av det empiriske materialet er en spennende utfordring. Hans begreper kan skape assosiasjoner til makt og kamp, hvor en part er offer og den andre er overgriper. Som Bourdieu sier, er vi alle utsatt for doxa, eller doksiske forestillinger (Bourdieu 1996). Både den som utsettes for andres forestillinger om den biologiske foreldreformens forrang foran andre foreldreformer, og den som utsetter andre for denne forestillingen, er underlagt samme symbolske makt (ibid:45). Analysen av det empiriske materialet bekrefter dette utgangspunktet. Materialet har ikke gitt grunnlag for å analysere fram bilder av adoptivforeldre som ofre i en biologisk sentrert kultur. Intervjusubjektenes fortellinger viser bilder på mangfold og hvordan det erfares i vår kultur. Fortellingene viser samtidig at intervjusubjektene er ambivalente til å være et uttrykk for mangfold. Ulike former for annerledeshet blir både framhevet og nedtonet.

Oppgavens oppbygging

I innledningskapitlet har jeg beskrevet bakgrunn for valg av tema, problemstilling og temaets relevans for sosialt arbeid. Kapittel to er en utgreiing av det teoretiske perspektivet jeg anvender i analysen av det empiriske materialet.

I kapittel tre beskrives det metodologiske perspektivet og gjennomføring av metode, før jeg i kapittel fire presenterer analyse og drøfting av det empiriske materialet. Kapitlet deles inn i fire temaer for analysen; valget om å adoptere, å bli og å være foreldre, refleksjoner rundt annerledeshet, og til slutt spørsmål om kjærligheten til et barn man ikke har produsert selv. I kapittel fem gis en oppsummering av funnene i det empiriske materialet.

KAPITTEL 2 TEORETISK PERSPEKTIV FOR OPPGAVEN

Symbolsk interaksjonisme

Symbolsk interaksjonisme bygger på den teoretiske retningen filosofisk pragmatisme. Filosofisk pragmatisme oppsto i USA på begynnelsen av 1900-tallet som en reaksjon på datidens vestlige tenkning hvor kunnskap og tenkning var løsrevet fra handling. Mennesket ses på som kreativt og aktivt handlende. For å kunne mestre og handle i forhold til sine omgivelser, har mennesket utviklet ulike redskaper som tenkning, kunnskap, symboler og språk (Levin, Irene og Jan Trost 1996, Aakvaag, Gunnar 2008:64). Perspektivet anvendes i studier av hvordan mennesket konstruerer en meningsfull og ordnet sosial virkelighet (Blumer 1969) Teorien er bygd på George H. Meads ideer. En av hans elever, sosiologen Herbert Blumer (1900 – 1987) nedtegnet og kodifisert Meads teori.

I henhold til Blumer bygger symbolsk interaksjonisme på tre forutsetninger:

1. Mennesket handler i en situasjon ut fra den meningen situasjonen eller gjenstanden har for individet. Situasjonen eller gjenstanden kan være andre mennesker, verdier og holdninger, aktiviteter eller fysiske gjenstander. Menneskets handling må derfor forstås ut fra den konteksten handlingen skjer i.
2. Meningen situasjonen eller gjenstanden har for den enkelte, er utledet av den sosiale interaksjon den enkelte har med sin omverden.
3. Meninger modifiseres og formes gjennom en tolkningsprosess hos individet i møtet med gjenstandene (Blumer 1969:2), og i individets møte med andres møte med gjenstandene (Blumer 1962).

Språk og symboler

Mennesket er avhengig av språk og symboler for å kunne tenke og reflektere. Gjennom fortolkninger av symboler og bruk av språk, definerer mennesket situasjonen og handler så aktivt i forhold til sin fortolkning (Aakvaag 2008:66). En situasjon er subjektiv når den har forskjellig mening for forskjellige personer. Situasjonen er avhengig av konteksten den enkelte handler ut fra. Den sosiale virkeligheten kan dermed oppfattes på mange måter (Morris 1934/1967). Når flere eller mange oppfatter situasjonen på samme måte, får forståelsen av situasjonen et objektivt preg. Når språket som signifikante symboler, har samme betydning for sender og mottaker, er sosial interaksjon mulig (ibid).

Interaksjonen mellom to personer finner sted ved at person A handler overfor person B ut fra sin definisjon av situasjonen. Personen B svarer. A oppfatter B's handling og tolker handlingen ut fra sin definisjon av situasjonene. Uansett B's hensikt, vil A kunne tolke B's handling ut fra sin definisjon av situasjon, og kan dermed revidere eller omjustere definisjonen av situasjonen (ibid). Gjennom empatisering eller sympatetisk introspeksjon, kan individet søke å sette seg i den andres situasjon, eller ta den andres rolle, for derigjennom å skape mening og definere situasjonen (ibid, Levin og Trost 1996). Som vi skal se senere, kan dette brukes i forståelsen av hvordan noen adoptivforeldre tolker og redefinerer en situasjon i møte med sitt barn.

Selvet og speilselvet

I henhold til Mead utvikles selvet når individet får kunnskap om symboler og språk (ibid). Først da kan man gjøre seg selv til objekt for refleksjon. Selvet består av et «I» og et «me.» «Me» er mer stabilt og utvikles over tid og består av det individet har integrert av oppfatninger av andres forventninger og normer. «I» handler i nået som et svar på oppfatningene som ligger i «me.» I interaksjonen med seg selv, vil også «I» interagere med «me» for så å handle ved å ta en avgjørelse eller fortsette interaksjonen med seg selv (Morris 1934/1967).

Den språklige samhandlingen med andre gjør at den enkelte kan speile seg i den eller de andres meninger, verdier og oppfatninger, gjøre seg selv til objekt for refleksjon, og dermed oppdage seg selv. Sosial interaksjon er med på å skape og forme den enkelte, ved at vi speiler oss i det vi oppfatter er den andres syn på oss selv. Individet kan speile seg i den andres blikk (the looking-glass-self) og vil kunne få en bekreftelse på sitt eget bilde av seg selv eller redefinere bildet av seg selv. (Levin og Trost 1996) Selvet er derfor ikke statisk, det forandres og omdefineres i interaksjon med seg selv og sine omgivelser. Selvet er heller ikke i entall. Et menneske har et selv for hver gruppe det bevisst eller ubevisst føler seg som en del av (ibid).

Forståelsen av selvet og speilselvet kan anvendes både i analysen av hvordan noen adoptivforeldre oppfatter sin foreldreform eller sin interaksjon med barnet.

Den signifikante andre og den generaliserte andre

Som nevnt utvikles menneskets selv i interaksjon med andre. Gjennom interaksjon blir barnet mer og mer sosialt. Uten språk og andre symboler som ansiktsuttrykk og kroppsbevegelser, er ikke denne sosialisering- eller innlæringsprosessen mulig. Et eksempel er foreldres utstrakte armer for å vise at barnet kan komme til seg for beskyttelse, trøst eller kos. Barnet kan interagere ved å selv strekke ut armene overfor den andre og så møte den andres reaksjon på sin handling ved å bli løftet

opp. I denne tidlige prosessen, er det noen få personer som er viktige for barnet; foreldre, søsken, eller omsorgspersoner som barnehagepersonell eller dagmamma. Cooley kaller dem for barnets signifikante andre. Den signifikante andre er personer som betyr noe for barnet, som det bryr seg om og som barnet lytter til (Cooley 83/93). I et livsløp kan man ha ulike signifikante andre, avhengig av hvilke livssituasjon og alder man er i. Den signifikante andre er viktig for barnets utvikling i en sosialiseringssprosess. Jeg vil bruke begrepet «den signifikante andre» eller «den betydningsfulle andre» i analyse og drøfting av fortellinger om hvordan adoptivbarn blir betydningsfull for foreldrene, og hvordan foreldrene gjør seg til den betydningsfulle andre for sine adoptivbarn.

Den generaliserte andre er grupper eller samfunnet, som er med på å skape individets selv (Morris 1934/1967:154). Det er normative forestillinger som individet oppfatter at grupper eller samfunnet har, og som er med å skape bildet den enkelte har av seg selv. Den generaliserte andre vil dermed også være styrende for den enkeltes egne holdninger og handlinger (ibid). Som andre aktører i et samfunn møter adoptivforeldre den generaliserte andres blikk, for eksempel i synet på biologisk foreldreskap opp mot andre foreldreformer, noe som vi skal se kan få innvirkning på hvordan noen adoptivforeldre ser på seg selv eller agerer i møtet med andres holdninger.

Kritisk refleksjon om symbolsk interaksjonisme

Symbolsk interaksjonismes styrke er at den beskriver hvordan ulike aktører skaper mening for seg selv og sine omgivelser i en sosial verden. For min studie gir teorien begreper for å beskrive og analysere hvordan noen foreldre skaper mening til å være foreldre i samspillet med hverandre og med barnet. Videre hvordan interaksjon med generaliserte andre skaper mening som foreldre i en biologisk sentrert kultur.

Teorien blir kritisert for å ha for liten fokus på strukturer i samfunnet som forklarer maktforhold, ulikheter mellom grupper, posisjoner eller historie (Aakvaag 2008). For å analysere intervju-subjektenes erfaring inn i en samfunnssammenheng, har jeg derfor valgt å bruke Pierre Bourdieus teori om struktur, makt og konflikt sammen med symbolsk interaksjonisme, for å analysere det empiriske materialet. I henhold til Aakvaag (2008) kritiserer Bourdieu Blumer for ikke ha bygd opp en objektiv, teoretisk modell rundt sin teori. Videre mener Bourdieu at teorien tillegger aktøren for mye gjennomtenkte vurderinger (Bourdieu 1995). Jeg har valgt å bruke både symbolsk interaksjonisme og Bourdieus teori om makt og struktur, fordi jeg vurderer at teoriene utfyller hverandre i analysearbeidet av det empiriske materialet. Slik jeg forstår symbolsk interaksjonisme har teorien

en styrke i hvordan den forklarer den enkelte aktørs handling og søken etter mening i situasjonen. Teoriens forklaring av symbolers og språkets forutsetninger for samhandling, blir for meg et godt verktøy for å analysere og drøfte intervjusubjektenes historie. Når jeg også analyserer materialet i lys av Bourdieus teori om makt, konflikt og objektive strukturer, kan det gi en mer utfyllende tolkning av fortellingene.

Pierre Bourdieus teori om konflikt og makt

Den franske teoretikeren og sosiologen Pierre Bourdieu (1930 – 2002) arbeidet for å avdekke ulike former for makt og maktstrukturer i samfunnet. Han hevdet at disse formene for makt eksisterer uavhengig av individenes vilje eller bevissthet (Bourdieu 1996). Maktformene er ikke erkjent, men er en internalisert del av hver enkelt i samfunnet (ibid). Jeg vil nedenfor kort beskrive de viktigste begrepene Bourdieu bruker for å forklare sosial ulikhet og maktstrukturer i samfunnet.

Sosialt rom

Det sosiale rom er samfunnet vi lever i, og beskriver den objektive fordelingen av ressurser i samfunnet, klassestrukturen. De som befinner seg innenfor samme struktur, befinner seg innenfor samme klasse. Fordi det er knapphet på ressurser i det sosiale rom vil det være en kamp mellom samfunnets ulike aktører for å få og beholde ressurser (Bourdieu i Bugge m.fl. 2006). Samhandling mellom individene blir også en kamp om ressurser. Fordelingen av ressurser er ikke likt fordelt, hvem som innehar hvilke ressurser er avhengig av hvilken sosial posisjon man har i samfunnet (Bourdieu 1996). Jeg går ikke nærmere inn på klassesdelingen Bourdieu beskriver, da det ikke er mitt anliggende for studiet. Mitt anliggende er adoptivforeldre som befinner seg i det sosiale rom, og deltar i kampen om ressurser på lik linje med andre samfunnsborgere, for eksempel ressursen barn. Hva det kan bety å ha tilgang eller ikke tilgang til denne ressursen, vil jeg si noe om under analyse om infertilitet.

Kapital

Den sosiale posisjonen er avhengig av hvilken kapital og habitus den enkelte innehar (aktørens praksis, se nedenfor). Kapital er et begrep fra økonomisk teori, men Bourdieu beskriver kapital som noe mer enn bare økonomisk kapital. Han omtaler kapital som en kraft som er «innskrevet i objektive og sosiale strukturer.» (ibid:5). Bourdieu bruker kapitalbegrepet for å avdekke ulike former for sosial ulikhet, undertrykkelse og dominans. Kapital finnes i ulike former. Økonomisk kapital er å ha kontroll over, eller eie ulike former for økonomiske ressurser som penger, aksjer eller eiendommer. Disse midlene kan brukes til å investere for å utvide eller beholde ressurser (ibid).

Kulturell kapital er kunnskap. Kunnskapen kan være utdanning, eller kunnskap om hvordan man mestrer den dominerende kulturelle koden i samfunnet (ibid). Sosial kapital er varige relasjoner til andre. Det blir først kapital når det gir tilgang til sosiale nettverk eller formelle og uformelle medlemskap som familie, vennekrets eller organisasjoner (Bourdieu 1995). Kapital i form av utdanning, kunnskap om kunst eller i form av relasjoner til andre med stor grad av kulturelle og sosial kapital, er resultat av langvarig arbeid eller investeringsstrategier, og krever vedlikehold eller reproduksjonsarbeid for å opprettholdes (Bourdieu i Bugge m.fl. 2006).

Felles for kapitalformene er deres iboende makt. Makt i den mening at kapital er besittelse av knappe ressurser. Innehar man kapital innehar man grader av makt. Symbolsk kapital er et begrep i denne sammenhengen. Det er ikke en egen form for kapital, men den framtrer som symbolsk kapital når den i relasjon til habitus gis anerkjennelse eller miskjennelse. (ibid). En form for symbolsk kapital kan være foreldreform. Som vi skal se senere kan ulike foreldreformer gi ulik form for kapital, som igjen gir noen makt til å definere relasjonell posisjon til andre foreldreformer. Jeg vil også bruke begrepet kapital til å definere adoptivforeldreformen som en form for kapital (Bourdieu 1995). Hvordan denne kapitalen erfares vil jeg komme tilbake til i analysekapitlet.

Felt

Kapital som kunnskap, økonomi eller barn, blir ikke makt før den ses i relasjon til det feltet kapitalformen framtrer og brukes i (Bourdieu i Bugge m.fl. 2006). Felt er avgrensede systemer eller rom den enkelte aktør befinner seg i. Det sosiale rom er det overordnede feltet. Innenfor dette rommet er andre felt, som arbeidsplass, kunstfelt, utdanningsfelt eller et nabolag (ibid). Den enkelte aktør befinner seg i ulike felt og kan bruke ulik kapital innenfor ulike felt. Et felt kan være adoptivverdenen, det felt adoptivforeldre er en del av i kraft av å være adoptivforeldre eller adoptivfamilie. Her kan ulike former for kapital (Bourdieu og Wacquant 1995), som utdanning, adopsjons-erfaring eller adoptivbarn, tre fram og brukes i adoptivfeltet. Mengden av denne type kapital gir aktørene adgang til å bestemme hvilke lover som skal defineres innenfor et gitt felt (ibid).

Habitus

Bourdieu bruker habitusbegrepet for å forklare aktørens praksis. Habitus eller vår praksis, er både slik vi framtrer for omgivelsene og for oss selv, den enkeltes indre verdier og holdninger (Bourdieu og Wacquant 1995). Aktørens sosiale omgivelser er med på å bestemme hvilke handlinger, oppfatninger og vurderinger den enkelte tar opp i seg. Habitus er dermed et system av varige disposisjoner hos den enkelte aktør. Disse disposisjonene er kroppsliggjort ved at de er en integrert del av personen, og styrer aktørens måte å forholde seg til sine omgivelser på, og å organisere

kroppen på (ibid). Selv om det den enkelte person handler ut fra hvilken kunnskap, arbeid eller annen kapital den enkelte innehar, er ikke aktørens handling mekaniske prosesser. Bourdieu beskriver habitus som både skapende, innskrenkende og reproduserende (ibid). Skapende ved at disposisjonene gjør oss i stand til å handle adekvat i nye omgivelser. For eksempel å handle adekvat som adoptivforeldre i møte med andre foreldreformer. Samtidig er disposisjonene innskrenkende og reproduserende for våre handlinger og holdninger, ved at vi tar valg ut fra verdier, holdninger og kroppsliggjorte praksiser som allerede ligger der (ibid).

Habitusbegrepet binder sammen felt- og kapitalbegrepet ved å vise til aktørenes praksis ut fra den kapital aktøren innehar i det feltet den enkelte beveger seg i (Bourdieu i Bugge m.fl. 2006). Denne forståelsen av menneskets handlinger og refleksjoner kan brukes til å tolke fortellinger om hvordan noen adoptivforeldre beskriver sitt valg om adopsjon, eller oppfatter sin foreldreform i en biologisk sentrert kultur.

For å kunne analysere og drøfte hvordan noen adoptivforeldre handler ut fra sin habitus, vil jeg kort beskrive hvordan Bourdieu definerer symboler og språkets betydning i det sosiale rom.

Doxa, symbolsk makt og symbolsk vold

Bourdieu bruker begrepene symbolsk makt, doxa og symbolsk vold, når han forklarer hvordan vi lar den dominerendes blikk og mening farge våre egne holdninger og handlinger (Bourdieu 1996). Den dominerende, er personer eller grupper som har makt til å verdisette fenomener. Når deres meninger og holdninger er internalisert i den enkelte, oppfatter man disse verdisettingene og meningene om et fenomen, som allmenngyldige (ibid). Den dominerendes blikk innehar makt som blant annet gjenspeiles i språket. I sin bok «Symbolsk Makt (1996) beskriver Bourdieu språket som et symbolsk system. Andre symboler er kunst og religion. Når språket, som symbol, også er et redskap for utvikling av kunnskap og kommunikasjon, har det innflytelse og makt til å utvikle felles meninger som vi internaliserer og gjenskaper. Språket er med og strukturerer den sosiale verden vi er en del av. Språket er strukturerte symboler og kan derfor fungere strukturerende gjennom å opprettholde, produsere eller skape mening og verdier (Bourdieu 1996:39). Vi skal senere se hvordan det kan gi seg utslag i beskrivelse av, og synet på ulike foreldreformer. Fordi vi er en del av et samfunn hvor noen, de dominerende, har satt verdier og kategorier på fenomener, ligger det allerede i språket et standpunkt eller en verdisetting av fenomenet.

Doxa er kulturelle normer eller oppfatninger vi tar for gitt. Det er oppfatninger eller forestillinger utviklet fra myter, og som vi måler oss selv, andre og samfunnet ut fra (Bourdieu 1996). Jeg vil i oppgaven også bruke Geir Follevågs omskriving av termen doxa; doksiske forestillinger (Follevåg 2007), når jeg beskriver det jeg analyserer fram som doxa i intervjusubjektenes fortellinger.

Bourdieu sier videre at doxa er utledet av den dominerendes synspunkt, og de framtrer og tvinger seg på oss som et universelt synspunkt som ligger i språket (Bourdieu 1996:45). Dominerende grupper har konstituert sine synspunkt gjennom blant annet å utforme staten. Staten kan, som jeg beskrev innledningsvis, konstituere sine doksiske forestillinger gjennom blant annet adopsjonslovgivning, regelverk og velferdsordninger.

Den usynlige makten utøves ved at vi tar de doksiske forestillingene for gitt og gjensker dem gjennom egne handlinger som kommunikasjon og atferd. Det er dette Bourdieu kaller den symbolske makten (Bourdieu 1996:45). Den symbolske makten utøves både i det sosiale rommet og i den enkeltes habitus. Makten utøves både av den som blir definert og den som definerer, den dominerte og den dominerende (ibid:38). Når den enkelte aktør internaliserer en doksisk forestilling og vurderer seg selv ut fra denne forestillingen, utsettes man for det Bourdieu kaller symbolsk vold (Bourdieu 1998/2000).

Bourdieu er kritisert for at han legger for stor vekt på strukturer i samfunnet, og den maktstrukturerende krefter har over habitus eller den enkelte aktør (Bourdieu og Wacquant 1995). Bourdieu svarer til dette at han ikke dermed mener at individet kun er styrt av strukturene. Mennesket er aktivt handlende og kan resonnerer seg fram til handling og avgjørelser. Mennesket kan gjennom refleksivitet bli oppmerksom på strukturene, doxa, symbolsk makt og symbolske vold, og forholde seg handlende til dem (ibid). Aktøren eller individet påvirker samfunnet, samtidig som det er påvirket av samfunnsmessige strukturer og symbolsk makt. Dette kan vi blant annet se i intervjusubjektenes brudd med noen doksiske forestillinger. Kreftene som gjensker og reproducerer makt og verdier, blir også påvirket av individenes mulighet til å påvirke (ibid).

Begrepsapparatet til Bourdieu er en måte å finne mulige forståelsesrammer for intervjusubjektenes fortellinger om å være adoptivforeldre i et biologisk sentrert samfunn. Ved å bruke hans perspektiv søkte jeg allerede under intervjuene etter mulige doxa og symbolsk makt i fortellingene. Som jeg skal komme tilbake til senere, hadde jeg allerede en forforståelse av fenomenet. Der jeg mente jeg så slike forestillinger, ba jeg intervjusubjektene konkretisere eller utdype sin fortelling eller

refleksjon. Utdypingen av historien kunne bekrefte eller avkrefte min første tolkning av den enkeltstående fortellingen eller episoden.

Myter og tabu

Halldis Leira bruker Bourdieus teoretiske begreper når hun i sin bok «Det gode nærvær» (2003) beskriver hvordan myter utvikles til doksiske forestillinger. Her hevder hun at en myte som er utviklet til en doksisk forestilling, er myten om at kvinnelighet er bundet opp til evnen til å få barn (Leira 2003:105). Myten reproduseres ved hjelp av religion og psykologi. Store religioners syn på at målet for ekteskapet er å få barn vedlikeholder myten om at kvinner får sin verdi gjennom barnet hun føder (ibid). Det gjør også psykologiske teorier om at kvinner som ikke kan få barn er mer psykologisk infertil, enn at det er fysiske årsaker til å være infertil (ibid). Når denne myten fører til at man for eksempel føler tap av kvinnelighet eller mannlighet fordi man ikke kan reproducere seg selv, utsettes man for symbolsk vold. Denne symbolske volden kan føre til skam og usynliggjøring. Kvinner som ikke kan få barn selv vil derfor kunne føle skam og mindreverd (ibid). Det er skrevet mindre om barn og mandighet, men fordi reproduksjon også er knyttet opp til mannens evne til å produsere barn, vil jeg hevde at det også kan gjelde for mannen.

Temaet infertilitet er i vårt samfunn tabubelagt (ibid). Det kan være fordi en vil skjule ynkeliggjøring av den infertile, eller er taktfull og ikke vil gjøre det vanskeligere ved å snakke om det. En tredje grunn kan være at man ser på den infertile som truende fordi hun eller han bryter med kjernefamiliemonopolet ved ikke å følge dets spilleregler, nemlig å få barn. Uavhengig av årsak vil tausheten kunne føre til en usynliggjøring av fenomenet infertilitet. Leira beskriver hvordan usynliggjøring kan føre til ugyldiggjøring av problemene rundt infertilitet. Ugyldiggjøringen kan skape psykiske problemer hos kvinner (ibid). Jeg vil også vektlegge hvordan usynliggjøringen fører til at den doksiske forestillingen ikke møter motstand ved at det ikke blir snakket om, hverken av majoriteten som kan få barn, eller av minoriteten som ikke kan få barn. Da blir forestillingen vanskeligere å stå imot.

Leira beskriver hvordan kvinner kan oppleve barnløshet. Jeg ønsket å få både kvinnens og mannens fortellinger om å ikke kunne få egetfødte barn, ut fra en antakelse at symbolske vold rammer begge kjønn.

Biologosentrisme

Innenfor forskning om adopsjon har jeg søkt etter tema som omhandler adopsjonsfamilien i et samfunn hvor det biologiske prinsipp gjenspeiles i blant annet lovverk og familiepolitikk. Det meste av forskning jeg har kommet over omhandler dette i mindre grad. Temaene har vært konsentrert om oppvekst og utvikling hos adopterte (SFI 2007) og hvordan den adopterte familie fungerer (Dalen og Sætersdal 1999). Forskeren Signe Howell omtaler temaet noe i sin bok «*The kinning of foreignship*» (2006), hvor hun hevder at den biologiske familie har en forrang framfor adoptivfamilien, i kraft av de biologiske båndene mellom foreldre og barn.

I sin doktorgradsavhandling i litteraturvitenskap «*Biologosentrisme*» (2007), tolker Geir Follevåg tekster om litterære framstillinger av adopsjon. Hans tolkning gjøres i lys av Bourdieus teori og begreper. Ut fra sine funn hevder han at den biologiske familien har en hierarkisk forrang framfor andre familieformer, herunder adoptivfamilien (ibid). Gjennom fortolkning av de litterære tekstene, finner Follevåg det han kaller diskursive mønstre om den biologiske familie. Den biologiske familie er det absolutte og underforståtte ideal som andre familieformer blir vurdert ut fra. Dette underforståtte idealet, eller diskursen om den biologiske families forrang, får flere konsekvenser. Diskursen er opphav til ulike doksaer, eller doksiske forestillinger, om ulike familieformer (ibid).

En konsekvens er at i den vestlige verden blir den biologisk familien og adoptivfamilien dikotomier, motsetninger som blir målt opp mot hverandre ut fra om det er et biologisk bånd tilstede eller ikke. Adoptivfamilien blir målt om mot hva den ikke er (biologisk) eller hva den mangler (blodets bånd), og derfor verdsatt lavere enn den biologiske familien (ibid:25). Follevåg viser til at termen «adoptere» innehar både ønske, handling og subjekt. Ad (til) og opto (ønske/velge), å ønske eller velge, å ta til seg (ibid:79). Det vil si å velge og ta til seg et barn, ikke «som om» det skulle være biologisk, men velge for å være foreldre uavhengig av biologiske bånd.

Follevåg sammenligner dette rådende synet, biologosentrismen som han kaller det, med Bourdieus teori om androsentrisme (Bourdieu 1998/2000). Som det mannlige og maskuline er tillagt en større iboende verdi enn det kvinnelige i vårt samfunn, er den biologiske familie gitt en større iboende verdi framfor andre familieformer. På samme måte som vi tar denne verdisettingen av det mannlige og kvinnelige for gitt, tar vi verdisettingen av den biologiske familie for gitt. Den doksiske forestillingen er biologosentrisk. Det biologosentriske blikket er den symbolske volden vi daglig utsettes for (ibid). Slik jeg tolker dette i tråd med Bourdieus teori om androsentrisme, gir det den

biologiske familieformen også en maktposisjon og en kapital. I kraft av sin forrang framfor andre familieformer innehar den biologiske familien en maktposisjon (ibid). Maktposisjonen kan få konsekvenser for hvordan adoptivforeldre ser på seg selv og andre ser på dem. I det empiriske materialet er jeg på leting etter hvordan dette gir seg uttrykk i intervjusubjektenes fortellinger.

Follevåg sier videre at den biologiske families forrang er en diskurs som gjenspeiles både i norsk adopsjonslovgivning og i FNs barnekonvensjon. Vi kan se det i ordbruken; ta til seg et barn «som om» det var biologisk (Adopsjonsloven § 13). «Som om» blir her det sekundære opp mot det naturlige (Follevåg, 2007:29). Denne ideologiske familiediskursen skaper et hierarkisk forhold. Follevåg kritiserer denne verdsettingen av det biologiske båndet for først og fremst å være et psykologisk fenomen som ikke har empirisk grunnlag (ibid:67). I sin avhandling gir han en historisk gjennomgang av hvordan adopsjon har vært gjennomført, og skiftende syn på adopsjon gjennom tidene. Adopsjon har i perioder vært et offentlig og åpent tema, i perioder et tabubelagt og usynliggjort tema. I romersk tid ble adopsjon av eldre barn og unge en løsning for maktpersoner til å få inn arvinger de kunne forme ut fra de anlegg de så hos den unge, ut fra synet på at mennesket ble mer formet av oppdragelse enn av biologisk arv. Utviklingen framover var likevel at det biologiske var det grunnleggende for familiens eksistens (ibid:22).

Follevåg framhever at hans doktorgradsavhandling ikke har som målsetting å framstille adopsjonsfamilien som bedre enn den biologiske familie. Når han likevel erklærer den som et politisk prosjekt, er det for å problematisere et tema han selv står midt oppi, som adoptert og som medlem i et biologosentrisk samfunn (ibid:16). Han ønsker avhandlingen kan ses på som en del av et prosjekt for å bryte den biologiske familiediskursen og gi ulike familieformer lik verdi.

Kritisk refleksjon

Follevåg kritiserer norsk og utenlandsk adopsjonsforskning for også å være biologosentrisk. Han kritiserer noe av den utenlandske adoptivforskningen for å idyllisere de biologiske båndene ut fra et psykoanalytisk syn på familien. Forskningen problematiserer ikke nok synet på den biologiske familie som reell erfaring, mens adoptivfamilien tolkes som en illusjon av en familieform (ibid:43). Follevåg hevder at norske adoptivforskere som Dalen og Sætersdal på noen områder bryter med det biologosentriske blikket, men ikke nok. I sine beskrivelser blir adopterte i for stor grad vurdert opp mot tapet av den fraværende biologiske familie, og ikke opp mot deres nærværende adoptivfamilie (ibid:32). Termene «brudd» og «separert fra biologisk familie» blir brukt som eksempler på forskernes biologosentriske blikk på adopsjon.

Follevågs kritikk av utenlandsk og norsk adopsjonsforskning er et viktig innspill til adopsjonsforskningsfeltet. Kritikken viser blant annet at forskeren også er del av den doxa hun forsker på. Det kan derfor være vanskelig å avdekke den doksiske forestillingen selv er en del av (Smith 1993). Samtidig vil jeg hevde at Follevåg i sin kritikk overser et faktum man ikke kan komme forbi ved adopsjon. Et adoptert barn har opplevd brudd og separasjon fra sin biologiske familie eller sin biologiske mor. Barnet kan også ha opplevd flere brudd til biologisk familie gjennom flere flyttinger mellom biologisk familie og institusjon/fosterhjem. Forskning viser at en nyfødt har evne til å «huske, diskriminere, og velge det kjente...» (Leira 2003:51). Å ikke lenger ha mulighet til å velge det kjente kan gi en opplevelse av tap (ibid). Det jeg vil ha fram er at bruddet og separasjonen med den biologiske familien, kan gi konsekvenser for barnet, uavhengig av hvor godt det får det hos sin nærværende adoptivfamilie. Denne kunnskapen mener jeg Follevåg behandler for lett i sin like fullt berettigede kritikk om at deler av adopsjonsforskningen er biologosentrisk.

Follevågs begrep om biologosentrisme vil bli brukt i analysen av intervjusubjektenes fortellinger. Hans bruk av Bourdieus teori konkretiserer begrepsapparatet på en måte som for meg har vært en hjelp i analysen av mitt empiriske materiale.

KAPITTEL 3 METODE

Vitenskapen har som ambisjon og oppgave å forklare og forstå ulike fenomener. Derfor stilles det krav til forskeren om ”sannhet,” forskerrollen gis en sannhetsforpliktelse (Grimen 2004). Forskeren må kunne begrunne sine antakelser, gjøre det mulig å etterprøve sin virksomhet og være konsistent i sin fremvisning (ibid). Kunnskap som vitenskap fordrer et sett av normer og verdier, metodologi. Metodologi er et middel for å sikre at vitenskapelige virksomhet får fram så eksakt og god kunnskap som mulig (Tranøy 1986). Jeg vil her redegjøre for hvilke metodologisk perspektiv jeg har hatt for studiet, valg av metode og hvordan studien ble gjennomført. Herunder vil jeg beskrive noen av de vurderinger som ble gjort underveis, og begrunnelser for de valg som ble tatt.

Samfunnsforskerens hovedanliggende er å fortolke og skape mening til fenomener. Fordi samfunnsvitenskapen ofte studerer fenomener eller handlinger som allerede er meningsfulle, er hermeneutiske tradisjon ofte brukt i arbeidet med å forstå og fortolke, noe jeg også bruker i min studie (Gilje og Grimen 1993).

Innen samfunnsforskning, hvor kvalitativ forskning er en mye brukt metode, vil forskeren ofte være det viktigste forskningsredskapet, både i innhenting av data og i fortolkning og analyse. (Kvale 1997). Som adoptivmor og tidligere sosialrådgiver i en adopsjonsorganisasjon, har jeg ved siden av å være forsker, flere roller som er relevante for problemstillingen. Det kan gi både etiske og faglig implikasjoner for min vitenskapelige virksomhet, noe jeg vil reflektere over i dette kapitlet.

Vitenskapelig virksomhet måles blant annet ut fra virksomhetens grad av validitet, reliabilitet og generaliserbarhet (ibid, Grimen 2004). Et av kravene som stilles for at kvalitativ forskning skal kunne generaliseres, er at framstillingen er så transparent eller gjennomskinnelig, at leseren skal kunne vurdere kvaliteten ut fra ovenstående krav (Kvale 1997). Jeg har vektlagt dette kravet spesielt i min framstilling for at leseren skal kunne vurdere studiens grad av generaliserbarhet.

Som intervjusubjektene inviterte meg inn i deres livsverden, for å gi meg materiale til vitenskapelig kunnskapsutvikling, inviterer jeg nå leseren til å ta del i min reise gjennom mitt forskningsprosjekt.

Valg av kvalitativ metode

For å skape og finne mening til et fenomen, spør forskeren seg om hva det betyr, eller hva det handler om. Målet for kvalitativ metode er å utforske egenskaper ved fenomenet og søke meningsfulle relasjoner som kan tolkes (Kvale 1997, Widerberg 2001). Mitt mål for studien var å få fram intervjusubjektenes erfaringer med temaet. Jeg var ute etter adoptivforeldres fortellinger om å bli og å være foreldre, hva fenomenet betyr for den enkelte. Jeg søkte etter innvendige sammenhenger i materialet, sammenhenger det enkelte intervjusubjekt ga ut fra sin kontekst (Haavind 1999/2001, Widerberg 2007). Kvalitativ metode ble den mest hensiktsmessige metoden for å nå det målet. Kvalitativ forskning krever at metoden og grunnlaget for analyse, tydeliggjøres for leseren, for at leseren og det vitenskapelige miljø kan vurdere forskningens kvalitet (Kvale 1997). Dette kravet søker jeg å nå gjennom min framstilling.

Mitt mål for materialinnhenting var å få fram det enkelte parets egen opplevelse fram mot å bli og å være foreldre. For å få fram nyanser, refleksjoner og å ha mulighet til å utdype spørsmål underveis, ble forskningsintervju valgt som metode for innhenting av materialet (Kvale 1997). Den enkeltes historie møtes ut fra et mål om å forstå fenomenet og samhandlingen, slik det framtrer for intervjusubjektet. En hermeneutisk- fenomenologisk tilnærming er derfor perspektiv for de metodiske valgene (Aakvaag 2008).

Det stilles både etiske og metodologiske krav til en kvalitativ studie. Jeg henvendte meg til ”De nasjonale forskningsetiske komiteer,” REK Øst, for en vurdering av om min studie ville kreve søknad om tillatelse til å intervju foreldrepar. REK Øst vurderte mitt prosjekt som ikke- framleggelsespliktig for komiteen. Selv om det ikke var behov for søknad om tillatelse til å intervju informantgruppen, stilles de samme forskningsetiske krav til oppgaven.

Symbolsk interaksjonisme, slik den ble beskrevet i forrige kapittel, er også en del av teori- perspektivet for metode og gjennomføring av intervjuene. Det enkelte individ konstruerer ordnede sosiale situasjoner, og mening skapes gjennom handling (Blumer 1969/1998). Ut fra synet på mennesket som refleksivt, kan det kvalitative intervjuet skape fram nye definisjoner av situasjonen for intervjusubjektene, og for meg som intervjuer. Interaksjonen kan skape ny mening til temaet og til fortellingene som skapes fram (ibid). Intervjusubjektene er ikke alltid selv klar over hvor mye erfaring og kunnskap de besitter (Troost 1993). Det kommer gjerne fram når det snakkes og

reflekteres. Denne prosessen gjør at intervjuet eller situasjonen ikke er statisk, men er en prosess hvor den ene fortolker den andres respons og persiperer ut fra det. En av mine oppgaver som intervjuer var å skape en situasjon hvor informanten ønsket og våget å dele erfaring. Ved det å søke det som i sosialt arbeid blir definert som en ikkedømmende holdning, kunne jeg åpne for kommunikasjon og refleksjon (ibid).

I min forskerrolle bringer jeg også med meg egen kunnskap, normer og forforståelse inn i forskningen. Fordi jeg er både adoptivmor og sosialrådgiver vil jeg nedenfor bruke plass på å si noe om hvilke utfordringer det har gitt.

Adoptivmor, sosialrådgiver og forsker

I hermeneutikken brukes begrepet forforståelse om forutgående kunnskap, erfaringer og holdninger, som er med og former utgangspunktet for og arbeidet med studien (Gilje og Grimen 1993). Jeg bringer med meg min erfaring som mor og som tidligere sosialrådgiver inn i studien. Når jeg studerer en gruppe jeg selv tilhører, forsker på eget felt, har jeg allerede en forforståelse av temaet. Min personlige og faglige kunnskap har vært med på å forme problemstilling, utarbeidelse av intervjuguide, intervjuprosess og analyse. Denne posisjon har både fordeler og ulemper som krever bevissthet både i forarbeid, innhenting av materiale, analyse og rapportering (Wiederberg 2007).

Den største faren med å ha med seg så mye egenerfaring, kunnskap og meninger er at studien blir et personlig prosjekt, hvor analysen føres fram mot min eventuelle gitte konklusjon om å leve som adoptivmor i en biologosentrisk kultur. For at ikke dette skal skje, kreves en bevissthet fra meg som forsker. Bourdieu snakker om forskerens ansvar og selvrefleksivitet for å bevisstgjøre seg sine forforståelser, og at man som forsker er en del av de doxa som ligger i den samfunnsmessige strukturen (Bourdieu og Waquant 1995). En viktig del av min form for selvrefleksivitet har vært gjort i veiledningssamtaler med en seniorforsker. Her har vi gått metodisk til verks for å avdekke hvordan min forforståelse har kunnet ha innvirkning på arbeidet.

En positiv faktor ved å ha en forforståelse, er at jeg lettere har kunnet forstå det språk og de symboler andre adoptivforeldre bruker. Som vi skal se senere vil kunnskap om ord som ”telefonen” og ”bildet” kunne åpne opp intervjusituasjonen. Faren ved en slik kunnskap vil kunne være at jeg ikke stiller spørsmål ved symbolene. På den måten kan jeg gå glipp av andre fortellinger, innfalls-vinkler eller fortolkninger. Også her har selvrefleksiviteten som er muliggjort i veilednings-samtaler, med andre studenter, eller med andre adoptivforeldre, vært til hjelp. I beskrivelsen av det

metodiske arbeidet, vil jeg komme tilbake til flere erfaringer med å forske på eget felt.

Teoretisk kunnskap, slik jeg har gjort rede for i det forutgående kapitlet, har også gjort det mulig å se på egen forforståelse, som erfaring og kunnskap, med andres ord og begreper. Som både Gadamer og Bourdieu sier, vil ikke denne kunnskapen frigjøre meg fra forforståelsen, men hjelpe meg i min utredning og tolkning av tema, gjennomføring og analyse av forskningsprosjektet (Gadamer i Guldal og Møller 1999, Bourdieu og Waquant 1995).

I arbeidet med å forstå intervjusubjektenes fortellinger, vil jeg som forsker både se på delene og helheten i fortellingen. Det foregår en sirkulær prosess (den hermeneutiske sirkel), hvor helhet og del ses i lys av hverandre. Helheten kan ikke forstås uten å se på enkeltdelene, og enkeltdelene kan ikke forstås uten å se den i lys av helheten (Grennes 1997). Det er ikke bare jeg som intervjuer som har med meg en forforståelse inn i intervjuet. Intervjusubjektet har også sin forforståelse av fenomenet. Dette er den doble hermeneutikken (Grennes 1997). I interaksjonen hvor deres erfaringer på nytt fikk ord, kunne det utviklet seg en ny definisjon av handlingen, hvorav ny forforståelse skaptes for både intervjusubjekt og meg som intervjuer. Dette tok jeg så videre med meg til neste intervju. Jeg måtte flere ganger ta egen forforståelse av temaet opp til revidering, og åpne for andre tolkninger.

I studien har jeg søkt å forstå fenomenet i lys av det enkelte foreldrepars fortelling, men også ut fra enkelte episoder i den enkeltes historie. Bitene søkes forstått i lys av den kontekst foreldrene lever i, og samfunnets syn på ulike foreldreformer, for så igjen å se dette opp mot den enkeltes fortelling.

Det kvalitative forskningsintervjuet

Sosialt arbeids kunnskap om kommunikasjon, samt erfaring med bruk av samtalen som instrument for endringsarbeid, var et egnet verktøy for å kunne gå inn i intervjusituasjonen og søke å sette meg inn i den andres situasjon. Verktøyet var en hjelp til å se den andres fortelling ut fra dennes forståelse og kontekst (Fog 1994). Jeg kunne også bruke min egen erfaring som adoptivmor og som sosialrådgiver i intervjusituasjonen.

Etter et av intervjuene valgte jeg å spørre foreldrene om de ønsket råd ut fra min erfaring som sosialrådgiver. Det ble gjort etter at det var avklart at båndopptakerne var slått av, og at intervjuet var ferdig. Dette er et problematisk rolleskifte, å gå fra intervjuer til sosialrådgiver. Jeg støtter meg til Levins beskrivelse i boken *Stefamilien – variasjon og mangfold* (1994) om at det kan være mulig

under visse forutsetninger. Slik jeg vurderer det, førte ikke dette til en forringelse av materialet, men det førte til en ny forforståelse hos meg som sosialrådgiver og forsker. Den påvirkning rådgivningen kan ha hatt, er at jeg ble enda mer forsiktighet i formidling av foreldrenes fortellinger om sine barn.

Erfaringene fra intervjuene viste at det var mange veier fram til de ulike forskningsspørsmålene.

Noen par begynte sin historie med fortellingen om da de fikk barnet, andre reflekterte over annerledesheten ved deres måte å bli og å være foreldre, som sitt første tema. Andre lot meg ta del i deres livsverden ved en kronologisk gjennomgang av de tema som var utviklet i intervjuguiden.

Utarbeidelse av intervjuguide

Intervjuguide lages som et hjelpemiddel for å få fram materiale til å belyse problemstilling og forskningsspørsmål. Som ved utarbeidelse av problemstilling og forskningsspørsmål, foregår det en løpende analyse av fenomenet samtidig som forarbeidet gjøres (Kvale 1997, Wiederberg 2001). Ved siden av teoretisk og praktisk kunnskap, var min forforståelse en del av grunnlaget også for dette arbeidet. I arbeidet med intervjuguiden måtte jeg igjen være bevisst min egen historie, erfaring og kunnskap. I mitt første utkast til intervjuguide ble dette tydelig. Utkastet ble mer en disposisjon for min kommende analyse og begrenset av mine egne erfaringer, enn et verktøy til å få fram intervju-subjektenes fortellinger om fenomenet. Spørsmålene var mange, detaljerte og noen ledende. Et eksempel er spørsmålene: *"Var det en drøm om å få egetfødt barn sammen? Når det ikke gikk, hva skjedde for å komme fram til avgjørelsen om adopsjon?"* I formuleringen "Når det ikke gikk," ligger det en forutsetning om at ufrivillig barnløshet var årsaken til at paret valgte adopsjon som en måte å få barn på. Spørsmålsformen stenger for andre muligheter og kan forstås som en forestilling om at det kun er ufrivillig barnløse som velger adopsjon. Selvrefleksjon i veiledningen gjorde at slike dårlige formuleringer og forforståelser kunne avdekkes og endres. Intervjuguiden ble så bearbeidet til tydeligere tema og med mer åpne spørsmål (vedlegg 2).

Samtidig som egen erfaring og kunnskap kunne stenge for andres historier, var det også en hjelp i utviklingen av intervjuguiden og intervjusituasjonen. Kunnskap om symboler som «telefonen» og «bildet» gjorde at jeg kunne stille spørsmålet, «fortell om da dere fikk telefonen.» «Telefonen» står som symbol for fortellingen om da adopsjonsorganisasjonens saksbehandler ringte søkerne for å formidle forespørselen om barnet de kunne bli foreldre til. Etter telefonen får foreldrene tilsendt bilde(r) og sosialrapport. «Bildet» står som symbol for det første visuelle møtet med barnet de skulle bli foreldre til. Ut fra kjennskap til disse symbolene kunne jeg lettere få tak i deres historier om hendelser jeg mente ville belyse fenomenet.

Ut fra problemstilling og forskningsspørsmål ble intervjuet inndelt i fire tema; introduksjon, hvordan bli foreldre, hvordan være foreldre, og refleksjoner om annerledeshet ved det å være foreldre til adoptert barn i forhold til egetfødt barn. Under hvert tema ble det utarbeidet hjelpespørsmål for å konkretisere temaene (vedlegg 2). Hjelpespørsmålene ble ikke brukt der intervjusubjektene konkretiserte sine historier uten hjelp av spørsmålene, eller de ble omformulert ut fra intervjukonteksten. Faktakunnskap om intervjusubjektene som navn, barnas navn og fødeland, alder, utdanning, yrke med mer, ble også innhentet.

Utvalgskriterier

Målgruppen for min undersøkelse var adoptivforeldre. Ut fra denne heterogene gruppen foretok jeg et strategisk utvalg ut fra hvor hensiktsmessig informanten ville være for studien (Johannesen 2002). Kunnskap om metode, adopsjon, tidligere forskning og egen undring over fenomenet, opp mot hvordan temaet kunne belyses, var bakgrunn for utformingen av utvalgskriteriene. Størrelsen på utvalget gjør at det ikke er mulig å generalisere funnene til adopsjonforeldrepopulasjonen. Jeg ønsket likevel å få en mest mulig heterogen gruppe, for å få fram ulike fortellinger som kunne belyse temaet på ulike måter, og kom derfor fram til flere kriterier for utvelgelsen.

Ut fra formålet med studiet var det ikke behov for et stort antall informanter. Et for stort materiale ville også kunne vanskeliggjøre analysearbeidet ved at det ble for uoversiktlig eller for stort (Kvale 1997). Et utvalg på åtte adoptivforeldrepar, det vil si 16 intervjusubjekter, ble valgt ut fra kriterier jeg beskriver nedenfor.

En gruppe adoptivforeldre har brutt med kjernefamiliemonopolet (Levin 1994) ved å adoptere som enslige. Deres erfaring for å belyse fenomenet kunne vært interessant og gitt flere perspektiver til fenomenet. Ut fra studiets omfang valgte jeg likevel bort denne gruppen, for å konsentrere meg om foreldrepar. Norsk lovgivning krever at par som søker om godkjenning for adopsjon må ha vært gift i to år, eller kan dokumentere samboerskap i to år før de giftet seg. På intervjutidspunktet åpnet heller ikke norsk lovgivning eller samarbeidslandenes lovgivning, for at homofile par kan adoptere barn fra utlandet. Intervjusubjektene er derfor gifte heterofile par.

Både mor- og farskap er kjønnnet ut fra at det er forskjellig syn på hvilke roller og oppgaver de innehar (Levin 1994, Leira 2003). Et intervju med far og mor hver for seg kunne brakt et spennende kjønnsperspektiv inn i oppgaven. Ut fra hovedperspektivet for studiet og studiets omfang, ble ikke det gjort. Materialet inneholder likefullt tema som tydeliggjøres i et kjønnsperspektiv. Noen tema,

som hvordan foreldre og omgivelser har forholdt seg til fertilitet eller kjærlighet til barnet, er derfor emner som også analyseres i et kjønnsperspektiv.

Undersøkelsens omfang er for liten til å kunne analysere erfaringer fra foreldre som både har adoptert og født/laget barn selv, ved siden av hovedformålet for studiet. Et kriterium var derfor at intervjusubjektene kun skulle ha adopterte barn. Som vi skal se senere gikk jeg noe bort fra dette.

Jeg ønsket å rekruttere informanter som hadde fått barn i løpet av de ett til tre siste årene. Dette ut fra en teori om at tid gjør noe med det enkelte menneskets historier. Hvordan en historie blir fortalt i dag er avhengig av hva som er skjedd mellom hendelsen og fortellingstidspunktet. Hvilke erfaringer fortelleren har gjort seg underveis, omgivelsenes syn på hendelsen, og den kontekst fortelleren er i når fortellingen blir fortalt, vil også farge historien (Kvale 1997). Å få barn er ofte en sterk følelsesmessig opplevelse. Jeg ønsket å få del i denne opplevelsen ut fra den antakelse om at det kan si noe om fenomenet. Minnet om opplevelsen burde ikke være for mye farget av erfaringene i etterkant.

For å få med ulike historier om ulike aldre, hadde jeg som mål å finne informanter som hadde fått barn i alderen null til fem år. Det er få adopsjoner av barn eldre enn fem år i Norge (SSB 2008), og mange kjenner til hvem disse er gjennom nettverksgrupper og landsforeninger for de enkelte land. For å ivareta intervjusubjektene anonymitet, valgte jeg å ikke intervju par som hadde fått barn eldre enn fem år.

Av både forsknings- og fagets hensyn, var det viktig å finne informanter som jeg ikke hadde vært i kontakt med gjennom arbeidet mitt som sosialrådgiver i en adopsjonsorganisasjon, eller gjennom mitt private nettverk. Tidligere relasjoner til informanter kan prege hvilken type informasjon som gis, og det kan farge mitt syn på intervjuobjektet og informasjonen de gir meg (Wiederberg 2001). Av praktiske hensyn ønsket jeg å intervju foreldre som bodde innen rimelig kjøreavstand fra egen bolig, det vil si par jeg kunne nå innenfor en dagsreise tur – retur.

Disse ideelle utvalgsriteriene ble ikke listet opp i informasjonen som ble lagt ut på nettet. Jeg var usikker på hvor mange informanter som ville rekrutteres gjennom websidene, og ønsket ikke at de ideelle kriteriene skulle hindre potensielle informanter å ta kontakt. Som vi skal se senere oppfylte det faktiske utvalget i stor grad de ovennevnte kriteriene.

Rekruttering av informanter

For å rekruttere informanter brukte jeg websidene til de to største adopsjonsorganisasjonene. Det er foretatt brukerundersøkelser av Adopsjonsforums og Verdens Barns websider, hvor man fant at hjemmesiden blir brukt aktivt både av søkere og adoptivforeldre, uavhengig av medlemskap. Fordi jeg der kunne oppsøke personer som var opptatt av temaet adopsjon, var websiden et egnet sted for rekruttering av informanter,

Å melde seg som interessert ut fra en annonse, krever en større aktivitet og interesse, enn å bli oppsøkt. Interesserte som meldte seg kunne derfor være spesielt opptatt av min problemstilling og/eller være mer sosiale og utadvendte enn andre foreldre (Johannesen 2002). Responsen fra interesserte foreldrepar bekrefter dette. Flere potensielle informanter sa i sin henvendelse at de var glad for at dette temaet ble undersøkt. Fordi intervjusubjektenes refleksjoner rundt temaet var viktig for å belyse fenomenet, vurderes ikke dette som negativt for min studie.

Da jeg var usikker på hvor stor respons jeg ville få, fikk jeg også tillatelse av ledelsen i Adopsjonsforum til å be adopsjonskonsulentene om å informere om min studie til foreldre de hadde kontakt med. De kunne sende skriftlig informasjon, lik den som ble lagt ut på websiden, til interesserte foreldre per e-post. Interesserte kunne ta kontakt direkte med meg. Et foreldrepar fortalte at de ble rekruttert på denne måten.

26 foreldrepar henvendte seg som mulige informanter. Disse fikk tilsendt informasjonsskriv om studiet hvor kriteriene for utvelgelse av informanter ble gjort tydeligere for dem. Ut fra andres erfaring med å rekruttere informanter har jeg forstått at antall henvendelser var høyt. For å ivareta dem som viste denne interessen, takket jeg dem per e-post for at de var villige til å fortelle sine historier. De som ikke ble valgt ut til intervjuer, ble informert om det. Noen av dem ble spurt om de var villige til å bli intervjuet hvis det likevel skulle bli behov for det. Disse svarte ja til det. Ut fra informasjonen parene ga meg om seg og sin familie, brukte jeg utvalgs-kriteriene til å velge ut åtte par til intervjuundersøkelsen.

Det faktiske utvalget

Innen forskning er krav til konfidensialitet og anonymitet viktig (Tranøy 1986, Widerberg 2001). Det gir informanter tillit til å kunne la seg intervjuer, samt en mulighet for åpenhet mellom informant og intervjuer. Det skal også være en sikkerhet for intervjusubjektene når forsknings-materialet publiseres. Adoptivmiljøet er lite i Norge. Mange foreldre og barn har kontakt med andre

familier gjennom foreninger eller klubber for de ulike opprinnelseslandene. I min presentasjon av studiet har jeg derfor lagt vekt på å ivareta mest mulig anonymitet av intervjusubjektene. Der informasjon ikke er til hinder for analysen av materialet, er opprinnelsesland, barnets kjønn eller alder anonymisert.

Som nevnt tidligere ble i hovedsak alle kriteriene for det strategiske utvalget oppfylt. Familiene har til sammen 15 barn. I tre familier er det et barn, fire familier har to barn og en familie har tre barn. Barna var mellom null og fem år da de kom til sine foreldre. Fire barn var under ett år, seks barn mellom et og to år, og tre barn mellom tre og fem år gamle. En familie har et egetfødt barn ved siden av adopterte barn. I en familie har den ene av foreldrene et egetfødt barn som i hovedsak har vokst opp hos biologisk mor. Barna kom fra Afrika, Asia og Sør-Amerika.

Familiene er bosatt i både små og større tettsteder eller byer i tre fylker rundt Oslofjorden. Det var dermed mulig å nå intervjusubjektene i løpet av en dag. Jeg hadde ikke kjennskap til foreldrene gjennom arbeid eller privat nettverk.

Blant interesserte informanter som tok kontakt for å være med i undersøkelsen, var det et par hvor den ene forelderen selv var adoptert. Familien hadde et egetfødt og et adoptert barn. Etter kontakt med det ene intervjusubjektet, vurderte jeg at disse kunne gi meg en verdifull kunnskap om temaet ut fra deres erfaringer. Jeg gikk derfor bort fra kriteriet om at foreldre kun skulle ha adopterte barn i dette tilfellet. Paret deltok i et førsteintervju, med et utvidet formål for intervjuet. Ved siden av deres historie om sin livsverden, ba jeg om deres tilbakemelding på intervjuguiden underveis og etter intervjuet. Dette for å få tilbakemelding på spørsmålene for å vurdere om spørsmålene traff temaene for mitt intervju. Jeg vurderte det til at deres fortellinger belyste fenomenet på en god måte, uten å bli forringet av å være det første intervjuet. Intervjuet er derfor ikke definert som et prøveintervju, og det er en del av analysematerialet. Refleksjonene vi hadde underveis i intervjuet og etter at intervjuet var ferdig, var til hjelp i bearbeidingen av intervjuguiden og til videre arbeid med analysespørsmål.

Et annet par fortalte underveis i intervjuet at den ene av foreldrene hadde et voksent egetfødt barn fra tidligere ekteskap. Selv om dette brøt med den ene utvalgsriteriet valgte jeg å bruke intervjuet som en del av materialet. Underveis i intervjuet kom det fram sammenlikninger mellom å ha egetfødt barn og adoptert barn. I analysen ble det viktig å ikke drive en sammenliknende analyse mellom den informasjon de to parene ga om å være egetfødt foreldre og adoptivforeldre, men la

forskningsspørsmålenes tema være utgangspunkt for analysen.

Informantene i denne studien har ulike utdanning og yrker. Det spenner fra videregående skole med fagkurs eller fagbrev, til doktorgradsstudie og forskerstilling. Hovedgruppen på ti personer har utdanning tilsvarende bachelornivå eller høyere, fire informanter har videregående skole med fagkurs eller fagbrev, og to personer har fag fra universitet eller høyskole.

Gjennomføring av intervjuene

Hvor intervjuet gjennomføres kan få konsekvenser for relasjonen mellom intervjusubjekt og intervjuer (Widerberg 2001). Informantene kunne velge om de ønsket å bli intervjuet ved Høgskolen i Oslo eller i eget hjem. Av praktiske hensyn valgte alle familiene å bli intervjuet om kvelden i eget hjem. Da var barna i seng, eller kunne være hos venner. Det gjorde også at intervjuene kunne strekke ut i tid om det var behov for det.

Det å komme hjem til intervjusubjektene er å tre inn i en privat sfære. Deres framtoning blir en annen enn om de hadde blitt intervjuet på en nøytralt sted, fordi jeg får tilgang til informasjon de gir om seg selv gjennom sitt private hjem (Goffman 1959/1992). Rommet hvor intervjuene ble holdt, ga meg ulike inntrykk av deres kulturelle kapital gjennom interiør som bilder på veggene, bokhyller, eller andre symboler som kan si noe om hvem man er eller vil framtre som (Bourdieu 1996). Å få komme hjem til dem ga meg også en følelse av ydmykhet, fordi de inviterte en ukjent inn til denne private sfæren for å dele av sin erfaring og historie. Jeg mener det er viktig å inneha denne ydmykheten, men den må ikke ta overhånd for den autoriteten jeg har i kraft av mitt prosjekt; intervjueren, som kan stille spørsmål som er følelsesladete eller vanskelig å svare på.

I introduksjonen hvor jeg presenterte prosjektet, valgte jeg å informere informantene om at jeg selv var adoptivmor. Noen av informantene visste kanskje allerede dette gjennom tidligere presentasjon av meg i medlemsblad eller websider. Det ble derfor naturlig at alle informantene skulle ha denne informasjonen. Å være en del av gruppen jeg forsker på er også med på å definere relasjonen til intervjusubjektene (Widerberg 2007). At informantene visste at jeg selv var adoptivmor kunne skape en mer likeverdig situasjon ut fra felles erfaring om å få barn på en måte svært få av Norges befolkning får barn på. Dette fellesskapet kunne føre til en større grad av åpenhet fra informantenes side. En fare var at informantene kunne ha forventninger om at jeg ville forstå hva de mente fordi vi hadde samme erfaring. Dermed kunne jeg miste kunnskap de ville satt ord på om de skulle formidle sine fortellinger til en de visste ikke hadde samme erfaring som dem. I presentasjonen ble det derfor

viktig å presisere at det var informantenes fortellinger jeg var på jakt etter. Jeg informerte om at jeg ville stille spørsmål for å få konkretisert deres historie, spørsmål de kanskje mente jeg selv burde ha kunnskap om.

Erfaringene fra det første intervjuet var en hjelp til å stille konkrete spørsmål for å få et dypere og mer konkret innblikk i informantens erfaringer. Det er en kunst å ikke stoppe opp for tidlig, ikke å tro en har forstått den andre før en faktisk har forstått. Under transkriberingen så jeg situasjoner hvor jeg burde ha fulgt opp med flere spørsmål for å gå dypere inn i temaet de snakket om.

Målet for kvalitative intervju er å skape en ikke-undertrykkende forskningsrelasjon (Fog 1994, Widerberg 2007). I forespørselen på organisasjonenes hjemmesider ble det opplyst at jeg arbeider i Adopsjonsforum (AF) som bistandskoordinator. At AF er min arbeidsgiver kan ha fått konsekvenser for intervjusituasjonen, og hva noen informanter har valgt å formidle videre til meg. Selv om jeg opplyste om min taushetsplikt, og at jeg ikke innhentet informasjon om informanter som hadde adoptert gjennom andre avdelinger ved arbeidsplassen, kan noen ha følt seg bundet av dette. Forskningsrelasjonen kan her ses på som undertrykkende fordi kunnskapen om mitt arbeid og min profesjon kan ha ført til at intervjusubjektene valgte å holde tilbake meninger eller kritikk som har hatt med min arbeidsplass å gjøre. Fordi jeg har vært sosialrådgiver kan de ha utelatt informasjon om problemer de har hatt, som kunne belyst fenomenet på en annen måte.

Målsettingen med intervjuet var å få fram intervjusubjektene livsverden, deres erfaring, opplevelse og refleksjoner rundt fenomenet adoptivforeldre i en biologisk sentrert kultur. Under samtalen ble det brukt lydbåndopptaker. Noen setninger ble også skrevet ned underveis som en hjelp til å huske det jeg forsto som nøkkelpunkter for informanten, eller for å få belyst noe mer. Intervjuene tok i hovedsak lengre tid enn planlagt, godt over en time. Dette skyldes både at intervjusubjektene hadde mye å fortelle, og at jeg under et par av intervjuene ikke styrte samtalen godt nok.

Bearbeiding av materialet

De fleste intervjuene skrev jeg ut ord for ord. Pauser ble avmerket fordi det kunne si noe om hva som skjedde i intervjuet. Ut fra erfaringen med seks intervjuer, ble de to siste intervjuene ikke skrevet fullt ut, men ut fra temaene til forskningsspørsmålene. Under to av intervjuene skjedde det teknisk uhell med båndopptakeren. Hele intervjuet ble derfor ikke tatt opp. Det ble oppdaget underveis, og jeg noterte derfor ned store deler av siste delen av intervjuet for hånd. Sammen med inntrykkene som ble skrevet ned rett etter intervjuene gjorde det at essensen i fortellingene ikke ble

borte. At jeg måtte skrive under intervjuet kan ha påvirket intervjusubjektene til å ta hensyn til meg, og derfor ikke assosierer fritt.

Etter hvert intervju skrev jeg ned umiddelbare inntrykk. Dermed kunne jeg forbedre noen av spørsmålene ved neste intervju, eller undersøke nærmere tema som jeg ble mer opptatt av. Temaene for analysen sprang dermed tydeligere fram etter hvert som intervjuene ble gjennomført.

I henhold til Kvale foregår det en analyse av forskningsmaterialet fra man starter prosjektet og fram til leseren av rapporten (1997). Slik også med mitt materiale. Problemstilling og forskningsspørsmål ble brukt som grunnlag for analysen. Forforståelse, erfaringer og refleksjoner fra intervjuene, ga samtidig elementer til analysen før selve analysekapitlet ble skrevet. Underveis i intervjuene og ut fra det transkriberte materialet, var det enda et tema som trådte tydelig fram. Det var fortellinger om kjærlighetens betingelser. Hvordan er egne og andres forventninger og forestillinger om kjærligheten til et barn man ikke har biologiske bånd til? Jeg kaller denne delen av analysen for fortellinger om den betingelsesløse kjærligheten.

Hvert enkelt intervju ble gjennomgått og inndelt ut fra disse fire temaene. I analysen har jeg brukt flere metoder for å hente fram materialet som sier noe om fenomenet, slik Kvale beskriver ad hoc meningsgenerering (ibid. s 119 – 137) Jeg hentet fram fortellinger, som beskrev temaet gjennom et handlingsforløp. Noen fortellinger ble hentet fram for å tolkes dypere og gitt en meningstolkning. Andre fortellinger er tatt fram for å analyseres ut fra en forståelse av intervjusubjektets synsvinkel, en fenomenologisk tilnærming til materialet. Jeg har brukt en hermeneutisk tilnærming, hvor jeg har søkt å tolke dypere enn det som er direkte uttalt. Disse tolkningene, eller analysene, er gjort ut fra det teoretiske perspektivet som er beskrevet i forrige kapittel.

Metodologiske og etiske krav til studien

Allmennvitenskapelige og fagspesifikke krav går i hverandre og er en nødvendig del av kravene som stilles til vitenskapelig virksomhet (Tranøy 1986). Nedenfor vil jeg kort ta for meg de tre metodologiske kravene til vitenskap Tranøy mener er de viktigste; kravet til generaliserbarhet, validitet og reliabilitet (ibid), og se det opp mot min studie.

Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet

Fordi de vitenskapelige idealene om troverdighet er den samme for en kvalitativ undersøkelse som for en kvantitativ (Haavind 2000), er kravene til studiens reliabilitet (troverdighet), validitet og generaliserbarhet like sterke (Kvale 1997). Kravet til begrepsvaliditet, det vil si at problemstilling

og forskningsspørsmål er operasjonalisert slik at det er samsvar mellom det innsamlede materialet og det fenomenet som skal undersøkes, stilles til begge metodene (ibid, Johannesen 2006).

Likeledes kravet om intern validitet. Et spørsmål leseren og jeg må stille underveis, er om studien er gjennomført på en slik måte at studien får fram det undersøkelsen skal ha fram. Har jeg som forsker/intervjuer brukt meg på en slik måte at jeg ikke har hindret, dempet, eller kuttet ut informasjon som styrker studiens kvalitet og troverdighet? (ibid, Haavind 2000).

For min studie vil spørsmålet om generaliserbarhet kunne utledes til spørsmålet om kunnskapen fra min studie er overførbar til liknende fenomener eller til teori på feltet (Kvale 1997, Haavind 2000). Kan kunnskapen som kommer fram i min studie om adoptivforeldre, overføres til kunnskap om andre foreldreformer? Eller vil denne kunnskapen kunne brukes til å utdype og forstå teorier om å være foreldre i en biologiske sentrert kultur? Torill Moi påpeker et annet uttrykk for generaliserbarhet, når hun sier at arbeidet med å forstå minoritetens situasjon kan si noe om majoritetens opplevelse (1998:165). For mitt prosjekt kan det bety at å søke og å forstå adoptivforeldres situasjon, kan si noe om å være foreldre generelt.

I kravet til validitet, reliabilitet og generaliserbarhet ligger det implisitt noen etiske krav til min forskning, blant annet i kravet til troverdighet. I gjennomføringen av intervjuene og bearbeidelsen av det empiriske materialet, har jeg søkt å arbeide etter både forskningsetiske retningslinjer og sosialt arbeids etiske prinsipper slik de er vedtatt i IFSW sitt yrkesetiske grunnlagsdokument (FO 2008). Det gjelder for eksempel kravet til respekt for intervjusubjektene og deres fortellinger, ved siden av krav om anonymitet. Kunnskap fra faget sosialt arbeid, ved siden av arbeidspraksis som sosionom, har vært en hjelp til å foreta vurderinger om jeg har skullet gå videre på sensitive spørsmål, eller stoppe for å ivareta intervjusubjektene og deres fortelling.

I begynnelsen av kapitlet inviterte jeg leseren til en reise gjennom mitt forskningsprosjekt. Reisen gjennom fasene i forskningsarbeidet er beskrevet så konkret som mulig for å vise fram betingelsene kunnskapen er kommet fram på. Slik kan leseren evaluere arbeidets kvalitet og troverdighet (Kvale 1997, Widerberg 2001). I redegjørelsen for metodevalg og gjennomføring av studiet har jeg reflektert over mulige effekter av mine roller som adoptivmor, sosialrådgiver og forsker på eget felt. Etiske dilemmaer har vært implisitt i noen av disse refleksjonene. Jeg har søkt å vise hvordan min forforståelse kan forme både problemstilling, utforming av intervjuguide og analysearbeidet, samt hvilke konsekvenser det kan få for gjennomføringen av studien. I det kommende kapitlet vil jeg analysere og drøfte det empiriske materialet som er kommet fram som følge av metoden for studiet.

KAPITTEL 4 ANALYSE AV DET EMPIRISKE MATERIALET

I dette kapitlet vil jeg analysere og drøfte det empiriske materialet ut fra det teoretiske perspektivet som er beskrevet i kapittel to. Der annen teori kan utdype eller belyse temaet ytterligere, vil det bli trukket inn. Materialet drøftes ut fra forskningsspørsmålenes tre tema ved siden av det fjerde tema som trådte fram under intervjufasen, refleksjoner om kjærligheten til barnet. Inndelingen etter disse fire områdene gjør at det enkelte steder kan bli noen gjentakelser i analysens argumentasjonsrekker.

Å gjøre valget om adopsjon

Blant intervjusubjektene har det vært ulike måter å komme fram til adopsjon som måte å få barn på. Felles for dem alle har vært ønsket om å få barn. Fem par har vært gjennom to til tolv fertilitetsbehandlinger i forsøk på å få egetfødt barn. Et par visste de kunne få egetfødte barn, men valgte å adoptere. To par valgte bort medisinsk behandling og gikk direkte inn i en adopsjonsprosess.

I dette avsnittet vil jeg se på hvordan foreldrene gjorde valget om adopsjon til sitt. Hvordan legitimerer foreldrene sine valg om adopsjon i et samfunn hvor den store majoriteten blir foreldre gjennom reproduksjon? I analysen tar jeg ikke opp en faktor som menneskets drift til å føde ut fra en iboende biologisk disponering for reproduksjon. Menneskers iboende behov for reproduksjon som betingelse for at menneskearten ikke skal dø ut, er en del av grunnlaget for å bære fram barn. Det kan forklare noe av grunnlaget for at den biologiske familie og foreldreform har en forrang framfor andre foreldreformer. Denne faktoren er ikke anliggende for mitt prosjekt.

Vi ville stifte en familie

Intervjuparene forteller at ønsket om barn var årsaken til valget av adopsjon, også parene som kunne få barn ved å bli gravide og føde barn selv. De ønsket å bli foreldre, og som Dag sa; ”stifte en familie.” For ham var familie ensbetydende med å ha barn. Dette er i overensstemmelse med det Signe Howells informanter sier om at de ønsker å få barn for å være en del av den ”vanlige familien.” Ønsket om å få barn for å være en ”vanlig familie,” er en del av egne forventninger og samfunnets forventninger, skriver Signe Howell i boken ”The kinning of foreigners” (2006:65). Å være en vanlig familie som består av mor, far og barn innebærer mer enn bare å ha barn. Barnet gir tilgang til en del av samfunnet man ellers ikke har tilgang til; alle andre familier som også har barn, majoriteten. Det gir tilgang til nye sosiale relasjoner, aktiviteter og opplevelser. Å få barn er symbol på at man har oppnådd noe, både personlig og relasjonelt (Howell 2006).

Far: Vi ville stå opp og ha frokost, nå når vi var en familie. Jeg dekket på bordet. Mødrene våre hadde låst seg inn og kjøpt inn blomst og fruktkurv sammen med mat til oss. Laget god frokost, kokte egg og satte barnestolen der (far viser med hendene).

Da Dina og Dag kom hjem fra Gardermoen med sitt første barn rundt klokken tre om natten, ville de likevel stå tidlig opp om morgenen. Selv om de var trette etter en lang flyreise med et barn som hadde vanskelig for å sove underveis, var det viktig å stå opp til normal tid. Dag forteller at de ville stå opp til en vanlig dag som familie. Det skulle feires med en bedre frokost. Barnestolen ble plassert ved enden av bordet. Nå skulle de spise frokost i eget hjem for første gang som familie.

Intervjusubjektet kan med denne historien forstås som at han ikke så på seg selv som familie før paret fikk barn. Han legger vekt på gleden over at nå var han og Dina en familie. Det å lage en bedre frokost første morgenen sammen med barnet, blir en symbolsk handling på at nå har paret «stiftet familie» og blitt en «vanlig familie.» Bekreftelsen på dette kommer fram i beskrivelsen om et pent dekket bord med kokt egg og barnestolen ved enden av bordet. Historien gir assosiasjoner til søndagsfrokosten, hvor kjernefamilien, mor far og barn, er samlet til en bedre frokost. Men det er ikke bare kjernefamilien som er involvert. Fortellingen sier også noe om storfamiliens engasjement, her i beskrivelsen av bestemødrenes innkjøp av blomster og mat som står klar når familien kommer hjem etter sitt opphold i barnets fødeland. Dette engasjementet kommer igjen i flere av fortellingene. Besteforeldre og annen familie gir praktiske hjelp når foreldrene kommer hjem med barnet. Det kan tolkes både ut fra at deres voksne barn er betydningsfulle for dem, og at de ønsker å være en hjelp når det kommer et nytt familiemedlem. Det kan også forstås som at ved å bli en familie, får intervjusubjektene nettopp tilgang til nye opplevelser som familie. Slekten gir dem praktisk hjelp på en annen måte enn om de hadde vært par uten barn (Howell 2006).

Far: Så alt handler om det at man har et sterkt ønske om å få barn. Så uansett hvilke måte man velger å få det på, så er det det, som ligger i bunnen for å skape en familie. Man har noen ideer om hvordan man har tenkt å gjøre det, eller hvordan man har tenkt å gjøre det med hvert menneske man får. Og behandle alle folk på den måten som både de krever og har lyst til samtidig som man har tanke om hvordan man skal være en familie.

På samme måte som Dag, framholder Reidar at familie er det samme som å ha barn. Han, som resten av intervjusubjektene, forteller at for dem var en framtid uten barn ikke aktuelt. Alle ønsket seg barn som en del av familien. Familiesammensetninger og familiepraksiser har vært ulik til forskjellige tider og i ulike kulturer. Familien, eller et hushold har kunnet bestå av to, tre eller flere generasjoner, en mann og flere kvinnelige partnere samt eventuelle barn, eller mer sjeldent; en kvinne og flere mannlige partnere. Moderne samlivsformer har enda flere uttrykk. (Cheal 2002).

I den vestlige verden er termen kjernefamilie ofte brukt for å beskrive familieformen mor, far og barn. Begrepet kjernefamilie ble utviklet først i 1949 av Georg Peter Murdock. Han definerte familien som en kjerne, mor, far og barn, bundet sammen gjennom juridiske og økonomiske bånd. Den enkelte kjerne ble bundet til andre kjerner, der summen utgjorde samfunnet (ibid). Dorothy Smith har sett på hvilke konsekvenser kjernefamiliebegrepet har fått, både for forskning, synet på familie generelt og politiske beslutninger. Vårt bilde av hva en familie er, og hva den gjør, er formet av en familiediskurs, sier hun (1993). Smith hevder at Murdocks definisjon av kjernefamilien er en ideologisk kode vi måler andre familieformer opp mot. Hennes forståelse av den ideologiske koden sammenfaller med Irene Levins beskrivelse av kjernefamilien som modellmonopol (Levin 1994). Fra å være en modell på en familie, får kjernefamilien modellmonopolet for forståelsen av hva en familie er. Andre familieformer eller familiepraksiser, måles ut fra kjernefamilien, der kjernefamilien gis en positiv forrang framfor andre familieformer og – praksiser (Smith 1993).

Syv av adoptivfamiliene i min undersøkelse er kjernefamilier med mor, far og barn. En familie er stefamilie. Intervjusubjektene er par som har ønsket seg barn, på linje med majoriteten i den norske befolkningen. Reproduksjon må i prinsippet ikke skje innen familieformen kjernefamilien. Barn fødes inn i, eller kommer inn i andre familieformer også. Disse familieformene er i vår kultur fortsatt i minoritet sett opp mot kjernefamilien. Når kjernefamilien er den ideologiske kode i vår kultur, er det naturlig at også intervjusubjektene ønsker å stifte familie eller bli en ”vanlig familie.” Deres valg om adopsjon blir en bekreftelse på modellmonopolets makt, og ”den biologiske basen for forståelse av foreldreskap” (Howell 2000: 96).

Vi måtte gifte oss

Som nevnt må par som søker om å bli godkjent for adopsjon, være gift (Adopsjonsloven § 5). Selv om man som par skulle ønske samboerskap som familieform, må par inngå ekteskap for å kunne bli vurdert.

Mor: «Vi ringte sosialkontoret etter et år. Og da; mente dere det? Liksom. Så det tok tid. Men da var vi i den fasen hvor det ikke var så krise. Og så måtte vi gifte oss (latter fra alle tre).

I: Ja, for der er norsk lovgivning.

Mor: Og adopsjonsforeningen visste at vi hadde bodd lenge sammen. Og ja, vi kunne gjerne prøve saken. Men da sa de at det er mulig dere ikke får.»

Gunn og Geir måtte gifte seg for å bli vurdert som adoptivsøkere. Adopsjonsorganisasjonen antok at de ikke ville bli godkjent som søkere før ekteskap var inngått, selv om de hadde bodd sammen i mange år. Adoptivforeldre må forholde seg til myndighetenes ideal om ekteskap som den

institusjonen et barn skal leve innenfor, hvis de ønsker å få barn gjennom adopsjon. Adopsjonslovgivningen ser her ut til å bygge på ekteskapet og kjernefamilien som den ideologiske kode.

I forarbeidet til adopsjonsloven argumenteres det med at et barn har flest juridiske rettigheter når foreldre har inngått ekteskap (ibid), som for eksempel rett til arv fra sine foreldre. Ut fra dette kan kravet om ekteskap være forståelig. Når adopsjonslovgivningen tolkes ut fra en forståelse av den ideologiske koden om den biologiske kjernefamilie, kan man stille spørsmål om adoptivforeldre skal være den gruppen som skal opprettholde disse idealene, mer enn andre par som ønsker barn.

Fram til juni i år definerte lovverket kjernefamilien som mor, far og barn. Etter ny ekteskapslovgivning av 2008, har homofile og lesbiske samme rettighet til å inngå ekteskap som heterofile. Det har også gitt dem mulighet til å adoptere barn gjennom internasjonal adopsjon. Lovgivningen har brutt med synet på det heterofile paret som forutsetning for adopsjon, men holdt på ekteskapet som institusjon eller ideologisk kode (Smith 1993) for det adopterte barnet.

Vi ønsket oss barn, men kunne ikke lage dem selv

Seks av intervjuparene i studien fikk stadfestet nedsatt reproduksjonsevne eller infertilitet før de begynte adopsjonsprosessen. Mellom 10 og 13 % av befolkningen er infertile av ulike årsaker. Mellom 60 og 70 % skyldes faktorer ved kvinnens mulighet for å bli befruktet eller bære fram et barn (<http://www.forskning.no>). For noen av disse er løsningen på ønsket om en «vanlig familie,» adopsjon. I henhold til Dalen og Sætersdal (1999) er 90 % av adoptivforeldrene ufrivillig barnløse.

Fra ønsket om å stifte en vanlig familie fram til avgjørelsen om adopsjon, har intervjusubjektene vært gjennom en prosess. Noen av adoptivforeldrene beskriver avgjørelsen som en modningsprosess over tid. Andre beskriver valget som en beslutning som ble tatt uten lengre betenkningstid.

Valget var en modningsprosess

Nora og Nils var sammen i 13 år før de besluttet å adoptere. De beskriver sin vei fram til valget slik:

I: Men det steget fra å ønske seg barn, og prøve å få barn gjennom prøverør. Når begynte dere å tenke på andre måter å få barn på?

Mor: Jeg husker veldig godt at jeg sa til Nils før vi hadde det siste forsøket, om vi skulle begynne å hente inn informasjon. Men jeg husker Nils var veldig låst: «Nei, la oss vente til dette er avklart.» Det husker jeg veldig godt. (...)

Men da husker jeg at jeg slo fra meg å innhente mer informasjon før vi på en måte var avklart (...). Hadde vi visst, hva man utsatte seg for, så hadde man ikke på en måte kastet bort alle de årene, egentlig, på den ene siden. Men samtidig må man jo bare erfare det selv. Det er noe.

Far: Det har nok litt med det å bli klar for de tingene og.

I: Den veien en må gå?

Far: Ja både det, og å bli klar for den innrømmelsen om at vi ikke kommer til å få barn. Men også det å bli klar for den tanken på adopsjon. For jeg tror ikke det at hadde det vært en ni måneders periode man måtte gjennom, som en vanlig graviditet, så vet jeg ikke om jeg da hadde vært klar for det.

I: Det hadde gått litt for fort?

Far: Ja, jeg tror man kanskje trenger mer tid på å tenke gjennom ting og bli klar for den prosessen.

Hverken Nils eller Nora så for seg en framtid uten barn. Da det ikke var mulig å få egetfødte barn, trengte Nils tid til å komme fram til en avgjørelse om adopsjon. Han ønsket ikke å ta stilling til adopsjon før det var helt klarlagt at paret ikke kunne få egetfødt barn. I Nils sin fortelling ser jeg to prosesser han har vært gjennom. Den første prosessen var å godta at de ikke kunne få egetfødt barn. Den andre prosessen var vurdering av adopsjon som måte å få barn på. I den vurderingen lå også refleksjoner om kjærligheten til et barn han ikke selv hadde biologiske bånd til. Denne prosessen vil jeg komme tilbake til senere.

Nils sin beskrivelse av den første prosessen, tolker jeg som en indre dialog eller interaksjon (Morris 1934/1967) Nils har med seg selv for å godta at paret ikke kan få egetfødt barn. Først når han har forsonet seg med det; «fordi det kun er jeg som må innrømme at dette ikke kommer til å funke,» kan han vurdere andre måter å få barn på. Jeg forstår det som at hans interaksjon med seg selv, blir ført ut fra en doksisk forestilling om at familien skal være biologisk forankret (Follevåg 2003). Som en del av et biologisk sentrert samfunn hvor så stor andel av den voksne befolkningen får barn, er det naturlig å ha forventninger til egen eller ektefelles evne til reproduksjon. Når den forventningen ikke innfris, kan det som hos Nils, føre til at man trenger tid til å godta og bearbeide at det ikke er mulig. Det tar tid å komme fram til dette, som Nils sier, lengre enn en graviditet. Hvis han ikke hadde hatt mulighet til å bruke så lang tid, hadde han kanskje ikke kommet fram til at adopsjon var en alternativ måte å få barn på. Han snakket ikke mye med andre om denne prosessen, det var en interaksjon han førte med seg selv mens han «satt i bilkø eller klippet plenen.»

Nora vurderte adopsjon som en mulighet til å få barn, før det var avklart at paret ikke kunne få egetfødt barn. Hun diskuterte saken med Nils, men da hun opplevde ham som stengt for dette alternativet, ventet hun. Da Nils hadde forsonet seg med at paret ikke ville kunne få egetfødte barn og begynte å tenke på adopsjon som en mulig måte å få barn på, samlet hun inn informasjon fra adopsjonsorganisasjonene før paret startet søknadsprosessen.

Mor: Det adopsjonsforberedende kurset. Jeg merket kjempestor forandring på Nils etter dag to da vi var på det kurset. Og det var som å skru av en bryter. Etter det var han mye mer positiv, klar på en helt annen måte. Det er ikke det, han var jo klar og åpen før og, men nå på en helt annen måte. Den kvelden da kurset delte damene og mennene hver for seg i to. Mennene skulle få diskutere for

seg, og damene med oss. Vi fikk ikke lov å fortelle hverandre hva som skjedde på hverandres rom. Den dag i dag vet jeg ikke hva som skjedde.(...)

Far: Det gir en litt annen form for, og mulighet til å reflektere over dine egne meninger og dine egne følelser, når du vet at her sitter det andre menn i samme situasjon.

Paret deltok på et foreldreforberedende kurs for adoptivsøkere. I følge Nora var det her den største forandringen skjedde med Nils. Etter at kvinner og menn hadde hatt hver sine samlinger, opplever hun at en langt mer positiv innstilling hos Nils til valget om adopsjon.

For Nils er det å kunne snakke med andre mannlige søkere, som var i samme prosess som han, viktig. En mann i samme situasjon, er for Nils mer enn heterofile par i samme situasjon. Det genuine ved å dele erfaringer og refleksjoner med noen av samme kjønn, er noe annet enn å sitte sammen som par og dele erfaringer. Slik jeg tolker det, blir hans indre interaksjon om å være barnløs og skulle adoptere, overført til en ytre interaksjon i møte med andre kommende adoptivfedre (Morris 1934/1967). I samtalen med andre menn, kan Nils speile egne forventninger i andres menns forventninger, eller speile egen sorg over å ikke kunne få egetfødt barn i andre menns sorg. I møtet med andre menn i samme situasjon, kan han både få bekreftet og korrigert sin indre dialog, og dermed bekrefte egne handlinger, eller ta nye valg. Denne interaksjonen kan også føre til større sikkerhet over valget som er tatt, noe Nora erfarer er skjedd hos ham.

Ulike steder i prosessen

Nils beskriver en modningsprosess fram til valget om adopsjon. For Nora hadde ønsket om å adoptere vært et ønske og en beslutning hun hadde tatt før hun visste om paret kunne få egetfødt barn. Hun kan ikke huske når hun tok beslutningen, det var noe som hadde vært der over mange år. Nora beskriver det ikke som en konflikt at hun måtte vente til Nils kom fram til samme avgjørelse som henne. For henne var det viktig å gi ham den tid han trengte for at adopsjonen skulle være et felles prosjekt. At adopsjonen skulle være et felles prosjekt kommer flere av intervjusubjektene tilbake til. Der den ene parten har vært foran den andre i avgjørelsen og ønsket om adopsjon, har hun eller han ventet på at den andre skal komme fram til det samme ønsket og valget. Hvorvidt det er en forskjell og en konflikt mellom kvinner og menns ønske om å få barn gjennom adopsjon, kan jeg ikke si ut fra populasjonen på 16 intervjusubjekter. Informantene meldte selv sin interesse for å bli intervjuet. En mulighet er at der det har vært større konflikter blant parene, har ikke disse meldt sin interesse for studiet, fordi studiet også krevde at begge måtte være interessert i å bli intervjuet sammen.

Vera og Vidars prosess tok tre – fire år fra de startet medisinsk behandling, før avgjørelsen om adopsjon ble tatt. Da hadde paret vært gjennom ti assisterte befruktninger.

Mor: Jeg var veldig klar på at jeg ville ha full pakke. Jeg vil gå gravid! Jeg vil ha magen og ruge. Jeg ville ha det!

Vera forteller at hun ønsket både opplevelsen av å gå gravid, kjenne barnet vokse i magen, og kjenne igjen trekkene fra seg selv og faren i barnet. Hun var også bekymret for om hun ville kunne like glad i et barn hun ikke hadde båret fram selv: «*For det man har hatt i magen har man jo blitt litt kjent med.*» Vera ønsket ikke å miste muligheten til denne kontakten med et kommende barn.

Det tok tid for Vera å avslutte ønsket og forsøkene med å få egetfødt barn, før hun så på adopsjon som en mulighet til å få barn. Familien rundt dem var mer opptatt av adopsjon som en mulighet, enn det Vera var. Vidar hadde vært innstilt på å adoptere en stund: «*Jeg tror ikke jeg har tenkt en tanke på at jeg må kjenne meg igjen i mine barn.*» Det genetiske båndet er ikke viktig for Vidar. Hans kjennskap til adopsjon gjennom slektninger, gjorde også at han mente det var en god løsning om de ikke kunne få egetfødte barn.

Etter noen års samboerskap, og i forkant av giftermålet, velger paret å undersøke hvorfor de ikke er blitt gravide. Vera til Vidar: «*For du sa: hvis jeg ikke kan bli pappa, så skjønner jeg det hvis du sier nei.*» Det ønsker ikke Vera. Vidars evne til reproduksjon er ikke det essensielle for hennes forhold til ham. For Vidar er det en faktor som kunne være en forståelig årsak til at Vera ikke ønsket å leve sammen med ham lenger. Vidars forståelse kan tolkes som at han speiler seg i oppfatningen om at mannlighet og virilitet er knyttet til evnen til å kunne produsere seg. I denne speilingen utsettes Vidar for den symbolske volden som ligger i synet på mannlighet, og biologosentrismens syn på biologisk reproduksjon innenfor familien (Bourdieu 1998/2000, Follevåg 2007). Er man ikke i stand til reproduksjon, er man mindre verd og defekt. Det kan løses ved å fjerne det defekte, her mannen, for at den andre part kan finne en annen mann, og derigjennom få mulighet til å produsere seg og bli en del av majoriteten. En annen tolkning er at Vidar også har internalisert myten om at en kvinne ikke er en «virkelig kvinne» før hun har båret fram og født et barn (Leira 2003). Det kan føre til at han tror kvinnens høyeste ønske er å bli gravid, noe han også erfarer i Veras uttrykte ønske om å kunne oppleve «full pakke.» Kan ikke Vidar oppfylle dette ønsket hos kvinnen, finner han det forståelig om hun vil bryte forholdet og finne en annen for å få fullbyrdet sitt ønske, og dermed få bekreftet sin kvinnelighet.

Vidar var som nevnt innstilt på å få barn gjennom adopsjon før Vera kom fram til samme konklusjon. Veras indre interaksjon med påfølgende beslutning om å føde selv, møtte motstand da medisinsk personale og slektninger foreslo for henne at adopsjon ville kunne være en god måte å få barn på. Man kan si at i interaksjon med autoriteter som hun følte ville henne vel, og slektninger som sto henne nær, de generaliserte andre, kan hun speile og bryne egne meninger opp mot deres. (Levin og Trost 1996). Å speile seg i andres tro på at det er mulig, gjør det mulig for henne å tro at det er mulig å bli mor til et barn hun ikke føder selv. I denne troen på at det er mulig, tolker jeg også at det implisitt ligger en tillit fra disse generaliserte andre til Vera, om at hun kunne bli en god mor. I møtet med denne tilliten kan hun se på adopsjon som et mulig valg. Etter at valget om adopsjon er tatt, er Vera fortsatt bekymret for at hun ikke skulle elske barnet «høyt nok.» Dette vil jeg komme tilbake til senere.

Den modningsprosessen de to parene ovenfor beskriver tok tid. Andre par beskriver sin avgjørelse om adopsjon som en felles beslutning uten en lengre prosess i forkant.

Valget var en beslutning

Far: Det var vel egentlig slike juleprosjekter og nyttårsgreier: «Ja hva skal vi gjøre i år?» Alle de foregående hadde vi vært på store turer. «Ja, kanskje barn er tingen da. Ja kanskje vi skal gjøre det, da. Skal vi gjøre det nå? Da var vi vel 31.

Mor: Vi hadde et veldig avklart forhold til at det kanskje ikke ble egne barn. Kanskje vi ble det veldig tidlig. Så vi fant ikke det ut samtidig som vi tok stilling til adopsjon. Det var da et avklart kapittel.

For Rita og Reidar ble adopsjonsprosessen et prosjekt. De var der i livet at nå ønsket de å ta fatt på dette prosjektet. Deres historie er også et bilde på de parene blant informantene som tidlig valgte adopsjon som en mulighet til å få barn, og hvor begge var noenlunde på likt sted i prosessen da avgjørelsen om adopsjon ble tatt. Rita og Reidar har ikke vært gjennom medisinsk behandling for å få egetfødt barn. De var i begynnelsen av tredveårene og visste de kunne bli gravide. Det hadde de hatt erfaring med tidligere. Fordi de ikke var blitt det de siste årene, antok de at det ville kreve medisinsk behandling. Det ønsket de ikke å gjøre. For dem har valget om å adoptere vært noe de har ønsket, også om de hadde fått egetfødt barn. Rita og Reidar framhever at valget om adopsjon var deres førstevalg. De ønsket ikke at adopsjon skulle være et alternativ de gikk for, etter først å ha prøvd å få egetfødt gjennom medisinsk behandling. Adopsjon ble sett på som et like godt valg som å kunne føde selv. Som vi skal se senere, mener de at dette synet skiller dem fra mange andre adoptivforeldre. Det året ønsket om å få et barn ble et prosjekt, var avgjørelsen om adopsjon allerede tatt. Rita og Reidars brudd med den doksiske forestillingen om biologisk reproduksjon som

grunnlag for den beste form for foreldreskap (Follevåg 2007) skjedde i forkant av valget for når det skulle skje. Å få barn gjennom adopsjon ble så et prosjekt de valgte å begynne på et bestemt år.

Det praktiske forbeholdet

Far: Hvis jeg hadde kommet inn i det opplegget som lunken og haltende så hadde vi jo hatt et utgangspunkt som hadde vært uholdbart.

Mor: Ja. Og Kjell hadde jo litt mer forbehold, vi snakket jo litt om det, og hvorfor han hadde det.

Og jeg tenkte jo det at kanskje han var litt bekymret for at han ville føle det litt annerledes i forhold til Karoline og et adoptert barn og sånn. Men det var jo ikke det, det var. Det var det praktiske.

Far: Ja. Det koster penger og det tar lang tid. Og den biten der. (...) Jeg hadde en manns tilnærming, egentlig. Praktiske ting, så stereotypiene er på plass.

Kine og Kjell ønsket at deres egetfødte barn skulle få søsken gjennom adopsjon. Kine er selv adoptert. Ut fra sin gode erfaring og trygghet på at hun var barnet for sine foreldre, ønsket hun å gi denne erfaringen videre til sine barn. Dette var et ønske allerede før Kine traff Kjell. Da spørsmålet om adopsjon ble mer konkret ønsket Kjell å tenke over det først. Han kaller det en modningsprosess hvor paret snakket sammen om hva en adopsjon ville innebære av praktisk art, før han etter et halvt år kom fram til at han også ønsket å adoptere neste barn i søskenflokken. Kjells skepsis er slik jeg tolker det, ikke bunnet i den doksiske forestillingen om den biologiske families forrang foran andre familier (Follevåg 2007). Heller ikke en mulig konsekvens av denne forestillingen; at man vil elske et barn en annen har født mindre, eller på en annen måte enn et egetfødt barn. For Kjell er forbeholdene av praktisk karakter. En adopsjonsprosess vil ta lengre tid enn å lage et barn selv, og det vil bli større utgifter. Han tolker dette til å være typisk for menn, og definerer selv at han går rett inn i den stereotypien. Hvorvidt det er kjønns spesifikt å være praktisk, er det ikke rom for å gå inn på i denne analysen. Det jeg vil påpeke, er det praktiske som et forbehold i veien fram til valget om adopsjon. Det er som tidligere nevnt, store kostnader med å adoptere. Det kan ta lang tid, en tid man selv ikke har kontroll over. Det er faktorer paret kan unngå ved å lage barnet selv. Verdien av å få barn gjennom adopsjon blir større for Kjell, enn kostnadene ved utgifter og manglende kontroll over tidsperspektivet. Gjennom jevnlig samtaler med Kine i et halvt års tid hvor temaet blir tatt opp, kan han i interaksjonen med Kine komme med sine forbehold (Morris 1934/1967). Kine får bekreftet at forbeholdet ikke ligger i en bekymring for hvor høyt han ville elske et adoptert barn. Deres interaksjon og Kjells interaksjon med seg selv, fører til en konklusjon om at de praktiske forbeholdene ikke er grunnlag for å velge bort adopsjon.

Tabu om barnløshet

Da valget om adopsjon var tatt, valgte noen av parene å fortelle sine familier og nære venner om det. Andre ventet med å fortelle det til de var anbefalt av barneverntjenesten eller godkjent i Barne-

ungdoms- og familieetaten (BUFetat). Parene opplevde reaksjonene fra familie og venner i all hovedsak som svært positive. I fortellingene om reaksjoner fra familie og venner får vi samtidig et bilde på en tabugjøring rundt barnløshet.

Mor: «Vi har ikke 15 år med barnløshet og sorg og savn, for å si det sånn.

Far: Vi prøvde et par år og så funket det ikke. Noen tiltak for å få det til likevel var uaktuelt.

Mor: Vi hadde kanskje en bevisst holdning på det på forhånd.

Far: Tanken lå der.

Mor: Det var mer en bekreftelse enn en stor overraskelse. Så det var ikke slik at det var noe sterkt følelsemessig. Jeg husker godt at vi fikk beskjeden, men det var ikke slik at vi felte noen tåre. Det var vel mer et spørsmål om jeg burde gjort det (latter). (...)

Det jeg følte på, som dame spesielt. Jeg husker jeg tenkte på hva andre skulle si. Jeg ville ikke at andre skulle synes synd på meg. Det var jeg litt opptatt av. (...) Vi hadde ikke vært noe åpne på noe som helst, ikke en gang min søster visste det.

Agnes og Arild beskriver seg som private. De fortalte ikke til sine familier at de var ufrivillig barnløse. Paret hadde et langt samliv bak seg hvor årene ble brukt til studier og arbeid før de bestemte seg for å få barn. Da det ble klarlagt at de ikke kunne få barn, brukte de et år på å bestemme seg for at de skulle ha barn, og at det skulle være gjennom adopsjon. Denne prosessen tok de seg imellom som par. De delte den ikke med andre i familien eller venner. Familie og venner fikk vite at paret var i en adopsjonsprosess etter at de var godkjent av norske myndigheter, rundt seks eller syv måneder før de forventet forespørsel om barn.

Mor: Og så venninner, skolevenninner som samles. Og alle de fikk jo barn, og satt jo og skrøt av hvor lett det var å bli gravid. (...) Og jeg satt jo der og prøvde å bidra med det jeg kunne snakke om. Og jeg syntes jo at det var interessant. Det var ikke det at det var så galt å snakke om unger heller. Det jeg syntes var leit var om de skulle synes synd på meg.

I: Spurte de?

Mor: Nei. Jeg vet ikke om de skjønnte at. Vi var godkjent i BUFetat før jeg sa det. (...) Og da husker jeg at venninnene mine sa: «ja for vi har jo lurt.» Da var jeg liksom inni varmen igjen. For da var jeg ikke en sånn heks som ikke ville ha barn. For det var litt det at jeg følte de var lettet over at jeg ikke hadde valgt det bort. Det var litt mer akseptabelt at det var slik som det var.

I henhold til Leira (2003) fører tabugjøring av fenomenet ufrivillig barnløshet både til usynliggjøring og ynkeligjøring. Agnes og Arild møter begge disse reaksjonene. De får ingen spørsmål fra sine nærmeste om hvorfor de ikke får barn etter mange års samboerskap. Og de forteller heller ikke familie eller venner om det. Både paret og familie og venner er en del av usynliggjøringen. Når de snakker om adopsjon, får de en bekreftelse på at andre hadde lurt. Når temaet er tabu, stopper det muligheten for å spørre. Dermed får heller ikke familie eller venner vist omtanke, eller snakket om egen sorg ved for eksempel å kanskje ikke skulle bli besteforeldre eller tanter og onkler.

For Agnes er det å unngå ynkeliggjøring eller stakkarsliggjøring, et motiv for ikke å fortelle om barnløshet eller valget om adopsjon. Hun ønsker ikke at noen skulle synes synd på henne. Blikket om at det er synd på den som ikke kan føde selv, er internalisert (Leira 2003).

Agnes forteller at hun ikke føler sorg over å ikke kunne føde barn selv. Det var ikke noe stort behov for henne å kunne gå gravid eller føde et barn selv. Hun stilte spørsmål ved sin egen manglende sorg og lurte på om det kunne være noe galt med henne, noe hun fortrengte. Igjen ser vi den dominerendes blick internalisert i den enkelte (Bourdieu 1996). Myten om kvinnelighet forbundet til evnen til å føde barn fører til et syn på at den kvinne som dermed mister noe av sin kvinnelighet bør eller vil sørge over det. Når man ikke sørger, må det være noe galt (Leira 2003).

Et tredje moment som kommer fram i fortellingen, er synet på kvinnen som velger bort å få barn. Agnes tolker interaksjonen med venninnene som at hun ble tatt inn i varmen igjen av venninneflokket, ved å fortelle om egen infertilitet. Hun tolker det slik at en kvinne som velger bort å få barn, kan bli sett på som en heks. En heks fordi hun ikke vil virkeliggjøre seg som hel kvinne og gjøre det kvinnen er skapt til å gjøre; å føde og elske sine barn. Myten om kvinnen som fødselsmaskin og som den gode mor, trer dermed fram i denne fortellingen (Leira 2003).

Intervjusubjektenes fortellinger viser ulike veier å gjøre valget om adopsjon til sitt. Flere møtte samfunnets syn på adopsjon og den biologiske familie i sine egne vurderinger. I valget om adopsjon bryter de med doksiske forestillinger om familie, og biologosentrismens syn på den biologiske familiens forrang foran andre familieformer. Hvordan forteller de om seg selv som familie når barnet kommer, hvordan gjør de seg betydningsfull for et barn de ikke selv har født?

Å gjøre seg betydningsfull for sitt barn

Når adoptivforeldre får sitt barn, kan barnet allerede ha erfart betydningsfulle andre i sitt liv. Det kan være biologiske foreldre, fosterforeldre, personale på barnehjem, eller andre barn som barnet har delt seng eller oppholdsrom med. Når barnet kommer til sine nye foreldre starter interaksjonen med nye omsorgspersoner som skal bli den betydningsfulle andre for barnet (Morris 1934/1967).

I denne interaksjonen foregår det flere prosesser parallelt. Foreldrene arbeider med å bli den betydningsfulle andre for sitt barn. Samtidig skal barnet bli en betydningsfull andre for sine foreldre, søsken og eventuelt deler av storfamilien. Foreldrene speiler seg i barnets tilsvarende på deres omsorg og foreldrepraksis. Det er med på å forme bildet av en selv som foreldre. I interaksjonen

mellom foreldre og barn utvikles samtidig barnets selv. Barnet speiler seg i mors og fars bekreftelse, korreksjon eller empatisering. I speilingen utvikles selvet gradvis (ibid, Levin og Trost 1996).

I intervjusubjektenes fortellinger om da de ble foreldre, fant jeg mange ulike fortellinger om hvordan foreldrene skapte seg til den signifikante eller betydningsfulle andre for sitt barn (ibid). Fra materialet har jeg valgt ut historier som viser ulike grep foreldre har tatt for å skape mening i at de skal bli og at de er foreldre. I dette ligger også historier om hvordan barnet ble betydningsfull for dem, sine søsken eller sin storfamilie. Nedenfor vil jeg analysere og drøfte noen av disse prosessene.

Forberedelsen

Når man søker om å bli godkjent som adoptivforeldre, er det som regel usikkert hvor lang ventetiden vil bli, både på behandling i Norge eller i landet barnet er født i. Intervjusubjektene fortalte om ulike måter å virkeliggjøre at de skulle bli foreldre på mens de var i venteprosessen.

Mor: Det som var morsomt da, var jo at vi kunne feire bursdagen hennes, før vi dro.

Vi samlet all familie og så feiret vi bursdagen hennes uten henne. (...).

Det er noe som vi har gjort i ventetiden. Det er noe jeg liker veldig godt, å markere litt, og det støttet vi oss litt på i den perioden. Vi hadde middager med familien da vi fortalte om adopsjonen. Og markerte alle slike dager vi kunne. Enten det var bursdager eller at det er gått et år for eksempel. Nå er det gått et år siden vi søkte. Og så skrev vi dagbok.

I ventetiden velger Rita og Reidar å markere spesielle dager og hendelser. Det gjør de ikke bare som par, de trekker også storfamilien inn i handlinger som viste at de skulle bli foreldre. På den måten kan det ukjente barnet gis mening og bli mer konkret også for storfamilien, og de kan vente sammen. Man kan si at de gjør det ukjente barnet betydningsfull for både seg selv og storfamilien, ved at grunnlaget for å samle familien er det ukjente barnet som skal komme (Morris 1934/1967).

I fødselsdagsselskapet er ikke barnet lenger helt ukjent. Ved siden av bilde og sosialrapport om barnet, har de fått en fødselsdato som gjør at de kan lage selskap. Om barnet ikke er tilstede enda, kan fødselsdagen feires med kjente rituelle handlinger. De gjør det de fleste foreldre gjør for sine barn i vår kultur, gleder seg over barnet ved å feire dagen det er født. Feiringen blir gjort sammen med andre som skal bli betydningsfulle andre for barnet, storfamilien. Som Signe Howell (2007) beskriver hvordan hennes informanter førte barna inn i slekten gjennom ritualer som jul og 17. mai, skaper Rita og Reidar barnet sitt inn i slekten, gjennom en tradisjonell og kulturelle handling. Her gjøres det før barnet kom, som en forberedelse for familien barnet skal bli en del av. Både de og storfamilien kan i denne symbolske handlingen få mening i at en betydningsfull andre skal komme

og bli en del av familien (Morris 1934/1967).

Dagboken intervjusubjektene skriver, kan også beskrives som to prosesser. Paret kan interagere med et ukjent barn ved å skrive til det, om hva de gjør eller tenker, mens de venter på å få barnet. De lager en måte å konkretisere livet sitt på for det ukjente barnet. Senere kan de vise barnet dagboken, slik at barnet får del i livet til foreldrene mens de ventet. Gjennom disse handlingene blir barnet betydningsfull for dem, og barnet får senere bekreftet at det har vært en betydningsfull andre for sine foreldre, også før det hadde en felles historie sammen med dem.

Årsmiddagen i ventetiden, dagboken og fødselsdagsfeiringen, kan ses på som en interaksjon mellom foreldrene og det kommende barnet. Selv om barnet ikke er tilstede, er handlingene rettet mot det, slik Goffman beskriver rituelle handlinger kan skapes mellom mennesker som ikke fysisk er på samme sted (Goffmann 1959/1992). Her og nå skaper handlingene mening til paret som kommende foreldrene. Samtidig er det handlinger som kan skape mening for barnet senere. Forventningene i interaksjonen ligger også i historiene som skal fortelles når barnet er kommet. Da kan fortellingen om fødselsdagsselskapet bli en bekreftelse for barnet om at det var en betydningsfull andre, før det fysisk ble forent med sine foreldre. Barnet kan speile seg i handlingenes symboler og gi barnet mening, slik at det kan oppleve seg selv som den betydningsfulle, et barn av sine foreldre.

Et annet par har andre erfaringer om forberedelsen til barnet skulle komme. De sier i ettertid at de forberedte seg for lite:

Far: Ingen visste hva det innebar, egentlig: « Javel, ja. Så dere skal adoptere ja.»

Mor: De var jo positive, liksom.

Far: Ja, det var jo ikke noe negativt. (...)

Mor: Jeg hadde nok trengt mer støtte. Det hadde jeg nok trengt. Og hatt noen å snakke med. For jeg er jo sånn som liker å snakke om ting. Men på en måte så skjedde det litt foran oss, liksom.

F: Først skulle vi ha alt på plass av det praktiske. Og så fikk vi ta det andre etterpå. (...)

Mor: I dag er det pålagt at du må ta det forberedende kurset. Og det var det ikke den gangen.

Jeg ser jo det i ettertid at jeg hadde trengt det.(...)Men vi jobbet så fælt vi. Sparte penger til. Vi glemte egentlig å se hvor mye det betydde å skulle ha forberedt seg mer på barnet. Vi tenkte det praktiske. Det kostet mye penger. Og så var det alle papirene. Det var det som. Og så glemte vi litt at vi faktisk skulle hente et lite barn. Det er sant det, ja.

Familie, venner og kollegaer av Sara og Steinar er positive til deres avgjørelse om adopsjon. Men de vet lite hva det innebærer, og spør lite. Sara og Steinar arbeider for at huset og økonomien skal være i orden før barnet kommer. Begge beskriver arbeidsoppgaver som krevde mer enn 100 % av dem. De har ingen i nær omgangskrets som hadde adoptert, og deltar ikke på foreldreforberedende

kurs. Saras nære venninne og mulige samtalepartner om det å skulle bli mor, er lite tilgjengelig i ventetiden. Både Sara og Steinar har derfor få å snakke med om det å skulle bli foreldre. Sara sier i ettertid at hun savnet noen å snakke med før barnet kom.

I samtalen med andre om det kommende barnet, kan man skape mening om seg selv som kommende mor eller far. Samtalen kan gjøre kommende foreldrerolle mer konkret. Man har mulighet til å speile seg i den andres tillit til seg selv som kommende forelder, eller man kan gjennom andres erfaring få bilder på å være forelder (Morris 1934/1967). Andres erfaring og historier kan brukes i interaksjon med seg selv, for å vurdere hva man selv vil kunne tenke seg å gjøre som foreldre. Gjennom disse ulike type interaksjoner kan det skapes mening i å skulle bli foreldre, det blir mer konkret (Levin og Trost 1996). Saras fortelling viser at hun i liten grad hadde disse mulighetene, og dermed ikke hadde denne muligheten til å skape et bilde av seg selv som kommende mor.

Paret har på dette tidspunktet et bilde av seg selv som dyktige arbeidstakere etter å ha vært i arbeidslivet gjennom mange år. Deres rolle er arbeidstakerrollen og ikke en kommende foreldrerolle. I det daglige speiler de seg i sin arbeidspraksis og i interaksjonene med sine kollegaer. Rollen som arbeidstaker gir meningsskapende handlinger for dem (Goffman 1959/1992). Foreldrerollen er fortsatt så abstrakt at det kan være vanskelig å snakke om på arbeidsplassen.

Ser vi dette i lys av biologosentrismen (Follevåg 2007) kan vi forstå det som at å interagere om den fortsatt abstrakte foreldrerollen, vil være enda vanskeligere fordi intervjusubjektene skal bli foreldre gjennom adopsjon, og ikke gjennom graviditet og fødsel. Å bli foreldre gjennom graviditet og fødsel er både mer akseptert og kjent, og kan derfor lettere snakkes om (ibid). Kvinner kan for eksempel snakke om morgenkvalme eller barnet som sparker i magen. Andre som allerede har født kan fortelle om sine erfaringer. Kommende fedre kan snakke om partnerens voksende mage, mens fedre kan snakke om sine erfaringer. Vordende foreldre får dermed en mulighet til å speile seg i andres erfaring, for så å skape et bilde av seg som kommende foreldre. En usynlig ventetid kan være vanskeligere å snakke om for kollegaer. Både fordi det ikke er så vanlig som en biologisk graviditet, og fordi majoriteten har en forestilling om at den biologiske foreldreformen har en forrang framfor andre foreldreformer (ibid).

Sara og Steinar får i liten grad forberedt seg på å bli foreldre i den mening i at de i forkant ikke interagerer med andre eller seg selv, på en måte som for dem skaper mening om seg selv som

kommende foreldre (Morris 1934/1967). Når de får bildet av barnet, er det fortsatt vanskelig å skulle se for seg at de skal bli foreldre, eller at dette barnet skulle bli deres datter.

Bildet

I: Du sa i sted at følelsene var det ingen forskjell på, de er de samme. Men hvordan var det? Da du så bildet sa du at det var ikke noe sånn farsfølelse som kom med en gang.

Far: Nei, det var ikke det. Bildet ble for upersonlig. Å se bare et sånt bilde og tenke på at det var en person som, at dette er noen du kanskje skal bli far til resten av livet. Det syntes jeg var en snål ting. Det husker jeg vi pratet mye om, akkurat det, med det bildet. Det sa meg egentlig ikke så mye. Det var noe som ikke, ja. Jeg vet ikke.

Når Steinar får bildet av sin kommende datter, blir ikke bildet et symbol på et barn han skal bli far til. I interaksjonen med bildet, og med Sara om bildet, blir ikke bildet meningsdannende for ham som far. For Sara er det også uvirkelig at hun skal bli mor til barnet som er avbildet. Det kan ha sammenheng med det jeg ovenfor beskrev, om hvordan de forut for bildet ikke var i en prosess hvor de så seg selv som foreldre, selv om de ønsket å bli foreldre meget sterkt. Som vi skal se senere kan denne manglende forberedende meningsdannelsen (ibid) også ha fått betydning for hvordan erfaringene blir når de får barnet.

Gunn og Geir opplever bildet av barnet på en annen måte. De er i forkant bekymret for om «kjemien» mellom dem og barnet vil stemme. I arbeidet med å konkretisere hva kjemi er for dem, snakker de om bekymringen for at de ikke skulle komme overens med barnet, eller at barnet ikke vil komme overens med dem. Før bildet kom lurte på om de ville like barnet ut fra bildet. De trodde de kom til å bli glad i barnet uansett, men var bekymret for at barnet hadde med seg vanskelige opplevelser, og «en bagasje» som kunne være vanskelig for dem å håndtere. Det har de lest og hørt at andre hadde erfart. Denne bekymringen slipper de når de får se bilde av barnet. Da er «kjemien» der, og de opplever seg som foreldre til barnet:

Mor: Men den følelsen da, å åpne den konvolutten. Det, det var utrolig. Og da var det rett opp på jobben,

I: (Til far:) Da var du på jobben?

Far: Mm

I: Og bare ventet?

Far: BARE ventet. Det var jo et stort øyeblikk. (Pause) Skikkelig å nyte enda.

Mor: Ja, da var det nærme.

I: Hadde det vært veldig abstrakt før den tiden?

Far: Ja litt sånn. Men ikke helt det. Men da ble det så mye mer enn bare søknadspapirer og alt mulig sånn. Da ble det noe konkret.

I: Et helt menneske.

Far: Ja ikke sant.

Mor: Som var vår!

Dokumentararbeidet hadde ikke ført til en meningsdannelse av seg selv som foreldre for Gunn og Geir. Gjennom hypotetiske spørsmål om hvordan barnet ville kunne være, gir de liv til det ukjente barnet og kan lettere se seg selv som foreldre. Det ukjente barnet begynner å bli betydningsfull for dem. Interaksjonen med bildet gir mening for dem som foreldre (Morris 1934/1967). De opplever at det er en «kjemi» mellom dem og barnet, og liker barnet de ser. I interaksjonen med barnet på bildet blir hun den betydningsfull andre for dem, før de møter henne fysisk. Bildet blir for dem symbolet på at de nå er foreldre, barnet er deres.

De to ovenstående historiene gir forståelse av hvordan bildet av det kommende barnet kan skape ulike meninger hos noen kommende adoptivforeldre. Meningsdannelsen må igjen ses i lys av den kontekst det enkelte par er i mens de venter på sitt barn.

Å bli kjent med barnet:

Når barnet er kommet skal foreldrene bli kjent med barnet og barnet bli kjent med dem. Parene skal være foreldre til sine barn på en måte som gir mening for dem og for barnet. Det skal også gi mening for storfamilien eller omgivelsene rundt dem. Historier om disse prosessene er også historier om foreldre som går på tvers av rådende forestillinger om hvordan omsorg skal utøves og hvilke grenser som skal settes for barn, eller forestillingen om den «gode oppdragelse.»

Far: Vi merket veldig fort at alt med øyer var skummelt. Selv leker, ingen ting med øyer.

Mor: Blikk.

Far: Alt som hadde noe med øyne. Hun så aldri direkte på oss.

Mor: Noe av det vi gjorde en av de første dagene da, når vi fant ut at; OK, det er farlig. Det var for eksempel å la henne se på oss uten at vi så på henne. (...)

Og så hadde hun sånne forbudte soner og noen tillatte soner hvor det var OK.

I: Ja, hvor det ikke var lov å ta på?

Far: Hender var det ikke snakk om. Ikke rør fingrene mine, eller hendene mine.

I: Hun var veldig tydelig på det?

Far: Ja, på en måte var vi heldige. For hun signaliserte noe hun absolutt ikke ville, så.(...)

Mor: Vi synes alltid vi har vært heldig, tross alt da, som har fått reaksjonene hennes. For hun er på en måte blitt tvunget til å gjøre noe. Og så er hun heldig som har foreldre som vet hva de skal gjøre, tenker jeg. For det kan gå galt og det kan gå bra.

I: Det kunne vært noen som hadde trumfet henne til å se, eller trumfet til å holde hånden?

Mor: Ja, ikke sant. Man lengter ikke sant. Og vil så gjerne. Men hun har fått lov å ha distansen til oss når vi mener det er riktig.

Rita og Reidars utgangspunkt var at et barn ikke er annerledes fordi om det er adoptert. Men barnet har en erfaring egetfødte barn ikke har, gjennom å erfare et eller flere brudd før det kommer til sine nye foreldre. Disse erfaringene må man som foreldre forholde seg til. Paret hadde spurt seg selv om hvordan de ville reagere om de fikk et barn som avviste dem og ikke ville knytte seg til dem. De

hadde som en del av forberedelsen til å bli foreldre sett for seg ulike situasjoner med barnet og hvordan de ville håndtere det. Barnet var ukjent, men gitt flere potensielle egenskaper. Interageringen med det potensielle barnets behov og væremåte, og deres potensielle reaksjoner, skaper en prosess hvor barnet blir en betydningsfull andre for dem (Morris 1934/1967). Barnet blir en person med sine erfaringer, som de mener vil påvirke både dem og deres forhold til hverandre. Når de møter barnet, vil de bli kjent med hvem hun er og hva hun liker. I deres interaksjon erfarer de at hun ikke interagerer med dem slik man kan forvente at barn vil se på, ta på, eller bli holdt i hånden. Fordi de i utgangspunktet er åpne i sitt møte med henne, kan de endre definisjonen av situasjonen ut fra datterens respons. Fordi datterens respons skaper mening til deres definisjon av situasjonen, kan de møte henne på en annen måte (ibid, Levin og Trost 1996). De endrer sine forventninger til barnets reaksjonsmønster og interagerer på en måte som fører til at datteren etter hvert tør å se på dem, holde i dem i hånden, og til slutt søke seg til dem. Det er ikke alltid enkelt for foreldrene å ikke tvinge seg på barnet, men la henne få en distanse når de ser hun har behov for det. Som foreldre lengter de etter fysisk og psykisk nærhet til sin datter, men legger disse ønskene på vent ut fra sin forståelse av interaksjonen.

Foreldrenes fortelling bærer i seg to momenter. Den første er hvordan de interagerer seg fram som betydningsfulle andre for datteren (Levin og Trost 1996), ved å tolke hennes redsel for blikk og en type berøring. Deres tolkning endrer definisjon av situasjonen og hvordan de møter barnet. De respekterer det de definerer som datterens definisjon av situasjonen (ibid), selv om de lengter etter nærhet til barnet sitt. Resultatet av deres handling får de i form av et barn som sakte men sikkert interagerer med dem som betydningsfulle i sitt liv. Barnets endrede handlinger blir igjen en bekreftelse på at de definerte situasjonen riktig. Derfor kan de i fortellingen fortelle fram den andre komponenten; en tillit til seg selv som gode foreldre for sitt barn. Den positive erfaringen med datterens utvikling, styrker foreldrenes bilde av seg som kompetente foreldre (ibid). Fortellingen viser også at det å få et barn med andre reaksjonsformer enn det som er vanlig hos barn som ikke har opplevd brudd eller vært utsatt for omsorgssvikt (Rygård 2006, Smith 2002), krever en åpenhet og lydhørhet for barnets signaler og respons på foreldrenes omsorgspraksis.

Å stå imot andres råd

M: Det var sånn av og til; at herlighet, er dette riktig? Men jeg tenkte at jeg fikk bare følge magefølelsen min. Og så får de bare tro hva de vil, eller mene hva de vil. For det fikk vi litt i barnhagen; kan ikke bare sitte og dille med ham, liksom. (...)

Og: «dere må bare gå hvis han skriker.» Jeg hadde ikke den magefølelsen. Jeg klarte ikke det. Og i ettertid har det kommet ut hefte om adopterte barn i barnehagen. Og da har avdelingslederen bedt meg om unnskyldning på et vis. Og det synes jeg var ganske. Og det var vel ikke akkurat det som

kunne kreves av Gunnar, noe av det der. Så jeg sa: Jeg må bare ta min magesfølelse på alvor. Så får han være med meg på jobb. Jeg kunne ikke la han ha det slik. (...)

I: Ja. Men den magesfølelsen du snakker om. Den gjorde at du kjente at «de sier det, men det er ikke riktig for Gunnar» Hvordan kom den magesfølelsen?

M: Nei, den bare var der. Jeg visste at den, at sånn var Gunnar. Jeg visste at jeg klarer ikke at han skal sitte en hel dag og plages. Selv om det kanskje hadde gått over etter en time, halvannen. Men, det jeg tenkte på som adoptivmor, er noe annet enn det biologiske mødre tenker når de går fra barnet sitt. Jeg tenker at han er blitt forlatt så mange ganger. Og så vet han at jeg kommer igjen.

Gunn forteller at det var vanskelig for barnehagens personale å forstå at mor ikke ville gå fra sønnen når han gråt ved avskjeden. Når mor hadde en følelse av at dette ble for vanskelig for Gunnar, valgte hun å bli i barnhagen til barnet hadde roet seg ned, eller hun tok med seg sønnen på jobb. Hun sto i mot personalets råd om at hun trygt kunne forlate sitt barn, også når hun følte at de ikke respekterte hennes valg.

Intervjusubjektet beskriver seg som en som forstår sitt barn bedre enn barnehagens ansatte. Hun beskriver det som en magesfølelse, en følelse hun stoler på, når andre ikke stoler på hennes vurderinger. Gunn velger å stå i konflikten med barnehagens ansatte, fordi hun ikke vil at avskjeden i barnehagen skal bli en ny erfaring på å bli forlatt. Mor påberoper seg her en kunnskap og en innfallsvinkel hun mener foreldre med kun egetfødte barn ikke har; hennes barn er blitt forlatt før. Slik jeg tolker fortellingen er det både en fortelling om annerledeshet og om handling som gir mening for intervjusubjektet som mor (Morris 1934/67). Gunn bekrefter seg som mor ved å forstå seg som den som har mest kunnskap om sitt barn. Fortellingen om avdelingslederen som ber om unnskyldning for sitt tidligere ståsted, blir i denne sammenhengen en bekreftelse på at hun hadde rett i sin meningsskaping av seg selv som mor og som betydningsfull for sitt barn (ibid).

Gunns historie er også et bilde på hvordan noen foreldre definerer seg som annerledes fra andre foreldre. Det er en av flere former for annerledeshet som intervjusubjektene beskriver.

Annerledes andre foreldre – annerledes blant adoptivforeldre

Individualismen står sterkt i dagens samfunn. På den ene siden gis det status å kunne skille seg ut, og ikke være en del av den store flokken. Annerledesheten gis en positiv valør. På den andre siden kan det å skille seg ut for mye, være negativt eller stigmatiserende. Funksjonshemmede og minoritetsgrupper erfarer denne ambivalensen fra storsamfunnet, og også innenfor egen gruppe (Solvang 2001). Intervjusubjektenes historier viste også en ambivalens i synet på seg selv som annerledes eller som en «vanlig familie.» Nedenfor vil jeg analysere fortellinger om blant annet

familieform, omsorgspraksis og framtoning, som kan belyse ulike bilder på annerledeshet for noen adoptivforeldre i en biologisk sentrert kultur. Deretter vil jeg se på fortellinger som sier noe om annerledeshet mellom adoptivforeldre.

Som jeg har vist tidligere, har intervjusubjektene brutt med biologosentrismen (Follevåg 2007) ved å ta valget om å bli foreldre gjennom adopsjon. Forberedelsen, omsorg for, og relasjonen mellom dem og barnet, er faktorer som har gitt mening til dem som foreldre og som familie. Familier i vårt samfunn, lever ikke i et vakuum. Forståelsen og meningsdannelsen av seg selv som foreldre gjøres ikke bare i interaksjon med seg selv og barnet, men også i interaksjon med storfamilien, venner, arbeidskollegaer og samfunnet rundt foreldrene og barna. Foreldrene kan speile seg i sin fortolkning av betydningsfulle andre og generaliserte andres reaksjoner (Morris 1934/1967, Levin og Trost 1996). Ut fra disse interaksjonene skapes fortellinger om annerledeshet.

Annerledesheten er bare positiv

Mor: Det er udelt positivt for alle. Og vet du hva, det hadde ikke spilt noen rolle om de ikke hadde støttet meg. Vi var klare på hva vi ville (...) Vi har mye mer lov til å skryte vilt og uhemmet. Og det gjør vi.»

Vera og Vidar mener det er en annerledeshet mellom dem og familier med egetfødte barn. Annerledesheten ligger både i den synlige forskjellen mellom dem og barna, og i at det ikke er biologiske bånd mellom dem og barna. Annerledesheten blir definert som positiv. Å være en minoritet, sett opp mot den biologiske familie; majoriteten, gis et positivt fortegn, fordi handlingen er villet. Når valget om adopsjon er tatt og erfart, spiller det ingen rolle hva andre måtte mene. Intervjusubjektets ytring kan her forstås som at hun ser på majoriteten, «de» som en mulig fiende, om de ikke respekterer deres måte å få barn på. Sett i lys av Bourdieu (1996 og 1998/2000) kan utsagnet forstås slik at selv om Vera har brutt med den doksiske forestillingen om at den biologiske familieformen har en forrang foran andre familieformer (Follevåg 2007), ser hun muligheten for å bli utsatt for den symbolske makten som ligger i denne forestillingen. Å bli utsatt for den symbolske makten fra majoriteten, vil her si å erfare et negativt syn på deres foreldreform (ibid). Fordi adopsjon er en villet handling, med de positive erfaringer det har gitt henne og Vidar, snus denne mulige negative reaksjonen til en styrke for Vera. Parets erfaring med adopsjon, sammen med nær families positive bekreftelse på det valget de har gjort, gjør at hun mener andres mening ikke får noen innvirkning på deres valg. Tidsaspektet kan også være en medvirkende faktor til at Vera kan uttale dette så sterkt. Fra å sterkt ønske å få egetfødt barn til en endring av definisjonen, hvor adopsjon både er villet og erfart som udelt positiv, kan hun i dag definerer annerledesheten som udelt positiv.

Intervjusubjektet trekker også fram det andre par har bemerket; fordi de ikke har laget barna selv, kan de skryte mer av dem; både av utseende og prestasjoner. Som en del av diskusjonen om hva som er genetisk arv og hva som er årsak i miljø, kan det være vanskelig for foreldre med egetfødte barn å framheve barnas utseende eller gode sider ved barnas personlighet. Veras utsagn kan forstås som at fordi barna ikke har genetiske bånd til dem, kan de skryte uten at de dermed skryter av eget utseende eller evner. For foreldre med egetfødte barn ville et slikt skryt kunne bli oppfattet som at foreldrene underforstått skryter av seg selv, noe som ville kunne oppfattes negativt i vår kultur.

En annen måte å forstå fortellingen om å kunne skryte av barnas utseende, er at foreldrene kan trekke fram det synlige; barnas forskjellige utseende fra dem selv. Ved å sette positive ord på dette får de tydeliggjort for mottaker av budskapet, at de vet det er en forskjell, men at de synes den er positiv og er stolte av den. Det usagte om en annerledes foreldreform blir uttalt og ufarliggjort (Follevåg 2007). En eventuell skepsis kan møtes i forkant. Mottakeren av budskapet kan forandre sin definisjon av situasjonen og reagere slik Sara forteller: *Når jeg treffer andre og de ikke vet vi har adoptert, kan jeg si: «Har ikke vi to flotte barn fra Korea?» Ja da blir det veldig sånn: «Så flott!»*

Synligheten er en vesentlig del i foreldrenes fortelling om annerledeshet. Ikke alltid ut fra hvordan de mener synligheten gir en opplevelse av annerledeshet for dem selv, men ut fra hvordan de opplever andres reaksjoner.

De kan se at vi ikke kan få barn

Fire kvinner og menn nevnte dette spontant, da jeg spurte dem om det var noe annerledes å være foreldre til adoptivbarn, enn å ha egetfødte barn. De fire parene disse uttalelsene kommer fra, er norskættede med et nordisk utseende. Når de kommer sammen med sine barn har de en framtoning som kan tolkes som at de ikke er biologiske foreldre til barna. Ut fra Bourdieus bruk av begrepet kapital, kan det å være foreldre og familie tolkes som en form for kapital (Bourdieu 2006). Selv om intervjusubjektene innehar denne formen for kapital innenfor et felt vi kan kalle familiefeltet (ibid), innehar de ikke den mest verdifulle kapitalen; det biologiske båndet til sine barn. I relasjon til foreldre med egetfødte barn, innehar de mindre symbolsk kapital innenfor familiefeltet, og vil kunne oppleve at deres familieform ses på som mindre verd, enn om de hadde produsert barna selv.

Slik jeg forstår deres tolkning av andres reaksjon på deres framtoning, utsettes de her for symbolsk vold, slik Bourdieu beskriver det (1998/2000). I tolkningen «de kan se at vi ikke kan få barn» møter de først den biologosentriske forestillingen om at foreldreskap forutsetter biologiske bånd til sine

barn, slik Follevåg har beskrevet biologosentrisme (2007). Når det synes at båndet ikke er der, oppfatter de seg tolket som infertil. I synet på infertilitet møter de myten om kjønn og fertilitet, slik Leira beskriver synet på infertilitet og den infertile (2003). Det kvinnelige og mannlige er knyttet til reproduksjon. Når de tolkes som infertile, blir de også tolket som ikke hel kvinne eller hel mann. De utsettes for den symbolske volden det ligger i å tolke at en blir utsatt for en doksisk forestilling, og så selv utsette seg for den samme forestillingen (ibid). Å utsettes for denne symbolske volden kan oppleves negativt, uten at det gjør noe med deres egen forståelse av seg selv som gode foreldre. Det er definisjonene av hvordan andre oppfatter dem, som «rette foreldre» eller som kvinne eller mann, som blir den symbolske volden de utsettes for (Bourdieu 1998/2000).

Den synlige forskjellen er mest positiv

Mor: Jeg var med en venninne på kjøpesenteret sammen med oss. Jeg og ungene og hun venninnen min. Så da vi hadde gått rundt der så sier hun: «Guriland så mange blikk dere har på dere. Herregud, jeg har aldri sett på maken.» Hun ble veldig overrasket over hvor mye folk som kikket. Og folk snur seg, ikke sant. Og det kan man ikke bare tilegne seg hvor vidunderlig vakre de er (latter). Og hun merket det mye sterkere enn jeg merket det. For jeg bryr meg ikke så mye om det. Det blir som man blir vant til det. Nå er det sånn det er.

Far: Den annerledes foreldregreia, den er jo veldig interessant, for det er jo to klare aspekter der også: det er den subjektive oppfatningen og den objektive oppfatningen fra andre. Så det er klart at hvis du gjennom et par andre opplevelser får litt det der, får føle på det. Så begynner du selv subjektivt å oppfatte deg som annerledes foreldre.

I «Vårt rollespill til daglig» beskriver Goffman (1959/1992) den personlige fasade eller framtoning en person bringer med seg i møte med andre. Framtoningen kan gi både positiv og negativ status ut fra en kulturs forståelse av hva som gir status. Ut fra definisjonen av andres reaksjon på framtoningen, kan man oppleve seg selv oppfattet med en positiv eller negativ status. Kjells refleksjon over dette, kan i tråd symbolsk interaksjonisme (Morris 1934/1967), forklares som at når denne interaksjonene har skjedd flere ganger, og man flere ganger har speilet seg i det man oppfatter er den andres definisjon av situasjonen, vil man til slutt selv oppleve sin familieform som annerledes.

Kine er blitt vant til andres blikk når hun er ute med barna, og forteller at hun ikke lenger bryr seg om det. Slik jeg forstår henne, er hennes definisjon av deres familieform positiv, uavhengig av andres definisjon av deres familieform. Når en venninne kommenterer hvor mye folk ser på barna hennes, blir hun minnet om blikkene, og får også bekreftet at det skjer. Annerledesheten fortelles fram som et blikk fra andre. Dette blikket tolkes ikke nødvendigvis som negativt. Hverken Kine og Kjell eller Dina og Dag, referer til disse episodene som negative for deres syn på seg som foreldre.

Fortellingene blir bilder på at de står fram som annerledes.

Mor: Vi møter blikk av og til, men mest positive blikk. Jeg tenkte først, da det var snakk om valg av land: «Åh, skal jeg gå rundt og trille på en koreaner eller en kineser?!» Men da den dagen kom var ikke den tanken der i det hele tatt. Jeg kunne like godt født den ungen.

Når Dina møter andres blikk, tolker hun deres måte å se på henne og sønnen på, som at de trekker den konklusjon at hun er adoptivmor til sitt barn. At andre legger merke til denne annerledesheten, på samme måte som hun en gang tenkte på den, oppleves i dag ikke negativt. Da intervjusubjektet interagerer med seg selv om forskjellen i framtoningen mellom henne og hennes kommende barn, hadde hun først en definisjon av fremmedhet, ved tanken på et annerledes utseende enn hennes nordiske utseende (Goffman 1959/1992). I avgjørelsen om land, som fortelles til adopsjonsorganisasjonen, barnevernets saksbehandler, familie eller venner, skjer det noe med Dinas definisjon av situasjonen (Morris 1934/1967). Valget av land er i seg selv en argumentasjon for at det fra dette landet kommer et barn hun ønsker seg. Interageringen med seg selv om valget, ved siden av offentliggjøringen av valget, gir en prosess hvor valget stadfestes som et godt valg. I denne prosessen blir barnets utseende mindre fremmed for den kommende mor, også fordi prosessen har ført til at barnet har begynt å bli en betydningsfull andre for henne (ibid). Når Dina får barnet, er ikke barnets framtoning noe som skaper en avstand mellom henne og barnet. I setningen «*jeg kunne like godt født den ungen,*» beskrives barnet «som om» det skulle vært egetfødt. Mor forklarer nærheten til barnet gjennom bruken av biologosentriske termer. Det kan forklares med at Dina er en del av den doksiske forestillingen om at det egetfødte barnet automatisk gir en følelse av kjennskap og nærhet på grunn av biologiske bånd mellom mor og barn (Follevåg 2007). Men det kan også forstås som at når følelser og nærhet til sitt barn skal beskrives, har ikke mor annet språk for å beskrive denne nærheten, enn gjennom bruken av doksiske forestillinger. Som Bourdieu hevder, er språket formet av doxa (Bourdieu 1996). Det er forestillingen om det naturgitte båndet mellom mor og barn som ligger til grunn for hennes ytring, og som gir mening til situasjonen. For tilhøreren kan det forstås som at Dinas opplevelse av å bli og å være mor for et barn en annen har født, er den samme som ved et biologisk bånd.

Barselgruppa visket ut annerledeshet

Dina har enda en erfaring som kan ha vært med å forme hennes formulering. Da helsesøster i parets kommune fikk vite om når de skulle reise og få barnet, spurte hun om Dina ville være med i en barselgruppe som hadde barn på samme alder som deres kommende barn. På de to første møtene sammen med mødre med egetfødte barn, møtte Dina med bildet av barnet sitt. Halvannen måned etter at barnet var kommet, møtte mor og barn i barselgruppa. Barselgruppa har fortsatt jevnlig

treff. Dina har mer enn de andre syv foreldreparene i studien, hatt en organisert samhørighet med mødre som har født barna selv. Fellesskapet beskrives som positivt der mødrene har delt erfaringer og gitt hverandre råd og støtte. Ut fra intervjusubjektets beskrivelse, tolker jeg barselgruppen som en faktor som for Dina har vært med å skape mening til seg selv som mor.

I min praksis som sosialrådgiver innenfor adopsjon, har jeg ikke tidligere hørt om denne type deltakelse i barselgrupper. Slik jeg tolker historien, har Dina møtte en helsesøster hvis hovedmålsetting var å bringe henne sammen med mødre i samme situasjon, uavhengig av hvordan mødrene ble foreldre til sine barn. Helsesøster har ikke forholdt seg til den biologosentriske doxa ved å ekskludere Dina fra fellesskapet (Bourdieu 1996, Follevåg 2007). Hun har sett på mødrefellesskapet og den erfaring og støtte mødrene kan gi hverandre, som grunnlaget for en barselgruppe. Ikke om man har biologiske bånd til barnet. I 2006 ga Helsesøstergruppen i Norsk Sykepleierforbund ut et veiledningshefte om adopsjon for helsesøstre, *Adoptivfamilien, veiviser for helsestasjonen - og skolehelsetjenesten*. Dette kan ha skapt større kunnskap hos noen helsesøstre, og ført til en ny praksis for hvem som kan delta i en barselgruppe.

Annerledes omsorgspraksis

Mor: Vi bærer henne litt på hendene. Det er bare at sånn er det. Man bor ikke på institusjon uten å bli merket av det. Så for dem som sier at det er ikke noe problem, så er det bare tull. Da har de bare ikke sett det. For du bor ikke på institusjon, ikke gamle mennesker heller, uten å bli merket av det. Institusjonslivet gjør noe med deg. Og små barn trenger nærhet og omsorg for at de skal overleve. (...) Men det går litt på kommentarer, og så kan man se litt på holdning og sånn. Og så får du mye belæring av hvordan barn faktisk er: «ja, ja, men barn er jo sånn:» Og veldig ofte hvis jeg sier noe om henne, hvis jeg må forklare da, hva vi gjør for at de skal forstå. Så går det mye i forklaringer om at «nei, det er så vanlig at.» Den blir jeg veldig lei.(...)

I: Men hvordan har reaksjonene vært fra omgivelsene når de har sett dere holde på med dette.

M: Det har vært noe av det mest kompliserte, mest slitsomme og vanskelige. Å få omgivelsene til å forstå hvorfor vi bruker så mye tid og energi på å beskytte henne. Å gjøre det på vår måte. For mange av dem vi kjenner, de har jo barn. De vet jo alt.

Rita og Reidars fortelling kan stå som eksempel på flere av foreldrenes historier om vanskeligheter med å få andre til å forstå at de tar andre valg i sin foreldrepraksis. Paret valgte blant annet å skjerme barnet fra andre, ved å begrense besøk og andres fysisk kontakt med barnet over lengre tid. Disse handlingene kan forstås ut fra ønsket om å gjøre seg til den betydningsfulle andre for datteren (Morris 1934/67), noe de visste hun trengte. Det kan også forstås ut fra deres syn på at et adoptivbarn har andre behov når det har opplevd brudd og vokst opp på institusjon i den første levetiden. Som Gunn og Geir møtte liten forståelse i barnehagen, møter disse foreldrene lite forståelse hos familie og venner. Det er andres reaksjoner på denne annerledesheten som oppleves som slitsomt

for Rita og Reidar. Opplevelsen av å skulle stå til rette for sine valg føles tyngre enn å møte barnets utrygghet og avvisning. At barnets reaksjoner og handlinger kunne være annerledes overfor dem var forventet, men ikke at omgivelsene reagerer negativt på deres omsorgspraksis.

Barneoppdragelse synes å ha blitt et mer og mer offentlig anliggende. Dags- og ukepresse har artikler om den gode barneoppdragelse, og fjernsynsmedia sender programmer om hvordan foreldre kan bli gode oppdragere for sine barn. Offentlige instanser har også kurs for foreldre, foreldreforberedende kurs for adoptivsøkere er et av dem. På linje med at synet på morskjærighet kan tolkes som en overordnet diskurs (Ulvik 2007), kan synet på den gode oppdragelse defineres som en overordnet forestilling foreldre må forholde seg til. Denne forestillingen befinner seg innenfor en biologosentrisk anskuelse (Follevåg 2007). Forestillingen synes å ha inneha meninger om oppdragelse som går på tvers av det Rita og Reidar beskriver de gjør overfor sitt barn. Det går en grense for hvor annerledes man tillates å være, før forestillingen om den gode oppdragelse anses brutt og det stilles spørsmålstegn ved omsorgspraksisen:

Mor: I perioder så er det jo det motsatte vi driver med i forhold til venner som har barn på samme alder. For da de drev og prøvde å avvenne barn med å sove i sengene deres, så driver vi og lærer henne; «du kan godt få komme opp i sengen vår hvis du føler deg alene. Du kan godt få ligge mellom oss når du er syk.» Lært henne å være litt sutrete, lært henne å be om omsorg. Vi har liksom gått andre veien, da.

Som nevnt tidligere, var Rita og Reidars utgangspunkt at adopterte barn er som alle andre barn, men de har noen erfaringer som gjør at de har andre behov. Barnet blir definert som ikke-annerledes, samtidig som det snakkes fram som et barn med annerledes behov. Denne tosidigheten i synet på annerledeshet fant jeg også i andre fortellinger hvor foreldre beskriver barnas behov som annerledes enn det omgivelsene deres forventer:

I: Han kan ikke familie?

Mor: Nei han kan ikke det. Og så er det at barn som kommer fra barnehjem ofte er understimulerte og vil ha voksenkontakt. Hører om dem som vil sitte på alle sitt fang når en får besøk. Og da er det viktig at bare du tar opp, og bare du har på fanget. Men vi fikk jo ikke et sånt barn. Vi fikk et barn som bare ville ha oss. Sånt sett, når det gjelder tilknytning. Den er for oss blitt kjempesterk. Det er vi jo glad for på en måte, at han er slik. Det betyr at det er vi som teller. Han har skjønt det.

I: Så flott, det er jo en gave dere har fått der. Og det er en gave for ham at han evner det.

Mor: Ja, men det er jo på en måte vanskelig å si. Vi var i bursdagselskap, og han nekter å gå inn, han vil bare være sammen med oss. Og skulle forklare det. Det er ikke mye gave. (Latter). Men det er jo akkurat det.

I sitatene ovenfor forteller noen intervjusubjekter fram barnet som et barn med annerledes behov. Når foreldrenes omsorg blir for annerledes enn det som kan oppfattes som vanlig foreldreomsorg,

møter noen reaksjoner fra familie, venner eller fagpersonale. Reaksjonene kan oppleves slitsomme og lite forståelsesfulle. Disse parene forteller samtidig at denne annerledesheten ikke får negative konsekvenser for deres glede over barnet: *«Jeg tenker slik at alle får jo barn, og alle får sine utfordringer. Sånn er det å være foreldre.»* På den ene siden defineres barnets behov som annerledes, og det blir krevd av omgivelsene at barnet og omsorgspraksisen skal bli forstått ut fra denne annerledesheten. På den andre siden oppleves barnet som andre barn, og intervjusubjektene opplever seg som vanlige foreldre. Dette paradokset beskrives ikke som et problem for forholdet til barnet, men som en realitet foreldrene lever med. I fortellingene forholder intervjusubjektene seg til denne tosidigheten på en pragmatisk måte. Å være foreldre fortelles fram som å ta det som kommer, og så utøve omsorg ut fra det.

Vårt foreldreskap er mer likestilt

Far: Vi ventet på samme måte, og jeg kunne gjøre akkurat det samme som Agnes da barnet kom. Begge kunne stå opp og gjøre det samme ved nattevåk. Jeg tror vi adoptivforeldre er mer likestilt i hele prosessen.

Agnes og Arne forteller at en positiv annerledeshet for dem, har vært en mer likestilt ventetid enn om Agnes skulle gått fysisk gravid. Fordi ingen var fysisk gravid hadde begge et felles utgangspunkt under ventetiden, og da barnet kom. Ingen hadde mer eierskap til sønnen enn den andre. Begge har kunnet gi ham samme omsorg ved nattevåk eller på dagtid. De mener at dette også har resultert i at begge brukte like mye tid sammen med barnet det første året. Det gjorde det enklere for far å velge og være hjemme større deler av permisjonstiden.

Da de fikk sitt siste barn, var planen å dele likt på foreldrepermisjonen. Så erfarte de at barnet hadde behov for en sterkere tilknytning til en av dem. Mor valgte derfor å ta ut mest mulig av foreldrepermisjon, på bekostning av fars tid sammen med barnet. Deres erfaring gir et bilde på muligheten til å virkeliggjøre en likere fordeling mellom seg i permisjonstiden. Samtidig er fortellingen et bilde på foreldre som forholder seg til det de definerer som barnets behov. I tråd med symbolsk interaksjonismes begrep (Blumer1969) kan vi si at i foreldrenes interaksjon med sitt nyankomne barn, redefineres situasjonen, og ny handling vurderes. Ut fra deres nye definisjon av barnets behov, endres handlingen. Barnets positive reaksjon på handlingen, at kun mor er hjemme med barnet, skaper mening til redefineringen av situasjonen (ibid). Den nye handlingen går på tvers av både deres ønske om en likere fordeling, og det mor opplever er arbeidsplassens forventninger. Agnes beskriver en arbeidsplass hvor det er forventninger om full dedikasjon til arbeidsoppgavene. Etter foreldrepermisjonen går mor derfor tilbake i full stilling. Når foreldrene opplever at dette ikke

fungerer for barnet, må foreldrene på nytt revurdere definisjonen av situasjonen. Mors egne forventninger til yrkeskarriere, som faller sammen med arbeidsplassens forventninger til hennes tilstedeværelse og arbeidsinnsats, blir vurdert opp mot foreldrene definisjon av barnets behov. Etter en periode med å forsøke å møte både barnets behov og arbeidsplassens forventninger, velger mor å gå ned i stillingsbrøk: *Jeg har valgt å gå ned i stilling. Det er livet som gjelder, ikke jobben. (...) Dette er jo en prioritering.*

I fortellingen om sitt valg om å være mer hjemme med barnet, beskriver mor seg som en kvinne som også er mor i kraft av å ta valg på tvers av det som er forventet innenfor hennes arbeidsfelt, utdanning og yrkesgruppe. På en arbeidsplass hvor det er vanlig «å dedikere seg til arbeidet,» velger hun bort karrieren for en periode, for å gi mer tid til barna. Barnas reaksjon blir for henne og ektefelle en bekreftelse på at valget var en riktig avgjørelse for dem som foreldre.

Vi har et fellesskap med andre adoptivforeldre

Flere foreldrepar snakker om det positive fellesskapet med andre adoptivforeldre. Et fellesskap som utviklet seg i forkant gjennom foreldreforberedende kurs, lokalavdelinger i organisasjonen eller gjennom chattegrupper på nettet.

Mor: Og jeg husker da jeg tok imot telefonnumrene, at, uff, ringe til noen fremmede og spørre om adopsjon. (...) Så ringte jeg da. Og det er jeg så utrolig glad for at jeg gjorde. Fikk så kontakt.
Far: To timers connection.

Det er de unike samtaler med andre adoptivforeldre som har adoptert og opplevd det samme som dem, som framheves av flere intervjusubjekter. Å høre om andres lignende erfaringer, og kunne fortelle om egne erfaringer til personer som «visste hva vi snakket om,» har vært viktig for mange av parene. Det fortelles fram et fellesskap som er skapt ut fra en felles erfaring om å vente på, og få barn gjennom adopsjon: «Vi var en slags barselgruppe, og der er du en helt vanlig familie.» Igjen finner vi fortellinger om interaksjoner som gir mulighet for både speiling og meningsdannelse for intervjusubjektene (Levin og Trost 1996). I samtalene med hverandre innenfor dette fellesskapet gis muligheten til å snakke seg fram som kommende foreldre og som foreldre, og dermed skape mening til seg selv som foreldre. I dette ligger også muligheten til å snakke med andre som har vært gjennom infertilitet (Leira 2003). Å ha vært utsatt for samme opplevelser av andres forestilling om den infertile kontra den fertile (ibid), gir en felles erfaring som gjøre at temaet infertilitet ikke lenger er så tabubelagt og kan snakkes om.

Det er ikke bare fellesskapet i ventetiden som beskrives som viktig for intervjusubjektene. Når

barnet er kommet er det godt å dele erfaringer:

Far: Så merker jeg at vi kan presentere andre ting enn det du kan med hvem som helst andre. De andre skjønner ikke.

Mor: Ja, det er noe der. Vi forsto hverandre. Skjønte hva den andre pratet om. De samme utfordringene.

Dina og Dag forteller at fellesskapet gir mulighet til å dele erfaringer som oppleves som annerledes enn det foreldre med egetfødte barn kan ha. Hvis barnet man får, har spesielle utfordringer, er det lettere å snakke med andre med adopsjonserfaring om dette. Fellesskapet beskrives som noe de ikke har med foreldre som kun har egetfødte barn. Slik jeg forstår de positive fortellingene om adoptivforeldrefellesskapet, kan adoptivforeldre her få støtte i at deres brudd med forestillingen om «den gode oppdragelse» er legitim. De kan få en støtte på at barnet deres er genuint ut fra sin bakgrunn, og samtidig få bekreftet at andre barn sliter med samme utfordringer. Intervjusubjektene forteller om en mulighet til å speile seg i andres erfaringer og eventuelt få bekreftet egen omsorgspraksis. Eller man får en mulighet til å definere situasjonen på nytt, for så å interagere med barnet ut fra hvordan man har speilet sin foreldrepraksis i andres erfaringer (Morris 1934/67, Blumer 1969).

Det positive med et slikt fellesskap kan samtidig skape en vi- og en de- følelse mellom foreldre som har adoptert opp mot foreldre som har egetfødte barn. Jeg har tidligere argumentert for at det biologosentriske doxa (Follevåg 2007) gir det biologiske foreldreskap en forrang framfor andre foreldreformer. Foreldre med egetfødte barn innehar en symbolsk kapital i kraft av sitt biologiske foreldreskap. Det er en kapital som i relasjon til andre foreldreformer i foreldrefeltet innehar en symbolsk makt (Bourdieu 2006). Adoptivverdenen kan også beskrives som et felt i kraft av adopsjonserfaringen. Det er et felt både adoptivsøkere, adoptivforeldre og adoptivbarn er en del av. Erfaring med å ha brutt med biologosentrismen og for noen en erfaring med å ha brutt forestillinger om den gode oppdragelse, kan forstås som en symbolsk kapital i form av annerledeshet (ibid). En annerledeshet som beskrives som positiv ut fra egen og andres definisjon, slik noen intervjusubjekter beskriver andres reaksjon på den synlige forskjellen mellom dem og deres barn.

Der annerledesheten beskrives som negativ, slik den beskrives når foreldrene må forsvare sitt valg om adopsjon, eller stå imot andres råd om barneoppdragelser, snakkes annerledesheten samtidig fram som en styrke og som et argument for dem som gode foreldre for sine barn. Annerledesheten snakkes fram som en bekreftelse på deres forståelse av sitt barn og barnets behov. Forståelsen av seg selv som annerledes kan være en del av grunnlaget for fellesskapet med andre adoptivforeldre.

Styrken som ligger i denne annerledesheten kan forstås som en del av den kapitalen adoptivforelder innehar. En kapital som reproduseres og forsterkes i fellesskapet og relasjonen med andre adoptivforeldre (Bourdieu 2006). I boken Gatekapital (2006) beskriver Sandberg og Pedersen gatekapital som «kunnskap, kompetanse, ferdigheter, egenskaper og objekter som tilkjennegis verdi i gatekulturen» (ibid:83). Slik Sandberg og Pedersen har brukt Bourdieus begrepsapparat på å forstå gatekapitalen i et marginalisert miljø i Oslo, vil jeg bruke de samme begrepene til å tolke adoptivforeldrefellesskapet som en form for kapital, en avvikskapital. I kraft av sin annerledeshet kan adoptivforeldrefellesskapet forstås som en positiv avvikskapital under visse forutsetninger. I relasjon til hverandre der adoptivforeldre kan hente styrke, dele felles erfaringer og støtte hverandre er denne avvikskapitalen positiv. Ut fra denne tolkningen er det mulig å forstå styrken som ligger i fortellingene om annerledeshet som en bekreftelse på en symbolsk kapital intervjusubjektene innehar i disse kontekstene.

I møte med andre felt, som foreldrefeltet hvor den biologosentriske forestillingen om den biologiske foreldreformens forrang framfor andre foreldreformer kan avvikskapitalen fungere negativt, slik gatekapital ble en negativ kapital for et marginalisert miljø (ibid). Adoptivforeldrefellesskapet, eller adoptivfeltet, blir et synlig bilde på en annerledeshet som ikke har samme verdi som den biologiske foreldreformen, og gis en negativ kapital. Der annerledeshet ses på som noe positivt eller eksotisk og ikke som noe stigmatiserende og negativt, kan adoptivforeldrenes avvikskapital defineres som en positiv symbolsk kapital (Bourdieu 1996).

Annerledes andre adoptivforeldre

Gunn og Geir snakker om følelsen av fellesskap med adoptivforeldre de tilfeldigvis treffer ute, eller på et kjøpesenter: «Det er det smilet, det lille nikket som gjør at vi vet vi har noe felles.» Samtidig beskriver de adoptivforeldre som ser en annen vei, som ikke vil møte blikket deres: *«Det er akkurat som de ikke vil være ved seg at de også har adoptert, som de vil vise at de ikke er slik.»*

Den positive gjenkjennelsen gitt i nikket, kan i overført betydning tolkes som en bekreftelse på at de tilhører samme felt, adoptivfeltet. I møtet med adoptivforeldre som ikke hilser på samme måte, tolkes det som et brudd med forestillingen om et innforstått fellesskap og et felles felt (ibid). Det tolkes også som en forståelse av at noen ikke vil vedkjenne seg en annerledes foreldreform enn den biologiske foreldreformen. «Å ikke være slik» kan tolkes som at noen adoptivforeldre ikke anser avvikskapitalen som positiv, og ikke ønsker å definere denne kapitalen som sin egen. Skal tolkningen trekkes enda lenger, kan det si noe om at for noen foreldre som har fått barn gjennom

adopsjon, er ikke deres brudd med biologosentrismen internalisert i form av å se på bruddets konsekvens, en ny foreldreform, som en positiv kapital. Men det kan også være andre grunner til at man ikke ønsker å tilhøre adoptivfeltet, at man definerer seg ut av dette fellesskapet:

Mor: Og da vi kom på treffet så vi mange barn. Og alle hadde svart hår. Og Selma sa: «Her er det mange.» Og så tenkte jeg; Nei, Selma er Selma. Hun er ikke en av mange. Og da ble vi satt i bås: Vi adoptivforeldre. Det var som mange ville opphøye det som har skjedd: «Vi har adoptert.» Jeg følte det var status. Og sånn er det ikke for meg. Det er ikke status, at jeg skal vise verden et eller annet.

Denne fortellingen kan stå som et eksempel på ambivalensen noen av intervjusubjektene beskriver når de forteller om å være en del av et adoptivfellesskap. Foreldrene viser her et ønske om at barnet ikke bare skal være en del av gruppen adoptivbarn. Selma er mer enn «adoptivbarnet.» Hun er et barn i kraft av seg selv med sin personlighet. Slik jeg forstår mors fortelling, tolker hun adopsjonstreffet som et felleskap hvor adopsjonshandlingen blir det overordnede, på bekostning av at det enkelte barn får stå fram som enkeltindivid. Selmas mor tolker noen foreldres utsagn, som at adopsjon gis en egen form for status. For henne har adopsjon vært en måte å få barn på, ikke noe hun vil bruke som et middel for å få en status eller en posisjon overfor andre. For mor er det å være foreldre det viktigste, ikke måten barnet er kommet til dem på. Som gatekapitalen kan avvikskapitalen inneholde «kunnskap, kompetanse, ferdigheter, egenskaper og objekter som tilkjennegis verdi (Sandberg og Pedersen 2006:82). Der deltakere i feltet går på tvers av de rådende ferdigheter, som her hvor mor ikke vil gi adopsjonshandlingen en egen status, kan følgene bli som for henne, at hun velger bort adopsjonsfellesskapet og velger å ikke dra på adopsjonstreff.

Når en kapital innehar visse typer verdier og egenskaper, kan det være vanskelig å gå på tvers av disse (ibid). For noen kan synet på adopsjon føre til en opplevelse av annerledeshet mellom seg og andre adoptivforeldre:

Far: Og jeg fant det belastende å gå inn i samtaler om en del ting. For når vi nevnte at vi kunne få barn gjennom kunstig befruktning, men at vi ikke ville gjøre det. Og folk bare protesterte. Og vi har jo venner som har vært gjennom kunstig befruktning, og også fått barn. Men herregud for noe opp og nedturer det har vært for dem. Og det ville ikke vi.

Mor: Ja, noen ble rett og slett sinte. Vi går jo mye inn på deres egne valg og, som om vi hadde sagt noe mot dem. Det er jo bare vårt.

Rita og Reidar opplevde at andre kommende adoptivforeldre ble provosert over deres valg om å ikke forsøke å få barn gjennom medisinsk behandling. De framhever at for dem har adopsjon vært et førstevalg, uavhengig av om de kan få egetfødt barn eller ikke. I kommentaren ”for der er vi nok annerledes enn mange andre” kan det tolkes fram et syn på at de vurderer seg som mer åpne for adopsjon enn andre som har valgt å først prøve å få barn ved medisinsk behandling. Slik kan det

også ha blitt tolket av adoptivforeldre som har prøvd å få barn ved medisinsk behandling, før de har kommet fram til at adopsjon er deres måte å bli foreldre på. De er derfor provosert av parets uttalelse. Uttalelsen kan tolkes å gå på tvers av avvikskapitalens egenskaper (ibid), her som erfaring med medisinsk fertilitetsbehandling, og fører til negative reaksjoner mot parets utsagn.

Rita argumenterer på den ene siden med at det er sitt valg de snakker om, ikke andres. Samtidig ser hun at ved å snakke om sitt valg, sier hun noe om andres valg. Ser vi interaksjonen som har foregått i lys av at foreldrene speiler seg i hverandres erfaringer og holdninger (Blumer 1969), kan vi forstå de som ble sinte, med at de opplever at de defineres ut fra et valg paret har tatt, ikke ut fra det de tolker som sine grunner for valget om adopsjon. Som Vera og Nils forteller, ble valget om adopsjon ikke tatt som et førstevalg, men som et valg hvor adopsjon ble det riktige valget for dem. Adopsjon er derfor blitt den rette måten for dem for å få barn på, uavhengig av en kronologisk rekkefølge for når valget ble tatt.

Fortellingen viser at blant adoptivforeldre kan noen foreldre definere seg som annerledes enn andre, ut fra sin begrunnelse for å adoptere. Andre kan igjen definere noen foreldre bort fra fellesskapet, fordi de bryter med egenskaper eller forestillinger som tas for gitt innenfor adopsjonsfeltet.

Den betingelsesløse kjærligheten

Far: Man blir foreldre gjennom å være der for barnet, å gi daglig omsorg, og å elske barnet ubetinget.

Allerede i det første intervjuet kom dette fram: å elske barnet ubetinget. Fenomenet utkrystalliserte seg mer og mer gjennom intervjuene. Det kom fram i spørsmålet foreldre eller omgivelser hadde om man ville elske et barn man ikke hadde født selv like høyt *som om* man hadde født det. Et spørsmål noen av intervjusubjektene mente de måtte reflektere over, fordi de fikk et barn en annen hadde født. Flere av foreldrene hadde stilt seg dette spørsmålet i forkant av avgjørelsen om adopsjon, og mens de ventet på forespørsel om et barn. Men det var ikke bare de kommende foreldrene som stilte seg dette spørsmålet. Andre satte spørsmålstegn ved deres kjærlighet til barnet, eller målte deres foreldrekjærlighet opp mot foreldrekjærligheten til et egetfødt barn.

Ut fra foreldrenes historier om sine refleksjoner om fenomenet ved siden av deres historier om samspillet mellom seg og barna, vil jeg beskrive den betingelsesløse kjærligheten som å elske uavhengig av den andres kjærlighet. Det er en kjærlighet uten motkrav, hvor kjærligheten ikke er avhengig av den andres motytelse. Forutsetningen er ikke å elske på tross av, men å elske uten

forbehold. Dette er et fenomen jeg ikke har som mål å kunne gradere eller tallfeste, men som jeg kan si noe om som et fenomen

I sin bok «*Kjærligheten og autoritetens koder*,» beskriver Nicole Hennum (2002) hvordan historien om det ønskede barnet, avdekker kjærlighetens verdi i dagens samfunn, og står som det grunnleggende i forholdet mellom foreldre og barn (ibid:119). I boken beskrives autoritetsutøvelsen overfor tenåringsbarnet, som en del av kjærlighetsutøvelsen overfor tenåringer. Hennes beskrivelse bringer meg ikke nærmere en konkret definisjon av termen kjærlighet til et barn, men viser hvilken kraft kjærligheten til barn har som uttrykk i vår kultur. Da er det ikke underlig at temaet trådte så tydelig fram i foreldrene historier. Både i deres fortellinger om sitt forhold til barnet, og i fortellinger om andres tvil til deres kjærlighet til et barn de ikke selv hadde født.

Bekymringen for ikke å elske nok

Fortellingen til Nora og Nils kan stå som eksempel på refleksjonene og spørsmålene flere av foreldrene stilte seg. Som beskrevet tidligere var Nils skeptisk til å skulle få barn gjennom adopsjon. Hans skepsis inneholdt to komponenter; å forsone seg med at de ikke kunne få egetfødt barn, og spørsmålet om han ville kunne elske sitt barn:

En av de tingene jeg husker jeg jobbet litt med var jo å stille meg selv spørsmålet: Kommer jeg til å føle annerledes for et egetfødt barn eller for et adoptert barn. Kommer jeg til å være mindre glad i et adoptert barn. Og det husker jeg at jeg tenkte en god del gjennom. Både for å rasjonalisere meg fram til hvorfor jeg var litt skeptisk til dette her. Det å begynne med prøverør var på en måte ikke et stort steg. Men det å gå fra prøverør til adopsjon, det var et stort steg. Men hvorfor? Hva er det som på en måte er min egen skepsis eller skrekk til dette her? Og jeg konkluderte med det at det er egentlig den usikkerheten jeg har overfor mine egne følelser. Hvordan kommer jeg til å takle dette? Kommer jeg til å være en god far uansett? Er det noen forskjell på mine følelser i de to situasjonene? Det kommer til den frykten om jeg kommer til å være forskjellig. Det er det det går på.

Som flere av intervjusubjektene måtte Nils gjennom en avklaring og en sorgprosess over ikke å kunne lage barn selv. Da dette var avklart, stilte han seg spørsmålet om det ville være noen forskjell i følelsene hans overfor et egetfødt barn og et adoptert barn. Igjen møter vi den doksiske forestillingen om det biologiske prinsipp som forutsetning for rett eller sann foreldreform (Follevåg 2007). Her i form av det biologiske båndet som forutsetning for å kunne elske det egetfødte barnet på en annen måte, underforstått bedre, enn andre foreldreformer. Kjærligheten til det egetfødte blir vurdert som noe mer eller kraftigere, enn kjærligheten til det adopterte barnet. Det biologiske båndets kjærlighet gis en forrang foran kjærligheten til et barn man ikke har biologiske bånd til (ibid). Fordi den kjærligheten gis en forrang, skapes en frykt for at kjærligheten til et barn en annen har laget ikke er god nok.

Nils forteller at han måtte stille seg dette spørsmålet. Fordi han er en del av en biologisk sentrert kultur, er den doksiske forestillingen internalisert og en del av habitus (Bourdieu 1998). For å kunne ta en avgjørelse om adopsjon, må forestillingen bli bevisst for å kunne reflekteres over. Bourdieu snakker om selvrefleksiviteten en forsker er avhengig av, for å kunne stille seg objektiv overfor samfunnsfenomener hun er opptatt av (Bourdieu og Waquant 1995). Enkeltmennesket må også kunne sette ord på den doksiske forestillingen hun møter for å kunne avsløre forestillingen. Først da har hun en mulighet til å avgjøre hvordan hun vil forholde seg til den (ibid). Nils løftet fram forestillingen ved å spørre seg om hvordan han vil føle det når det biologiske båndet, sett som symbolet for det kjærlighetsfulle farskapet, er borte. Vil han kunne være en god far uansett?

Jeg kom fram til at fødselsmetoden ikke har noe med om du blir glad i et barn eller ikke. Og jeg tror ikke det har noe med alder på barnet å gjøre. Jeg tror det er noe annet som gjør at du knytter deg til. Jeg tror det er mer med den ansvarsfølelsen som er med på å knytte de båndene. Men jeg var på en måte litt avhengig av å stille meg selv det spørsmålet, og så jobbe med det til det ble besvart. Og da var det ikke noen annet med adopsjon som var noe stor forskjell.

Når Nils kommer fram til at kjærligheten ikke er avhengig av biologiske bånd, konkluderer han også med at å være far gjennom adopsjon, ikke er noen stor forskjell fra å lage barnet selv. For Nils blir ansvaret for barnet, og det å knytte seg til barnet, viktige grunnlag for hans kjærlighet. Ansvarsfølelsen er for ham en del av den betingelsesløse kjærligheten. Dette paret får et barn på 4 år. I sin forlengelse av bruddet med en doksiske forestilling om det biologiske båndets forutsetning for rett foreldrekjærlighet, kommer Nils fram til at alderen på barnet man får, ikke er en forutsetning for hvor glad man blir i et barn. Ansvaret for et større barn som for et spebarn beskrives som like stort.

Vera var også redd for at hun ikke ville elske et ukjent barn så høyt som om hun skulle ha født det selv. Hun mente at et barn man har hatt i magen, blir man mer kjent med. Vera vet ikke om det var grunnen til at hun utsatte avgjørelsen om adopsjon, men det var en tvil hun hadde også mens paret ventet på forespørsel om barn. Mor forteller dette om opplevelsen da hun åpnet konvoluttene med bildet av barnet: *Jeg syntes hun var nydelig. Helt fantastisk! (...) Jeg ble så lettet. Å forelske meg så ved første blick. For det var ikke tvil!*

Foreldrene var usikre på om de ville adoptere for andre gang. Begge tenkte at de kunne ikke være så heldige to ganger på rad. Da avgjørelsen var tatt, og mor fikk bildet av barn nummer to, ble hun *«like forelsket som første gang. (...) Det viktigste var at jeg forelsket meg igjen.»* Fortellingen sier både noe om bekymringen for å ikke elske nok, og om kjærligheten til barn andre har laget. Som hos Nils er biologosentrismen (Follevåg 2007) en del av Veras habitus, som en integrert del av

henne (Bourdieu 2006). Hennes forestilling om at kjærligheten til et barn er knyttet til den fysiske graviditeten, er grunnlaget for hennes tvil om at hun kan bli glad nok i et adoptivbarn. For Vera er det fysiske symbolet for kjærligheten til et barn sterkere enn for Nils. Slik jeg forstår det, er hans tvil knyttet til det biologiske båndet som gis gjennom unnfangelsen av et barn. Vera knytter graden av kjærlighet til barnet, til de ni månedene hun kan bli kjent med barnet gjennom å bære det fram selv. Denne kjønnede forståelsen (Haavind 2000) kan forklares ut fra biologiske forhold om hvem som fysisk bærer fram barnet og har muligheten til nærhet gjennom amming etter at barnet er født.

Til tross for tvilen til egen kjærlighet til barnet, velger intervjusubjektene å få barn gjennom adopsjon. Ønsket om barn er sterkere enn bekymringen for ikke å elske nok. Vera og Vidar snakker med hverandre om disse bekymringene. Vera får også hjelp av en annen betydningsfull andre (Morris 1934/1967), svigermor, som kan fortelle om erfaring med egetfødt barn «som hun i en periode ikke likte.» I dialog med andre blir ikke tabuet fortiet, men løftes fram, og noe av kraften og myten i tabuet dempes (Leira 2003). Vera er likevel bekymret fram til hun får bilde av barnet. Lettelsen over å ha følelser for barnet er stor. For hun blir forelsket. Eller «kjemien stemte,» som en annen mor forteller: «*Han var en hjerteknuser på bildet. Det var god kjemi med en gang.*» Flere intervjusubjekter forteller om at når bildet av barnet kom, kommer sikkerheten på egen kjærlighet til barnet. Det konkrete bildet av barnet virkeliggjør eller konkretiserer en positiv følelse hos dem. Ikke alle fortellingene er like sterke bekreftelser som det Vera formidler, men intervjusubjektene forteller fram en bekreftelse på kjærlighet til sine barn.

For noen foreldre er ikke bildet en konkretisering av deres kjærlighet til det kommende barnet. Møtet med barnet blir heller ikke en slik erfaring.

Når følelsene ikke er der

Som tidligere beskrevet opplevde ikke Sara og Steinar bildet av barnet som et konkret symbol på dem som foreldre. Møtet med barnet blir heller ikke en bekreftelse for mor på «de rette følelsene:»

Mor: Nei, det var mer å møte henne. Hun sto der. Og så tenkte jeg at jeg skulle ha de varme følelsene. Endelig har jeg fått deg. Men så hadde jeg ikke de følelsene.

(...) Hva har jeg å gi liksom, som mor. Jeg har jo ikke de rette følelsene etter to dager. En tenkte jo at mødre, vi skal kjenne på de der følelsene.

I ventetiden var det kommende barnet i liten grad blitt en betydningsfull andre for Sara og Steinar. De arbeidet mye, og forberedte seg lite til reisen og barnet. Når mor møter barnet for første gang har hun ikke det hun beskriver som «de rette følelsene» for datteren. Slik jeg forstår Sara beskriver hun seg selv opp mot en forestilling om morskjærlighet (Ulvik 2007). Denne forestillingen er synet på

den gode mor som elsker sitt barn fra første møtet med barnet. Kravet til morskjærighet oppleves som et krav uavhengig av om hun har født barnet eller ikke. Kravet er overordnet biologiske bånd, og det er nedfelt i vår kultur og vår habitus.

Mor beskriver at det gjorde godt å snakke med andre adoptivforeldre om denne erfaringen:

Men så traff vi mange andre adopsjonsforeldre. Og bare det hjalp jo. Da satt vi og pratet. Bare det hjalp jo litt, å ha noen å prate med. Den uka, det var den beste uka på hele det første året. Da var vi sammen hele tiden. Alle snakket adopsjon, og alle snakket om de samme følelsene og tankene og sånn. Men jeg følte likevel at jeg var en av de få som turte å si det at dette var ikke helt som jeg hadde ventet. Jeg har ikke, for det er ikke så veldig mange som tør å si. Så jeg følte meg litt alene om det og.

Mor erfarer at det hjelper å snakke med andre adoptivforeldre om det første møtet med datteren og hvordan det hadde vært. Adopsjonsfellesskapet kan her ses på som en positiv avvikskapital som beskrevet ovenfor (Bourdiue 2006, Sandberg og Pedersen 2006) Mor kan ta ut de positive ressursene som ligger i relasjonen til de andre adoptivforeldrene som er på samme hotell. De kan dele erfaringer. Samtidig føler mor at de ikke helt kan dele erfaringer. Hun er en av de få som tør å sette ord på de forbudte følelsene, eller de følelsen hun ikke har. I ettertid har hun fått vite at en av de andre mødre hadde det på samme måte. Det blir for henne en bekreftelse på at det er flere enn henne som har hatt det slik. Samtidig blir det en bekreftelse på at disse følelsene er forbudte, og kan snakkes lite om. Selv om adoptivforeldre har brutt den doksiske forestillingen om det rette foreldreskap, er brudd med forestillingen om den gode mor, vanskelig å snakke om. Denne forestillingen er et tabu som er gjeldende både for adoptivforeldre og foreldre med egetfødt barn.

I fortellingen videre beskriver mor seg som en praktisk mor som tar vare på barnet sitt, passer på at det får mat og klær. Barnet ønsker ikke å sitte på mors fang, men mange andres fang. Etter et halvt år søker barnet seg til fars fang og ville sitte der over lengre tid. Mor begynner å bruke mer tid sammen med barnet, og hun opplever at det skjer en utvikling hvor hun gradvis setter mer og mer pris på barnet sitt. En kveld får barnet en type anfall det ikke har hatt tidligere:

Mor: Jo, hvorfor jeg egentlig turt å være glad i henne. Det var jo for at hun fikk et anfall (...). Da tenkte jeg at så redd for å miste noen, det har jeg aldri vært i hele mitt liv. Og da kom omsorgen for henne. Da begynte jeg, da ble det nesten sånn over natten. Og jeg sa til barnehagen, ring hvis det er noe. Jeg ble slik en lang periode. Og jeg ble jo veldig hønemor. Ja, jeg fikk ikke nok av det, liksom. (...) Men jeg tenkte at skulle DET til for at jeg skulle bli glad i henne. Men jeg tror det hadde kommet likevel.

Den dramatiske historien om det syke barnet, er også en fortelling om et vendepunkt for mor. I redselen for å miste barnet, kommer omsorgen til barnet. Mor forteller seg fram som en som

tidligere ikke har turt å være glad i barnet. Mor har erfart at både hun og barnet har avvist hverandre. Da mor i utgangspunktet definerte seg som en som ikke kjente de rette morsfølelsene for sitt barn, kan måneders erfaring med gjensidig avvising, tolkes som at både mor og barn har definert den andre bort. Begge kan ha definert den andre som betydningsfull (Cooley 1993), men samtidig avvist hverandre. I denne perioden tar ikke mor kontakt med andre adoptivforeldre eller hjelpetjenesten for å snakke om sine opplevelser. Erfaringen med at adopsjonsfellesskapet hadde vært et godt sted å dele erfaring, blir ikke brukt til å søke ny støtte.

Omgivelsenes spørsmål om kjærligheten til barnet

Mor: Når folk snakker om adopsjon så hører man at de sier at «Nei, de tror ikke de kan bli så glade i andres barn. Og det at de tror det er andres barn. Det er jo ikke det. Det er jo mine barn. Ikke sant. (...) Andres barn, det er naboens barn det.

Kine og Kjell har ikke fått direkte spørsmål om de er like glad i sitt adopterte barn som sitt egetfødte barn. Spørsmålet er kommet fram i andre formuleringer slik som i ovenstående fortelling om at man ikke tror det er mulig «å bli så glad i andres barn.» Eller i en venninnes påstand om at «blod er tykkere enn vann» når det blir snakket om gleden over nye familiemedlemmer i slekten.

Mor: Vi har en venn som er stefar. Vi har måttet forklare ham flere ganger at vi er like glade i barna våre som han i sitt barn. Han tror at vår kjærlighet er slik som han forteller han har for sitt stebarn.

Her finner vi samme spørsmål eller forestilling, formulert i vennens tanker om at de ikke elsker sine barn like mye som han elsker sitt egetfødte barn. Igjen ser vi biologosentrismens forestilling om den biologiske foreldreforms forrang foran andre foreldreformer (Follevåg 2007). Her i synet på at når det ikke er biologiske bånd mellom foreldre og barn, vil kjærligheten ikke være så sterk som hvis det er biologiske bånd.

Gravide foreldre blir ikke på samme måte mistenkeliggjort, eller stilt spørsmål om kjærligheten til det kommende barnet fra sine omgivelser. Som Kine erfarte, var det et spørsmål som ikke ble stilt da hun og Kjell fikk sitt egetfødte barn. Myten om den biologiske kjærlighet som springer ut fra biologosentrismen (Follevåg 2007), gjør det tabubelagt å stille spørsmål ved kjærligheten mellom foreldre og deres egetfødte barn. Der gravide foreldre stiller seg spørsmålet om de vil elske sitt egetfødte barn, vil de kanskje ikke gis mulighet til å si det høyt til andre, fordi det vil bryte med synet på biologi som et naturgitt grunnlag for den optimale kjærligheten til et barn (ibid). Dermed vil en også kunne miste muligheten til å speile seg i andres erfaringer. Tabuet og myten (Leira 2003) kan gjøre at foreldre til egetfødte barn vil slite med samme skyldspørsmål som er beskrevet ovenfor,

da Sara opplevde at hun ikke hadde ”de rette følelsene” for sitt barn

Sara opplevde at hun kunne fortelle om sin manglende «morsfølelse» for sitt barn til de andre adoptivforeldrene ved hotellet. Hun opplevde at ikke alle turte snakke like høyt om det, men at det like fullt var mulig å ordsette. Slik jeg tolker det, kan adoptivforeldre ha en annen mulighet til å snakke om forbudte eller manglende følelser, fordi det i utgangspunktet stilles spørsmålstegn ved deres kjærighet til deres barn. Den biologosentriske forestillingen, åpner for en mulighet til å ordsette kulturens overordnede forestilling om den gode mor (Ulvik 2007). Det kan derfor være lettere for adoptivforeldre å stille spørsmålstegn ved forestillingen om at foreldre automatisk elsker sine barn, enn for foreldre med egetfødte barn.

Å la seg utsette for, eller være utsatt for forestillingen om den gode mor eller kjærighetsfulle forelder, tolker jeg som å være utsatt for symbolsk makt (Bourdieu 1996). Når forestillingen om biologiske bånd som forutsetning for kjærighet til barnet, gjør at man tviler på egne følelser for barnet, fungerer den symbolske makten som symbolsk vold (Bourdieu 1998). Når man bryter den doksiske forestillingen om biologiens forrang framfor andre foreldreformer, stilles spørsmålet om man har den rette kjærigheten til barnet. Å være en del av majoriteten som har egetfødte barn, gjør at man ikke blir stilt spørsmålet om kjærighet til barnet fra omgivelsene på samme måte (Follevåg 2007). Spørsmålet, synliggjøres først i møte med det som er annerledes, en annen foreldreform.

KAPITTEL 5 OPPSUMMERING

Nedenfor vil jeg oppsummere mine funn fra analysen av det empiriske materialet. Ut over drøftingen som er gjort i analysekapitlet, vil jeg her presisere funnene i studien opp mot forskningsspørsmålene jeg stilte innledningsvis. Utgangspunktet for forskningsprosjektet var å undersøke hvordan adoptivforeldres fortellinger forholder seg til et ideal om en biologisk foreldreform. Det er fortellinger om valget av adopsjon, om å bli og å være adoptivforeldre, samt om mulige former for annerledeshet. Reproduserer, utvider eller sprenger intervjusubjektenes fortellinger rammene for å være foreldre gjennom en biologisk foreldreform?

Gjennom analyse og drøfting av det empiriske materialet, ser vi at parene utvider og sprenger rammene for en biologisk foreldreform på noen områder, og reproduserer forestillingene om majoritetens foreldreform på andre områder.

Å velge adopsjon

Hvordan forteller så foreldrene om prosessen fram til adopsjon? Selv om foreldrene i dag er klare på at de ser på seg selv som en vanlig familie hvor det å være foreldre er å noe man gjør ved siden av å «elske sitt barn ubetinget» har det for de fleste vært en prosess å komme dit. Disse mødrene og fedrenes fortellinger om veien fram til valget av adopsjon, er også beretninger om å godta egen infertilitet, refleksjoner om hvor mye man vil elske et barn man ikke har født, og tryggheten på seg selv som kommende foreldre.

Som majoriteten i det norske samfunn, ønsker intervjusubjektene å gå fra å være par til å bli foreldre med barn. Deres ønske om å stifte familie kan ses på som en reaksjon på den ideologiske kode om kjernefamilien, hvor de holder seg innenfor kjernefamiliens modellmonopol som ramme for sin foreldreform. Samtidig er valget deres et brudd med vår biologisk sentrerte kultur jeg i oppgaven har argumentert for at vi er en del av. Parene bryter den doksiske forestillingen om at foreldreformen skal bygges på biologiske bånd. Intervjusubjektene er like fullt en del av biologosentrismen. De utsettes for og utsetter seg for forestillingen om den biologiske familieformens forrang framfor andre familieformer. I møte med denne forestillingen bruker noen intervjusubjekter tid på å velge adopsjon som måte å bli foreldre på. De spør seg om hvilke konsekvenser adopsjon vil få for deres mening om hva en foreldre er, gjør og føler for sitt barn. For noen intervjusubjekter er svaret at det ikke er noen forskjell mellom en biologisk foreldreform og en adopsjon. Det er fordi de som foreldre vil ta ansvar, utøve omsorg og elske sitt barn uavhengig av

måten de får barnet på. Andre er fortsatt usikre på sin kjærlighet til det kommende barnet etter at valget om adopsjon er tatt.

Noen av intervjusubjektene møter myten om at kvinnelighet er bundet opp til evnen til å føde barn, i andres reaksjoner, når de forteller om sitt valg om adopsjon. At dette også kan gjelde for mannens syn på hans evne til reproduksjon, finner jeg i enkelte av mennenes fortellinger om sin dialog med seg selv, når det blir klart at de ikke kunne produsere barn selv.

Å bli og å være foreldre

Fortellingene om å bli og å være foreldre handler også om hvordan adoptivforeldre gjennom lovverk og velferdsordninger erfarer at deres måte å bli foreldre på ikke har samme verdi som om de skulle ha født barnet selv. Lovteksten og praktiske velferdsordninger kan ses på som et symbol på forestillingen om at biologisk foreldreskap har en forrang overfor andre foreldreformer.

I noen fortellinger finner jeg også hvordan noen intervjusubjekter i forkant av barnets ankomst gjør barnet betydningsfull for seg og storfamilien. I interaksjon med hverandre og med andre adoptivforeldre skaper de mening til seg selv som kommende foreldre. Barnet kan skape seg et bilde som betydningsfull for sine foreldre, gjennom foreldrenes beretninger til barnet om hvordan de og storfamilien forberedte seg på barnet. Foreldrenes og storfamiliens feiringer av barnets fødselsdag før det er kommet til familien, er et eksempel på en handling som kan skape mening for både barn og foreldre som betydningsfulle for hverandre.

For noen blir det første møtet med barnet, gjennom bilde av og rapport om barnet, en bekreftelse på deres håp om at de vil bli glad i, og ha gode følelser for barnet. Møtet med bildet blir meningsdannende for dem som foreldre. For andre blir ikke bildet av barnet et symbol på at de er foreldre til dette barnet. Forståelsen av seg som foreldre med kjærlighet til sitt barn, kommer først i møtet med barnet, eller etter en tid at barnet har vært sammen med dem.

Noen fortellinger viser at foreldrene møter motstand på sin omsorgspraksis. Når andre er uenige i deres måte å interagere med barnet på, kan det bli en bekreftelse for dem som betydningsfulle for sitt barn. I dette ligger både synet på seg selv som den som vet det beste for sitt barn i kraft av å være forelder, og synet på at deres barn har andre behov fordi det har opplevd brudd i sitt liv.

Disse fortellingene ser jeg som et bilde på at noen intervjusubjekter utvider rammene for en biologisk foreldreform gjennom sine måter å forberede seg og sine familier på det kommende

barnet. De gjør noen grep som gir mening til dem som kommende foreldre når de ikke har en fysisk graviditet å forholde seg til. Disse grepene kan også skape mening for storfamilien og for det kommende barnet.

Annerledeshet

Hvordan reflekterer så foreldrene over en mulige annerledesheter mellom sin foreldreform og en biologisk foreldreform? Forståelsen av seg selv som foreldre, skapes blant annet i interaksjon med den generaliserte andre i samfunnet og i det sosiale rom. Foreldrene kan speile seg i fortolkninger av andres syn på eller forestillinger om deres foreldreform. I denne interaksjonen skapes fortellinger om ulike former for annerledeshet. I foreldrenes fortellinger fant jeg både vektlegging av likhet med foreldre som har egetfødte barn, og vektlegging av former for annerledeshet.

Annerledesheten trer mest fram i møte med andres reaksjoner. Familiens fysiske framtoning med en forskjellighet i utseende mellom foreldre og barn, blir framhevet. Denne formen for annerledeshet blir i hovedsak beskrevet som positiv. Den oppleves negativ når familiens framtoning oppleves definert ut fra en biologosentriske forestilling om at forutsetningen for den beste foreldreform er biologiske bånd mellom foreldre og barn.

Jeg fant også fortellinger hvor foreldrene insisterer på en annerledeshet fra den biologiske foreldreformen. Det kommer sterkest fram i fortellinger om barna, og foreldrenes ønske eller krav om at barnet skal forstås på en annen måte, ut fra at det har andre erfaringer enn barn som vokser opp hos sine biologiske foreldre.

Samtidig ønsker intervjusubjektene å bli sett på som foreldre på lik linje med andre foreldre. De framhever at de ikke opplever foreldregjeringen til sitt barn som noe annet enn om de skulle ha født barnet. I sin daglige praktiske omsorg, sitt ansvar og glede over barnet, ser de seg lik andre foreldre. Noen intervjusubjekter beskriver at denne ambivalensen lever de med på en pragmatisk måte.

I noen fortellinger fant jeg beskrivelser av likheter og forskjeller mellom adoptivforeldre. Adoptivverdenen kan tolkes som et felt hvor adoptivforeldre henter ut en avviskapital i kraft av å være annerledes andre foreldreformer. Fortellinger viser at avviskapitalen kan tas ut som en positiv kapital der adoptivforeldre støtter hverandre og deler erfaringer. I relasjon med andre adoptivforeldre kan kapitalen oppleves negativ når adopsjonshandlingen defineres som mer

overordnet enn det å bli foreldre uavhengig av hvordan man blir det. Likeledes kan adoptivfeltets avvikskapital defineres som negativ når noen bryter med feltets interne egenskaper og verdier. Ulikt syn på om man velger å adoptere fordi man er ufrivillig barnløs, eller ønsker å adoptere uavhengig av om man kan få egetfødte barn, er et eksempel på muligheter for konflikter innad i adoptivfeltet

Den betingelsesløse kjærligheten

Et tema som trådte fram ved siden av forskningsspørsmålenes tema, var spørsmålet om foreldrenes kjærlighet til et barn de ikke selv har født. Noen intervjusubjekter forteller at de stilte seg selv dette spørsmålet før de fikk barnet. De kommer fram til at deres barn ville få kjærlighet og omsorg uavhengig av foreldreformen. At de må gjennom denne prosessen viser hvordan doksiske forestillinger om biologiske bånd som forutsetning for «riktig» eller «nok» kjærlighet og omsorg, er nedfelt i den enkeltes habitus. Når forestillingene synliggjøres kan de vurderes og tas et oppgjør med.

I noen fortellinger kommer andres spørsmål og definisjon av kjærlighet til et adoptert barn kontra et egetfødt barn. Kjærligheten kan ikke kan være den samme ”som om” de hadde født barnet selv, er en påstand. Fordi intervjusubjektene gjør et brudd med den biologosentriske forestillingen om biologiske bånd som forutsetning for rett foreldreform, gis de en mulighet til å reflektere over andre myter eller forestillinger, som myten om at biologiske bånd automatisk fører til kjærlighet til sitt barn. Spørsmålet om foreldres kjærlighet til sitt egetfødt barn blir ikke uttalt på samme måte overfor de fleste foreldre til egetfødt barn. Mange foreldre med egetfødt barn har dermed ikke samme mulighet til å reflektere over dette spørsmålet, fordi tabu og myten usynliggjør spørsmålet for dem. Når myten om ”den gode mors kjærlighet til sitt barn” usynliggjøres, gis det ikke mulighet til å tenke høyt om eventuell bekymring for sin kjærlighet til sitt egetfødt barn. Da gis denne foreldreformen også mindre mulighet til å speile seg i andres erfaring om spørsmålet.

I innledningen argumenterte jeg for at temaet for min studie har relevans for fagområdet sosialt arbeid. Studien kan gi kunnskap om noen av adoptivforeldrenes betingelser i vår kultur.

Fortellingen om helsesøsteren som tilbyr en kommende adoptivmor plass i en barselgruppe for mødre med egetfødte barn, er et eksempel på hvordan velferdstjenestens utøvere kan bryte med doksiske forestillinger i sitt møte med andre foreldreformer enn den biologiske foreldreform.

Sosialarbeidere kan bruke denne kunnskapen når hun er selv en del av en biologisk sentrert kultur, og vil kunne være utøvere av doksiske forestillinger i møte med forskjellige familie- og foreldreformer.

Kunnskapen som er kommet fram i min studie, kan bidra til å synliggjøre og stille spørsmålstegn ved sosialarbeiderens egne doksiske forestillinger i møte med adoptivforeldre, men også i møte med andre foreldreformer. I en biologiske sentrerte kultur er det viktig for sosialt arbeid å utfordre et for ensidig fokus på den biologiske foreldreformen.

LITTERATURLISTE

- Aakvaag, Gunnar C (2008) *Moderne Sosiologisk Teori*. Oslo: Abstrakt forlag AS
- Blumer, Herbert (1969/1998) *Symbolic Interactionism*. California: University of California Press
- Bourdieu, Pierre og Waquant, L.J.D. (1995) *Den kritiske ettertanke*. Grunnlag for samfunnsanalyse. Oslo: Det Norske samlaget
- Bourdieu, P. (1996) *Den symbolske makt*. Oslo: Pax Forlag AS
- Bourdieu, P. (1998/2000) *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax Forlag AS
- Bourdieu, P. (2006) Kapitalens former. *Agora*, Journal of Metafysisk spekulasjon. nr 1-2, side 5 – 26.
- Bowlby, John (1979/1989/2000) *At knytte og bryde nære bånd*. Danmark: Det lille Forlag
- Brozinsky, David M; D. W. Smith og A.B. Brodzinsky (1998) *Childrens Adjustment to Adoption*. USA: SAGE Publication Ltd
- Carli, Amalia og Dalen, M (2006) *Adopsjonsboken*. Informasjon og veiledning til adoptivforeldre. Program for foreldreveiledning, Oslo: Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet
- Charon, Joel M (1992/2004, 8th ed) *Symbolic Interactionism*. An Introduction, An Interpretation, An Intergration. New Jersey: Pearson Prentice Hall
- Cheal, David (2002) *Sociology of Family Life*. New York: Palgrave Macmillian Press Ltd
- Christoffersen, Mogens Nygaard; I. Hamme, K. R. Andresen og N. Jeldtoft (2007) *Adoption som indsats*. En systematisk gennemgang av udenlandske erfaringer. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. København
- Cooley, Charles Horton (1909/1993) *Social Organization*. A study of a larger mind. USA: Transaction Publishers
- Dalen, Monica og Barbro Sætersdal (1992) *Utenlandsadopterte i Norge*. Tilpasning – opplæring – identitetsutvikling. Spesiellærerskolen i Oslo - Universitetet i Oslo
- Dalen Monica og Barbro Sætersdal (1999) *Kunnskapsstatus om utenlandsadopsjon*. En sammenfatning av resultater fra sentrale forskningsprosjekter gjennomført i Vest-Europa og Nord-Amerika. Institutt for Spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo. Nr 1 - 1999
- Dalen, Monica (2005) *Vi hentet våre barn i Kina* Foreldres fortellinger om adopsjoner fra Kina – til Norge – til USA. Institutt for Spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo
- Ellingsæter, Anne Lise og Leira, A (2007) *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og Dilemmaer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Fog, Jette (2001) *Med samtalen som utgangspunkt*. Det kvalitative Forskningsinterview. Danmark:

Akademisk Forlag

Follevåg, Geir (2002) *Adoptert identitet*. Oslo: Spartacus Forlag

Follevåg, Geir (2007) *Biologosentrisme*. Avhandling for graden philosophicae doctor, Universitetet i Bergen

Gadamer, Hans Georg (1999) Forståelsens historicitet som det hermeneutiske princip. I Gulddal, Jesper og Møller, M(red) *Hermeneutikk*. En antologi om forståelse. København: Gyldendal

Gilje, Nils og Grimen, H (1993) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger- innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget

Goffman, Erving (1959/1992) *Vårt rollespill til daglig*. En studie i hverdagslivets dramatikk. Oslo: Pax Forlag

Grennes, Truls (1997) *Innføring i vitenskapsteori og metode*. Oslo: Tano Aschehoug

Grimen, Harald. (2004) *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget AS

Haavind, Hanne (red) (2000) *Kjønn og fortolkende metode*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Haldar, Marit (2007) Skjult i forordet. *Sosiologi i dag* 2, side 29-52

Hennum, Nicole (2002) *Kjærligheten og autoritetens koder*. Oslo: Nova

Howell, Signe og Melhus, M (2001) *Blod tykkere enn vann?* Betydning av slektenskap i Norge. Bergen: Fagbokforlaget

Howell, Signe (2006) *Kinning of Foreignship*. Transnational Adoption in a Global Perspective. New York. Oxford: Berghan Books

Johannesen, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Kristoffersen (2002) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag

Kvale, Steinar (1997) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Leira, Halldis Karen (2003) *Det gode nærvær*. Oslo: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjerke AS

Levin, Irene (1994) *Stefamilien – variasjon og mangfold*. Oslo: Aventura Forlag AS

Levin, Irene (2004) *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget

Levin, Irene og Jan Trost (1996) *Å forstå hverdagen*. Otta: Tano AS

Lindblad Frank (2004) *Adoption*. Sverige: Studentlitteratur

[Lov om adopsjon](#) av 1986

Lov om barneverntjeneste av 17.02.1992

[Lov om Folketrygden av 1997, kap 14](#)

Moi, Toril (1998/2002) *Hva er en kvinne*. Gjøvik: Gyldendal Norsk Forlag

Morris, Charles W (1934/1967) *Works of George Herbert Mead*. Volume 1: Mind, Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist. Chicago: The University of Chicago Press

- Norsk Sykepleierforbund. Landsgruppen av helsesøstre. (2006) *Adoptivfamilien, veiviser for helsestasjonen- og skolehelsetjenesten*
- NOU 2000: 12, *Barnevernet i Norge*, del 2, Barnevernets verdigrunnlag og faglige grunnlag
- Nygaard Christoffersen, Mogens; Hammen, I; Raft Andersen, K og Jeldoft, N. (2007) *Adoption som indstats*, en systematisk gjennomgang af udenlandske erfaringer. København: SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd
- Retningslinjer for saksbehandling ved søknad om innenlands- og utenlandsadopsjon og særlig skjønnsutøvelse ved innenlandsadopsjon, nr Q-1045
- [Rundskriv om utenlandsadopsjon med retningslinjer for undersøkelse og godkjenning av adoptivhjem, Barne- og likestillingsdepartementet, nr. Q-0972](#)
- Rygård, Niels Peter (2006) *Børn og Unge med Tilknytningsforstyrrelse «Tidlig Frustration»*. Håndbog i det praktiske arbejde 3. udgave. Danmark: Forfatterforlaget
- Skjervheim, Harald, 1957/1996. Det instrumentalistiske mistaket. I *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug
- Smith Dorothy (1993) The Standard North American Family, *Journal of Family Issues* Volume 14, Number 1, s 50 – 65.
- Smith, Lars (2002) *Tilknytning og barns utvikling*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS
- Solstad, Synne Putri, 2005. *Intercountry Adoptions. Global gifts or global trade?* Universitat Jaume
- Tranøy, Knut Erik 1986 *Vitenskapen - samfunnsmakt og livsform*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Trost, Jan (1993) *Kvalitative Intervjuer*. 2. utgave. Sverige: Studentlitteratur
- Ulvik, Oddbjørg Skjær (2007) *Seinmoderne fosterfamilier* En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger. Oslo: Unipub
- Wiederberg, Karin (2001) *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget
- Wiederberg, Karin (2007) Institusjonell etnografi. *Sosiologi i dag 2*, side 7 – 28.
- <http://www.etikkom.no/Etikk-torget/omForskningsEtikk/> Forskningsetiske retningslinjer (lastet ned 10.05.06.)
- [Http://www.forskningsradet.no/servlet/satellite?c=GenerellArtikkel&cid=1127199459](http://www.forskningsradet.no/servlet/satellite?c=GenerellArtikkel&cid=1127199459)
- <http://www.forskning.no/artikler/2008/juni/184402>
- http://www.ssb.no/Barn_og_unge2008
- <http://www.ssb.no/befolkning/>
- http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2008/tabeller/befolkning
- <http://www.ssb.no/fodte/> friggitt 09.04.2008
- <http://www.studiekatalogen.no>
- <http://www.Solvang.Per> (publisert 03.01.2001) *Kampen om annerledeshet*.

VEDLEGG 1: FORESPØRSEL OM Å VÆRE MED I PROSJEKTET

Jeg ønsker å snakke med adoptivforeldre om foreldreskap

Mitt navn er Ingvild Huse. Jeg er masterstudent i Sosialt arbeid ved Høyskolen i Oslo.

Jeg ønsker å skrive masteroppgave om hvilke fortellinger/opplevelser adoptivforeldre har omkring foreldreidentitet i et forholdsvis biologisk orientert samfunn. I den forbindelse ønsker jeg å intervju foreldre som har vært igjennom en adopsjonsprosess, og jeg ville være takknemlig om jeg fikk lov til å snakke med dere og deres erfaringer.

Intervjuet vil ta mellom en og to timer. Jeg kommer gjerne hjem til dere, eller der dere finner det mest praktisk å gjennomføre samtalen. Intervjuet vil bli tatt opp på bånd, om ikke dere er imot det. Dette opptaket vil bli slettet umiddelbart etter at det er transkribert. All informasjon dere gir meg vil selvfølgelig bli håndtert konfidensielt, og deres identitet vil bli anonymisert.

Min veileder, sosiolog og førsteamanuensis Marit Haldar ved Høyskolen i Oslo, kan kontaktes om dere har ytterligere spørsmål (tlf 22 45 35 60).

Om dere er villige til å la dere intervju, kan dere kontakte meg enten på tlf 950 55 177 eller på e-post IngvildS.Huse@stud.sam.hio.no.

Jeg ser fram til å høre fra dere.

Vennlig hilsen

Ingvild Huse

VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE

ADOPTIVFORELDRE OM FORELDRESKAP

Introduksjon

Informasjon om prosjektet.

1. Hvordan bli foreldre?

Hvordan var prosessen fram til avgjørelsen og godkjenningen som adoptivforeldre?

Hjelpespørsmål:

- Hva gjorde at dere kom fram til avgjørelsen om å adoptere?
- Når avgjørelsen var tatt, hva gjorde dere da?
- Hvordan var reaksjonene fra omgivelsene da dere fortalte at dere ønsket å adoptere? Hva tenkte dere da?
- Hvordan var det å være «usynlig gravid»?
- Husker dere dagen dere fikk telefonen om barnet? Hva gjorde dere da?

2. Hvordan være forelder?

Hvordan er det å være foreldre til et barn dere ikke har biologiske bånd til?

Hjelpespørsmål:

- Kan dere beskrive det første møtet med barnet deres?
- Husker dere hva dere gjorde den første uken etter at dere kom hjem med barnet?
- Når opplever dere nærhet eller avstand til barnet?
- Husker dere omgivelsenes reaksjoner?

3. Refleksjoner rundt annerledeshet

Er det noen forskjell på å bli foreldre gjennom adopsjon og å føde egne barn?

Hjelpespørsmål:

- Hva oppleves som felles med det å føde egne barn?
- Hva oppleves som annerledes med det å ikke ha født barnet?
- Har dere noen tanker om omgivelsene tenker på adopsjon som noe annerledes?
- Hva tenker dere om omgivelsenes reaksjoner på at dere har adoptert?

Informasjon om informantene: navn, alder, utdanning, arbeidsplass, antall barn, opprinnelsesland, hvor gamle var barnet/barna da paret fikk dem?

VEDLEGG 3: SAMTYKKEERKLÆRING

Samtykke

I forbindelse med min masteroppgave i sosialt arbeid blir det utført intervjuer i en kvalitativ studie.

Intervjuene blir tatt opp på diktafon og transkribert umiddelbart etter intervju. Materialet vil bli oppbevart på et låsbart sted bare jeg har tilgang til.

Studien følger de vanlige forskningsetiske retningslinjer ved siden av etiske prinsipper for sosialt arbeid. Det innebærer at informanten kan trekke seg fra prosjektet uten forklaring når som helst i prosessen. Det er tilgang for informanten til å eventuelt lese det transkriberte intervju.

Undertegnede har taushetsplikt.

Det vil etterstrebis full anonymisering, der informantens navn, bosted eller annet som kan identifisere informanten og dennes familie, vil komme fram.

Jeg har lest informasjon over og ønsker å være informant etter disse betingelser.

Navn.....

Jeg forplikter meg til å følge retningslinjene over.

Navn.....Dato.....tlf.....